

Společně v táboře vyvržených

Jiří Otava

Informace, články i různé rozbory politické situace v Československu, psané po srpnu 1968, převážně pocházejí z pera bývalých, vyloučených členů KSČ a obvykle zachycují především situaci těchto persekvovaných stoupců roku šedesátého osmého. To může v zahraničí vyvolávat dojem, že v současném Československu si vládnoucí skupina dosazená po okupaci v srpnu 1968 vyřizuje "své účty" pouze s bývalými členy KSČ a s lidmi, kteří se tehdy angažovali v politice, a že ostatní ideologicky odlišné skupiny a vrstvy obyvatelstva jsou okleštěním svobody a sovětskou okupací poškozeny méně. S trochou cynismu si může některý zahraniční čtenář říci, že dnes persekvování komunisté přece věděli, v jakém režimu žijí a podíleli se sami kdysi na jeho vytváření a z dějin KSSS i KSČ se mohli na různých školeních dostatečně a včas poučit o tom, jak obvykle trestá stávající mocenská elita jakoukoliv ideovou odchylku.

Kdyby si skutečně současný Husákov režim vyřizoval své účty jen a jen s předchozí mocenskou garniturou a ostatním společenským vrstvám a organizacím umožnil přiměřenou svobodu projevu a angažovanosti, nebylo by to sice optimální, ale přece jen v současném, zproblematizovaném světě akceptovatelné. Bohužel tomu tak není.

ÚSTAVA A PRAXE

Přestože paragraf 28 Ústavy ČSSR "zaručuje všem občanům svobodu projevu ve

všech oborech života společnosti, zejména také svobodu slova a tisku" a paragraf 32 říká "Svoboda vyznání je zaručena. Každý může vyznávat jakoukoliv náboženskou víru nebo být bez vyznání, i provádět náboženské úkony, pokud to není v rozporu se zákonem", není toto zachováváno ani vůči nedávno svržené "mocenské elitě", odlišující se v politické koncepci, ani vůči skupinám odlišujícím se od předepsaného světonázorového postoje, to je vůči věřícím. I jejich postavení je ve srovnání s možnostmi šíření náboženského vyznání v šedesátých letech podstatně zhoršeno. Církev a církevní spolky a obce věřících mají mnohem méně "prostoru pro svou existenci" a jsou také trestány Husákovým režimem, přestože se nemohly v průběhu roku 1968 příliš "provinit".

Přitom jednou ze základních, socialisty i komunisty vždy v teoriích proklamovaných povinností je vybojovat a zajistit všem občanům — vyjma snad právě přemožené třídy — maximální svobodu slova a náboženského vyznání. Osvobodit znamená zbavit útlaku a ne pouze jeden útlak a jeden typ nesvobody, třeba na podkladě nerovnosti majetkové, nahradit útlakem jiným, nesvobodou a neplnoprávným postavením, pramenícím z odlišného světonázoru. Poznat současnou situaci dnešních církví v ČSSR a seznámit s ní i zahraniční veřejnost je tedy důležité nejen proto, že je to dalším důkazem toho, jak se stávající režim odchýlil od původních idejí socialismu a jaká je až šíře této zvůle, ale i proto, abychom si sami ujasnili, zda je vůbec

možné jakési "ekumenické" hnutí opozice v Československu. Abych toto zjistil, vyhledal jsem úmyslně v posledních měsících řadu farářů, členu církevních rad a věřících a začal s nimi diskusi. Uvítali mne a mluvili se mnou s plnou důvěrou, i když, pochopitelně, nevěděli, proč se jich zrovna na toto ptám. První z protestantských farářů, s nímž jsem mluvil, mi řekl s humorem: "To je dost, že přicházíte, cožpak jste zapoměli, že my, příslušníci různých evangelických církví, máme s exkomunikací bohaté zkušenosti? Vy jste začátečníci, nově přišli do tábora vyvržených, a dosud proto amatéři. Pojdte se učit k nám, jak přežít. Nezapomeňte, že my, jako církevní obce, jsme přežili nejen stalinistická padesátá léta, ale již předtím v době protireformace doslova staletí útlaku a persekuce. Persekuci někdy hnutí vnitřně silí! Není to tedy jenom negativní!"

V dalších diskusích jsem zjistil, že máme nejen momentálně podobný společensko ekonomický statut, ale že řešíme i obdobné morální problémy a můžeme se od věřících mnoho naučit. I oni hledají ještě morálně přípustné hranice své konformity s režimem, i oni vymezují svůj vztah k stávajícímu režimu a hledají možnosti legálního i nelegálního projevu svých názorů a uplatnění a ovlivňování této společnosti. I oni se ptají po míře své spoluodpovědnosti a spoluviny, budou-li mlčet k dalšímu vývoji.

Dle výše citovaného článku ústavy (§ 32) existuje u nás svoboda vyznání a nikdo nesmí být pro své náboženské přesvědčení pronásledován. Nové církve sice u nás nemohou vznikat, ale většina z těch církví, které se ustavily po I. světové válce, existuje i nadále. (Vyjma denominací podléhajících jurisdikci centra v USA — Armáda spásy, Svědkové Jehovovi — a církve řeckokatolické, která byla v roce 1949 zrušena, a věřící jsou nyní vedeni jako pravoslavní.) Věřící se mohou, pokud tím není ovlivňována širší veřejnost, scházet k bohoslužbám a církevní orgány mají právo vydávat "pokud nebude rozhodnuto jinak" některé ze svých dříve již registrovaných časopisů. Potud oficiální ustanovení, od něhož se praxe podstatně liší.

SVÉVOLE TAJEMNÍKŮ

Vzhledem k tomu, že dosud kromě zákona o hospodářském zabezpečení církví z roku 1949 neexistuje nový zákon, blíže stanovující práva či omezení církví v Československu, je prováděcí politika závislá na momentální ideologické linii, kterou zastává jediná a vládnoucí strana, to je KSČ a jí podřízení tajemníci pro věci církevní, jmenovaní krajskými tajemníky KSČ. Protože dle zákona z roku 1949 platí faráře všech církví stát*), má státní orgán, tj. církevní tajemník právo schvalovat faráře a dohlížet nad nimi po stránce ideologické. Proti jeho rozhodnutí ať v otázkách organizačních či ideových není odvolání.

Církevní obec může faráře pouze navrhnout, avšak nesmí si ho zvolit, a tím ustanovit za faráře, dokud k tomu navržený farář nedostane "státní souhlas". Pro získání "státního souhlasu" opětne nejsou vypracovány žádné oficiální směrnice, prostě nic písemného, co by se dalo posoudit, kritizovat, rozebírat, či dle čeho by si člověk mohl dělat nárok, či na co by se mohl odvolat. Hodnocení, schválení či odvolání faráře kterékoli denominace je tedy opětne zcela závislé na libovůli tajemníka pro věci církevní či příslušného okresního výboru KSČ. Protože neexistují oficiální kritéria a jmenování nového faráře je prý "pouze akt správní", nemusí tajemník svůj případný nesouhlas s navrženým farářem vůbec nijak zdůvodňovat. Prostě řekne ano či ne, schválí návrh nebo zamítne. Navíc může kdykoliv, opětne z vlastní vůle a rozhodnutí, faráře odvolat, tj. vzít mu státní souhlas k vykonávání jeho funkce faráře a opětne to nemusí zdůvodnit. V každém případě jednání tajemníka pro věci církevní bude zcela v souladu se zákonem a věřící si ani nemohou stěžovat na protiprávní postup. Neexistencí zákona jsou faráři vyňati z normální jurisdikce, jejich zaměstnavatelem je vlastně přímo stát, a proto se na ně nemůže vztahovat ani "zákoník práce", v němž jsou stanoveny povinnosti mezi podnikem a zaměstnancem i podmínky rozvázání pracovního poměru. Nevztahuje-li se na někoho zákon, nemůže se ani k zákonu odvolat, a proto se propuštěný farář nemůže se svým zaměstnavatelem, tj. státem, soudit, ani žádat vysvětlení svého propuštění, ani zdůvodnění tohoto "čistě správního úkonu". Pokud se farář, jemuž není dán souhlas nebo jemuž je souhlas odejmut, nevyučil dříve, než šel na bohosloveckou fakultu, nějakému řemeslu, pracuje i třeba s doktorátem theologie jako nekvalifikovaný dělník.

Jak se mně podařilo zjistit, na Komenského bohoslovecké fakultě nedostává státní souhlas každoročně asi 12% úspěšných absolventů z každého ročníku. Tito absolventi nemohou tedy, až do příští změny politické linie KSČ či alespoň "milostivého léta", nikde zastávat funkci faráře. Současně celá řada již dříve jmenovaných farářů sice smí nadále vést církevní obec, kde působí, ale nesmí přejít do jiného církevního sboru, ba nesmí ani dočasně v jiném sboru přednášet či kázat.

Mému racionálnímu duchu se přičilo uvěřit, že kromě zcela neoficiálních přípisů z Ministerstva školství a kultury, které nemají právní platnost, neexistují žádné oficiálně potvrzené normy vymezující činnost církví. Vždyť to jsou z hlediska globální struktury

---

*) Základní plat faráře po 17 letech studia a složení závěrečných zkoušek na bohosloví je 650 Kčs měsíčně. Každé tři roky se jeho plat zvyšuje o 30 korun. Pro srovnání: průměrný starobní důchod je nyní 880 Kčs a v rodině, kde mají 800 Kčs čistého příjmu na hlavu, má studující dítě nárok na stipendium.

společnosti skutečně velké organizace čítající dokonce i milióny členů. I kdyby z nich absolutní většina byla jen formálními členy, i tak zde žijí desetitisíce občanů, kteří jsou stoupenci nějakého názoru a ideologie a kteří by měli mít nějaká práva a jejichž názor by měl mít nějakou i právně vymezenou hodnotu. Kupodivu tomu tak není.

Státní správa oficiálně prohlašuje, že nebude zasahovat do života církevních sborů, ani sledovat obsah kázání a činnost kněží, pokud se církve budou soustřeďovat pouze na úzce náboženské problémy a nebudou zasahovat do života společnosti. V praxi to znamená, že vykládat theologické problémy zcela vzdálené současnému životu je možné, ale rozebírat citát či podobenství z Písma svatého a při tom se zmínit třeba o analogické situaci u nás (třeba o problému opuštěných dětí, o počtu rozvodu, potratů či dokonce ekologii) je již chápáno jako překročení této vymezené hranice. Dalším přestupkem, také trestaným odnětím státního souhlasu, je i pozvat bez souhlasu tajemníka pro věci církevní do sboru na kázání faráře z jiné obce nebo k přednášce získat laického odborníka. Vyšší církevní orgán nemá právo zasáhnout ani se zastat svého faráře a žádat od státních orgánů zduvodnění. V roce 1972 bylo takto "zlikvidováno" jen v jedné malé církvi, již jsem sledoval, deset farářů a ani jeden z nich se nedozvěděl, co bylo skutečným důvodem jeho odvolání. Nyní tito faráři pracují jako skladníci, měřiči vody, spalovači odpadků a jeden (v březnu 1976 zatčený) dělal správce položbořeného hradu Houska u Mělníka.

LÁMÁNÍ KATOLICKÉ CÍRKVE

Obdobná, ba ještě horší je situace v církvi katolické. Římskokatolická církev, jako nejpočetnější a v minulosti vždy státotvorná a státem plně uznávaná církev, neměla a nemá zkušenosti se skrýváním, resistencí či přežíváním v diaspoře a její laický živel nikdy neměl takový význam jako v protestantských sborech. Jako početně největší stala se také objektem nejsilnějšího útoku režimu a vzhledem ke své přísně hierarchické struktuře byla i snadno zranitelná.

V padesátých letech stačila poměrně krátká, ale zuřivá raze v kláštorech a několik monstreprocesů s hierarchií a katolická církev se stala bezhlavým tělem. Vzpomínka na tyto časy činí dodnes katolický klerus malomyslným a otevírá dveře jeho demoralizaci. Současně si nový režim nátlakem vytvořil kolaborantskou agenturu ze samotného katolického duchovenstva, dnes nazývanou Sdružením "Pacem in terris". Poddajní kněží v něm sdružení tak zprostředkují sami tlak režimu na církev a chovají se podobně jako aparát zglajchšaltovaných nekomunistických politických stran. Je samozřejmé, že na jednání a zasedání církvi do zahraničí mohou jezdit převážně jen tito konformní členové církevních organizací, a proto jejich oficiální prohlášení v zahraničí nemají skutečnou

hodnotu a jejich informace přednesené na oficiálním fóru nejsou pravdivé. I k tomu by se mělo vždy přihlížet při oficiálních jednáních a pamatovat, že všichni zástupci církve v zahraničí musí být schváleni státem, tedy tajemníky pro věci církevní a dle toho také musí a mohou hlasovat a vystupovat.

Hierarchové se mohou rekrutovat pouze z kolaborantského Sdružení a do theologických seminářů římskokatolické církve je záměrně znemožňován přístup schopným studentům, kteří mají předpoklady stát se vlivnými kněžími. A přestože zájem o studium teologie je dosti značný, počet studentů je přesně stanoven a nesmí být překročen. Průměrný věk kněžstva závratně stoupá a nově vysvěcení kněží mohou nahradit pouhou pětinou zemřelých. Proto přibývá "mrtvých farností" a mnohdy sedmdesátiletý kněz musí spravovat několik farností. Vyměněním kleru se ocitá katolická církev jakožto kompaktní útvar ve smrtelném ohrožení; i s tím režim počítá.

HRANICE KONFORMITY

Tento výše popsáný tlak působí nejen na věřící, ale štěpí, pochopitelně, mezi sebou faráře, církevní hodnostáře i jednotlivé sbory. Někteří z nich se domnívají, že církev má vyšší poslání a nesmí proto připustit, aby její postavení a kontinuita byla příliš ohrožena angažováním se pro současnou politickou situaci. Druzí upozorňují, že církev má ukazovat význam evangelia všem lidem, celé společnosti, a nejen úzce svým členům, a že má nově formulovat otázky člověka a jeho postavení v univerzu a přesáhnout svým vlivem rámec obce věřících. Svět, ve kterém žijeme, byl a je spoluvytvářen také křesťanstvím, a proto věřící říkají, že i za něj jsou odpovědní, a proto církev nemůže formulovat své poslání "stranou světa". Někteří to zdůvodňují i theologicky: "Jestliže je ohroženo bytí člověka, je tedy ohrožena bytost, na kterou je pamětliv Bůh (Žalm 8), má církev především za povinnost oslovit člověka v rovině jeho lidství". Jakmile by však některý z farářů tento názor realizoval a obrátil se na širší veřejnost a státní orgány se o tom dozvěděly, překročil by tím prostor jimi vymezený, ohrozil sebe a případně i existenci své církevní denominace. Maně mně to připomíná výrok jednoho majora od StB, který mně nedávno vyslyšel: "Co si vy osobně a pár vám podobných myslíte, to je nám fuk. Jste stejně odbytá generace. Ale jakmile si nedáte pozor a budete chtít o svých názorech na zdejší politiku přesvědčovat ještě někoho jiného, tak vás zavřeme. Bez pardonu zavřeme! Nezapomeňte, že již tři lidé jsou veřejnost!"

Opět tedy máme my s persekvovanými věřícími a církve, či věřící a církve s námi, jeden společný problém. Oni i my nechceme ohrozit fyzickou existenci svou, své rodiny či společenství, k němuž patříme, ani se vzdát a zradit své přesvědčení, své poslání, to je svou povinností hlásit se svým specifickým

způsobem k evangeliu či jinak formulovanému politickému programu a získávat pro něj ostatní lidi. "Lidská otázka v naší generaci je bytostně spojena s mocí, pravdou a odpovědností, utrpením a solidaritou", napsal nedávno jeden protestantský farář a my to také podepisujeme.

Nalezení hranice konformity s režimem, tedy hranice toho, co jsem ještě ochoten snášet, si uvědomují u nás jak křesťané, tak bývalí stoupcí politiky roku 1968 a pro obě skupiny je tento problém vysoce aktuální. Režim jim formálně, dle ústavy, nabízí naprostou svobodu, ve skutečnosti v praxi jim však zakazuje cokoli a při tom jsou jeho zákazy právně nepostižitelné. Při podpisu různých smluv (Helsinkami počínaje) se náš stát mohl a může odvolat na ústavu a v ní obsažený článek o svobodě vyznání, jež je "základním zákonem". Občan se však na ni odvolat nemůže, ten může pouze protestovat proti stávající praxi, "správním opatřením a úkonům", a ty jsou právně nepostižitelné, neboť nejsou ani zákoníkem zachyceny. A toto platí ve všech sférách veřejného života.

DĚTI

Podobnost mezi bývalými členy KSČ a zneklbivšími se nestraníky a věřícími v Československu je i v poměru školských orgánů k jejich dětem. Děti věřících mají také omezenou možnost jít studovat či nastoupit do povolání, které by je uspokojovalo. Věřící a političtí disidenti řeší tedy opět stejný problém, jak vychovat a ovlivnit své vlastní děti svými názory a současně je svým politickým postavením příliš nepoškodit. Konkrétní příklad, který osobně znám: Syn jednoho faráře studoval s vyznamenáním a udělal všechny zkoušky na gymnasiu, a přesto nebyl přijat. Důvodem opakovaného zamítání jeho přijetí na školu byla poznámka v posudku: "Umožnil se mu studovat, je zde vysoké nebezpečí, že po dosažení maturity půjde na theologickou fakultu a stane se farářem jako jeho otec". Připomínat opět článek ústavy je již banální. "Dvakrát jsem se odvolal proti tomu, že můj syn nebyl přijat na střední školu a poukazoval na ústavu ČSSR. Po několikeré urgenci mně bylo písemně sděleno, že studium u mého syna nebylo zamítnuto proto, že jsem farářem, a syn je věřící, ale že důvody jeho nepřijetí jsou jiné. Jaké, to jsem se však také dosud nedozvěděl".

Negativní hodnocení dětí věřících je také důvodem, proč rodiče nevyužívají "práva přihlásit své děti do hodin náboženství". Formálně je v ČSSR vyučování náboženství na školách prvního stupně povoleno, sejde-li se dostatečný počet přihlášek. Tedy další požadavek občanských svobod je formálně splněn. Protože však ředitelé škol i učitelé tříd, z nichž chce více žáků navštěvovat hodiny náboženství, jsou negativně hodnoceni na ONV a OV KSČ, případně odvoláni z funkce, snaží se přemluvit rodiče, aby své

děti nepřihlašovali do hodin náboženství. "Já sama jsem věřící", prozradila mně jedna učitelka ZDŠ, "ale přesto přemlouvám rodiče, aby děti nedávali do hodin náboženství na školu. Nač mají mít komplikace a nedostat se nikam na školu, když jsou nadané a chtějí studovat? Já také sama jsem tam děti nepřihlásila, abych nezkazila život jim a sama nepřišla o zaměstnání". Protože takto to probíhá skoro všude, mohou okresní inspektoři i tajemníci pro věci církevní hlásit, že ateistická výchova na okrese je tak účinná, že se opět nepřihlásil dostatečný počet dětí, aby se mohlo zahájit vyučování náboženství.

KRUTÁ HRA

Tento tlak režimu na občany různého smýšlení je pochopitelně morálně deptá, zvláště proto, že vše je kamuflováno formálním proklamováním práv a svobod, která jsou však nerealizovatelná. Hraje se zde hra, kdy potlačovatelé se tváří, jako by nebylo vůbec koho potlačovat, a potlačovaní předem vědí, že jejich protest zanikne. A že tato krutá hra, mající parametry "temného carstva", se týká všech složek, v nichž se formálně může utvářet společenský názor a formálně mohlo utvářet a ovlivňovat společenské vědomí. A protože lidé u nás mají většinou schopnost uvědomit si tuto hru, je rozpor mezi potenciemi tohoto národa a uplatněním jeho možností větší než kdekoli jinde. Tím je zde relativně i větší stupeň destrukce a frustrace než v jiných státech sovětské sféry. A to se opět nevztahuje jen na poměrně nedávno zlikvidované politické odpurce, ale na všechny skupiny obyvatelstva, které se názorově poněkud liší od stanovené a právě odhlasované linie.

Křesťané jsou v Československu jen více méně trpěnou vrstvou a je jim znemožněno jakkoliv ovlivňovat širší veřejnost, veřejně svým pojetím přispět k řešení problémů dneška a přispět tak i ostatním lidem k osobnímu hledání své orientace. Jeden ze základních úkolů křesťanů, misie a evangelizace společnosti je jim znemožněna. "Ještě štěstí, že katolická církev byla ve 14. století v úpadku, prodávala odpustky a inkvizice se dopouštěla zločinů", řekl mi jeden známý katolický kněz. "Nebyt toho, nemohli by se o křesťanství a církvích učitelé dějepisu ani zmínit a děti by se oficiálně, během celé školní docházky, ani nedozvěděly, že vůbec něco podobného existuje".

"Současně je však politický tlak, monopol strany na světový názor a plochost a morální bezzávadost a persekuce věřících i k něčemu dobrá", prohlásil jiný věřící. "Věřící jsou vystaveni zkoušce zásadní povahy, vzbuzuje to v nich pocit ohrožení a tím je i vyvolána určitá semknutost a vyšší koheze náboženských obcí". Náboženské obce tak neplní jen funkci náboženskou, ale stávají se asylem, v němž se uchovávají i jiné hodnoty, v němž lidé nacházejí a hledají především lidské

vztahy. "Být outsiderem zajišťuje člověku možnost, jak porozumět nejen sobě a povaze zkoušky, již jsme my, věřící, vystaveni, ale i jak porozumět těm, kdož z nás outsidery dělají". "Outsideri" kterékoliv denominace i politického vyznání vědí, že monopol jakéhokoliv režimu na světový názor vede na scestí a že nelze stanovit jednou provždy "neotřesitelné" principy a na nich pak dogmaticky

setrvávat a dle postoje k nim diferencovat a odsuzovat lidi a provádět diskriminaci. Jestliže to přesto nějaký režim provádí, sám sebe degraduje a bohužel degraduje i myšlenky, k nimž se formálně hlásí; v tomto případě myšlenky marxismu a socialismu.

© Palach Press

Praha, 1976-77

PROTI FALŠI A LŽI

Zdeněk Mlynář

Otevřený dopis politickým činitelům, odpovědným za zákonnost v ČSSR

Od jara letošního roku je v Československu vězněna desítka mladých lidí, jejichž proviněním je, že skládali, zpívali a hráli hudbu a texty, které jsou proti gustu různých oficiálních orgánů a administrátorů v kultuře i v politice. Jde o Ivana Jirouse a jeho přátele, především z hudebních skupin Plastic People of Universe a DG 307.

Jako kriminální živly mají být postiženi mladí lidé, hlásící se u nás k hudebnímu a ideovému proudu, zvanému "underground culture", který lze pozorovat v různých industriálně vyspělých zemích dnešního světa. Jsem marxista a v ideích tohoto proudu nespátřuji společenské východisko z krizových situací, do nichž staví člověka — a zejména mladého člověka — moderní industriální civilizace. Avšak i jako marxista i jako právník musím protestovat proti tomu, že stát, který se nazývá socialistickým, reagoval na podobná hnutí mladých lidí tím, že zneužije trestní zákon a autory nepohodlných textů a hudby zavře do kriminálu jako zločince.

Že jde o zneužití trestního zákona, to zcela jasně ukázalo soudní líčení u okresního soudu pro Plzeň — jih dne 3. a 6. července letošního roku. Tento soud odsoudil k nepodmíněným trestům odnětí svobody v trvání od osmi měsíců do dvou a půl roku K. Havelku, M. Skalického, F. Stárka (všichni ve věku 24-26 let, pracovali v dělnických povoláních) za to, že se údajně dopustili trestného činu výtržnictví (§ 202 tr. zákona) tím, že umožnili v klubu SSM v Přešticích u Plzně veřejné vystoupení Ivana Jirouse a zpěváků K. Soukupa a S. Karáska, které obsahovalo "hrubě neslušné a vulgární výrazy". Tři mladí lidé tedy mají být po mnoho měsíců vězněni jen za to, že pomáhali organizovat schůzku jiných mladých lidí, na niž byly pronášeny "vulgární výrazy"! A to všechno nikoli v pověstných Zvonokosech, nikoli v Kalvínově

Ženevě na konci středověku, nýbrž v Československé socialistické republice roku 1976.

Plzeňský soud vycházel z toho, že "trestný čin" výtržnictví je plně prokázán tím, že v interpretovaných písňových textech bylo zjištěno několik běžných českých hovorových vulgárních slov, jako např. hovno, prdel, vysrat se apod. Soudu při tom muselo být zjevné, že nikdy nešlo o samoučelné nadávky, nýbrž že tato slova byla součástí textu, vyjadřující určité životní pocit nebo názor. Tak např. jeden svědek vypověděl, že slyšel výrok "človče, čemu se podobáš ve své velikosti ... hovnu".

Představitelé moci obvykle nikdy a nikde nechtějí připustit, že by se ve své velikosti podobali čemusi jinému než vtělení nejsvětějších ideálů lidstva. Avšak normální člověk nemá tak trvalé pocity sebeuspokojení, normální lidé propadají i pocitům bezmoci a skepse. I břitké sebeironizování šokujícími slovy je proto pro normální lidi lidské, za citovaným příměrem vycitují mnohem spíše biblické "prach jsi a v prach se obrátíš", než úmysl páchat "trestný čin výtržnictví".

Ani vulgární, v češtině však zcela běžná slova, nejsou žádnou novinkou nebo zvláštností textu k "underground" hudbě. Jen nahlédnutím do akademického Slovníku spisovného jazyka českého (Academia, díl I.-IV, Praha 1960-1971) lze bez obtíží zjistit, že "výtržnictví" v podobě publikace takových slov se dopouštěli mnozí čeští umělci dávno před nyní vězněnými autory a interprety:

Díl III, str. 499: "já na zákon seru" (Karel Čapek)

Tamtéž: "co s námi svedou? sračku starou" (Pavel Bojar)

Díl II, str. 879: "no do prdele vám mluvit nebudu" (Ivan Olbracht)

Tamtéž: "jděte do prdele s vaší Amerikou" (K. F. Sedláček)

Díl IV, str. 344: "viš, že se ti na to stejně vysereme" (Miroslav Hanuš) — a tak dále a tak dále.

Podle měřítek, uplatňovaných v trestním řízení proti přátelům I. Jirouse by musela být trestně stíhána i veřejná četba četných textů nejenom Jaroslava Haška, ale třeba také Vítězslava Nezvala a mnoha dalších našich literátů. Nic podobného jsme však zatím ještě ani v dnešním Československu neviděli a pravděpodobně ani neuvidíme. Neboť trestní řízení proti Ivanu Jirousovi a jeho přátelům ve skutečnosti nebylo zahájeno kvůli "vulgárním výrazům". Bylo zahájeno proto, aby zastrašilo a umlčelo mladé lidi, kteří odmítají podřídit se oficiálním, státně uznávaným kritériím, podle nichž má mladý člověk žít a bavit se, cítit a posuzovat hodnoty ve společnosti i ve svém životě. Jde o zastrašení a potlačení těch, kteří se protíví — byť i tak nevinným činem, jako je zpívané slovo — uzнат alespoň navenek, alespoň licoměrně, že všechno oficiálně vynucované je jediné správné a dobré.

Stoupenci "underground" hudby nejsou trestáni za vulgární výrazy, to je jen záminka pro zneužití trestního zákona. Mají být potrestáni za to, že odmítají podřídit se, že protíví oficiálním zákazům a příkazům chtějí po svém hrát, zpívat a žít. Nejde nyní o to, zda tento jejich způsob vzpoury je nebo není společensky možným východiskem pro řešení krizových situací lidského života. Jde o to, zda mají nebo nemají mít právo, aby zkoušeli ve svém vlastním životě hledat taková východiska, která sami považují za pravá a hodnotná. Samozřejmě, že pro ně jako pro všechny ostatní občany platí zákony a právní řád, avšak tyto zákony nelze z pohnutek politické libovůle proti nim zneužívat, tendenčně aplikovat.

Snaha utéci ze společnosti, vybudovat mimo oficiální společnost vlastní společenství, v němž by nebylo toho, co člověk pociťuje jako faleš a lež oficiálních společenských struktur — to je snaha mladých lidí v moderní industriální civilizaci častá. Myslím, že marxisté musí hledat jak obecné společenské příčiny, které k tomu vedou v moderní civilizaci vůbec, tak také konkrétní historické příčiny, které k tomu vedou v různých zřízeních, zemích a státech. Chtějí-li tedy například u nás dnes marxisté tyto snahy nějak ovlivnit, chtějí-li, aby co nejméně mladých lidí hledalo východiště v úniku ze společnosti do izolovaného světa nějaké vlastní sekty, musí se zamyslet nad příčinami, které dnes u nás především k takovým snahám vedou, musí se pokusit odstraňovat takové příčiny. Nemohou však doufat, že kriminálem a jinými formami násilí se pro mladé lidi stanou méně přitažlivé tendence, jež únik ze společnosti a vytváření jiných, náhradních společenství nabízejí jako východiště.

Myslím, že v naší zemi dnes působí celá řada konkrétních faktorů, které zesilují přitažlivost snah utéci ze společnosti pro každého, kdo se chce bránit proti falši a lži. Nehledě na opačná slovní ujištění, je ve skutečnosti

faleš a lež uznávána v dnešním našem režimu za občanskou ctnost. Falešná, nepravdivá interpretace našeho společenského vývoje v roce 1968 je dokonce základem celé oficiálně prosazované ideologie. Kdo přijímá nepravdy alespoň navenek, kdo proti nim neprotestuje, je ponechán v klidu nebo i preferován. Kdo však proti takovým nepravdám vystupuje a protestuje, je pronásledován a ničen. Kdo se přetvařuje a navenek hlásá to, čemu nevěří a co v soukromí popírá, je považován za spořádaného občana. Kdo otevřeně říká svůj opravdový názor i tehdy, je-li v rozporu s vůlí moci, je pronásledován a šikanován. Víra a přesvědčení jsou v každodenním životě stále více směšným anachronismem, cestu k oficiálnímu úspěchu otevírá naopak cynismus a schopnost popřít cokoli, co se nelíbí oficiální moci. Stále více se rozmáhá všeobecná korupce a koupit lze dnes už téměř všechno v této zemi. Oficiální propaganda sice občas slovy proti tomu brojí, ale ve skutečnosti se režim nemůže proti korupci úspěšně postavit, neboť se o ni opírá. Jako ctnost se nepokrytě vychvaluje udavačství, pokud slouží politickým záměrům režimu. Práce a kvalifikace velmi často nejsou kritériem pro společenské uplatnění, jež je podmínováno především stupněm servilnosti vůči oficiální moci. Slepá, úplná poslušnost vůči této moci je ve skutečnosti základní uznávanou ctností. Jakákoli neposlušnost, kritická neústupnost a vlastní hlava jsou naproti tomu občanovi na závažu a mohou se v očích moci lehko stát zločinem.

Teprve režim, který u nás dá lidem možnost, aby proti všemu tomu bojovali, který jim dá svobodu projevu pro účinnou kritiku naší současné nemocné společenské reality, bude mít určitou naději, že mladí lidé začnou častěji uvažovat o tom, jak hledat humánní východiště nikoli v úniku ze společnosti, nýbrž ve společensky integrované aktivitě. Samozřejmě, že ani v jiném než v dnešním režimu by nezmizely proudy, orientované podobně jako "underground culture". Avšak mladí lidé by měli svobodnou možnost, ověřit si volbou mezi hodnotami, jež nabízejí takové proudy, a hodnotami, jež lze svobodně hledat a hájit v socialistické společnosti, zbavené maximální měrou cynické licoměrnosti a kasárenské reglementace lidského života. Společnost by se nikterak nemusila bát extremismu "underground culture"; jakákoli i oficiální společností později uznaná umělecká avantgarda vždy působila v době svého zrodu šokujícím způsobem svými extremistickými prvky, avšak v demokratickém společenství vždy byly nakonec skutečné hodnoty, jež přinášela, integrovány do národní kultury a extremistické rysy vždy společnost, pokud měla skutečnou svobodu volby vlastních hodnotových orientací, prostě zamítla a překonala.

Dnes se u nás sice oficiálně tvrdí, že mladí lidé ve své zdrcující většině podporují současný režim, že si ani nic jiného nepřejí, než dostat se po žebříčku oficiálních struktur poslušně ke svému uplatnění a plnit oficiálně uznané úkoly. Myslím však, že těmto řečem

ani představitelé moci u nás ve skutečnosti nevěří. Neboť jinak by nebylo tolik strachu před vlivem takových mladých lidí, jako jsou Ivan Jirous a jeho přátelé. I oficiální místa asi naopak vědí, jak silné je působení nonkonformních postojů a proudů mezi naší mládeží. Vědí, že i pod svěrací kazajkou oficiálně uznávaných monopolních organizací žije mládež docela jinými problémy a hodnotami, než jaké jí předkládají úvodníky v novinách. A proto i ten konkrétní neomalený pokus vyhlásit stoupence "underground" hudby za výtržníky, chuligány a kriminálníky, zavřít je za užívání "vulgárních slov".

Pokus vydávat politicky účelovou trestní represii proti přátelům Ivana Jirouse za nepolitickou, kriminální záležitost, neobstál jak před veřejným míněním v Československu, tak v zahraničí. Právě proto, že jde o politickou záležitost, že jde o problémy práv a svobod občanů v socialistické společnosti, staví se proti pokusům o zneužití trestního zákona v tomto případě i řada pokrokových, levicových sil v zahraničí. Vážím si toho, že mezi nimi jsou také italští komunisté, a myslím, že hrubý útok "Rudého práva" (dne 2. září 1976) proti ústřednímu tiskovému orgánu IKS "Unità" jen přispěl k tomu, aby si stanoviska italských komunistů vážilo co nejvíce našich občanů. Bude-li "Rudé právo" i nadále zamlčovat, co se děje v Plzni a v Praze, a bude při tom napadat italské komunisty, že "berou pod ochranu protispolečenské živly, chuligány, které vydávají za umělce", pak tím jen podnítl živější zájem československých občanů jak o tento konkrétní případ zneužití trestního práva, tak i o stanovisko italských komunistů k celé řadě problémů rozvoje politické demokracie a lidských práv za socialismu. A to je nutno ovšem jen a jen vítat.

Každý, kdo jen trochu zná mechanismus našeho politického systému, s jistotou ví, že takové akce, jako je uvěznění desítky mladých lidí za činnost, podobnou činnosti přátel Ivana Jirouse, nedělá u nás samostatně ani policie, ani prokuratura a soud. Takové akce se vždy "politicky projednávají" na různých příslušných politických úrovních v politických, stranických i státních orgánech. Jejich směrnicemi se pak řídí bezpečnost i justiční orgány.

Obracím se proto tímto otevřeným dopisem především k těmto politickým činitelům a orgánům s výzvou:

1. Zastavte trestní stíhání za výtržnictví proti všem obviněným členům skupin Plastic People of Universe a DG 307 i proti I. Jirousovi a zpěvákům K. Soukupovi a S. Karáskovi. Pokud budou tito lidé souzeni, bude to stejně jako soudní proces v Plzni jen důkazem nezákonného, politicky účelového zneužívání právního řádu. Zrušte v odvolacím řízení rozsudek okresního soudu pro Plzeň-jih, jimž byli odsouzeni K. Havelka, M. Skalický a F. Stárek. Propusťte na svobodu všechny ještě nyní vězněné mladé lidi, obviněné v souvislosti s tímto případem.

2. Zrušte administrativní opatření, která některým hudebním či jiným uměleckým

skupinám oficiálně nedovolují provozovat amatérskou uměleckou činnost. Tato opatření jsou projevem snahy předpisovat lidem — zejména mladým — jak se smějí nebo nesmějí bavit, jak smějí nebo nesmějí cítit a smýšlet ve svém osobním životě a volném čase. Jsou v rozporu jak s elementárními zásadami demokratického politického a právního řádu, tak i se skutečnými zájmy socialistické společnosti, kterou kasárenské reglementace každého kroku v životě lidí poškozují, diskreditují a odsuzují ke stagnaci a zaostávání.

V Praze dne 8. září 1976

Doc. JUDr. Zdeněk Mlynář, CSc.
110 OO Praha 1, Soukenická 11

Zasláno: Předsednictvu Federálního shromáždění ČSSR
Předsednictvu vlády ČSSR
Generálnímu prokurátorovi ČSSR
Předsedovi Nejvyššího soudu ČSSR
Ústřednímu výboru KSČ
Tisku a sdělovacím prostředkům

Něco se stalo...

"Čas oponou trhnul" — jak by napsal J. Neruda, kdyby žil — a v Praze se konala demonstrace, tichá, ale na české "konsolidované" poměry výrazná. V soudní budově okresu Praha-Západ v Karmelitské ulici se ve dnech 21. až 23. září — samozřejmě jen na chodbě a pak před budovou — sešel poměrně velký počet těch, kteří buď osobně znali čtyři neprávem souzené mladé hudebníky a básníky (z řad Plastic People) nebo je neznali a přišli jim vyjádřit solidaritu, když se dověděli...

Pojem *solidarity*, tak oslabené v jejím pravém významu, tady opět našel uplatnění, naplnění. Evangelíci, katolíci, umělci, radikální socialisté, vyloučení komunisté, spisovatelé i novináři, a především — ve velkém počtu členové dotyčných hudebních skupin, mladí i starší, mladé ženy s dětmi si tu navzájem sdělovali své postoje, názory a zprávy, seznamovali se, dohadovali o dalším postupu, v tom, jak pomoci obviněným a jejich rodinám... A to vše za asistence a zvědavé přítomnosti asi dvou desítek členů StB, rozmístěných a různě se pohybujících po vymezených prostorách...

Pro ty, kteří *přesně věděli* a vědí, o jaký akt státní zvěle tu jde, byla účast zde samozřejmostí. Pro ty, kteří se zatím přímo nestřetli s policejní a politickou mocí, byla tato účast, i tichá přítomnost před místností, kde pro-

bíhal soud, zkouškou občanské odvahy... možná, že i morální podporou dosavadního přesvědčení, postoje...

Polarita konformismu a nonkonformismu, v níž — zdá se — bude krystalizovat další sociální a sociálně psychický progres v Československu, vystoupila tímto procesem nově na povrch.

Když příslušníci veřejné bezpečnosti vedli čtyři mladé muže v řetízích po chodbě, dávali jim svou účast a podporu najevo svými pohledy či máváním všichni: ti známi i neznámi. A což teprve v průjezdu budovy, když odsouzené nakládali do těsně přistaveného "antonu"! Tam ona účast a podpora zazněla mnoha výkřiky a hlasitými pozdravy. Zavoněla i několika hozenými květy.

Něco se stalo v Praze toho 23. září...

ht

Malá bilance

V náborových člancích o nových knihách se obvykle píše, že to a to dílo se právě "objevilo na knihkupeckých pultech". O Hrabalových Postřižinách to říci nelze; neznám nikoho, kdo by je na pultech knihkupectví byl i jen zahlédl. Před některými prodejny stály fronty dlouhé stovky metrů. Šťastnými majiteli se však stali pouze příbuzní a dobře známi prodavačů podle hesla "něco za něco". Ale kniha vyšla, a to není bezvýznamný fakt. Poprvé — a navíc ještě v oficiálním nakladatelství Svazu spisovatelů — vychází dílo, jež autor původně vydal v podzemní edici Petlice. Poprvé vychází nové dílo autora, který byl po řadu let na černé listině. Je pravda, že jeho vydání předcházelo před půldruhým rokem spisovatelovo prohlášení, jehož charakter byl objektivně řečeno mírně ponižující. Za stejných okolností má v nejbližší době vyjít román Jiřího Šotoly "Kuře na rožni". Kromě toho vyšly reedice dvou starších básnických sbírek Jaroslava Seiferta, který žádné prohlášení nenapsal. K jeho pětasedmdesátinám uveřejnily noviny a časopisy jeho starší verše, drobné články a ministr české kultury mu poslal blahopřejný dopis.

Objevila se i další prohlášení, jako další úspěch pronikavého snažení státní bezpečnosti; ta však kupodivu vyšla pouze v interním bulletinu Svazu spisovatelů. Jejich autory jsou Adolf Branald, Karel Ptáčník, Ludvík Kundera, ostravský Oldřich Šulěr a Miroslav Hanuš. To je také celá žeň oněch "stovek prohlášení", které sliboval týdeník Tribuna a dokonce osobně ministr Obzina. Tím jejich bilance zatím končí. Je to žeň po vši té snaze plné nátlaku a výhrůžek, mírně řečeno, chudá, něco, co se rovná prohře. Fronta pokrokových umělců, jen nepatrně zdecimovaná, stojí pevně dál. A tito umělci tvoří. Podzemní edice vycházejí i nadále, objevuje se tu kromě krásné prózy (v posled-

ní době stojí za zmínku zejména početná sbírka vynikajících fejetonů) i literatura vědecká, poezie, ba i překladová literatura.

Tato fronta tedy otřesena není a ani nemůže být. Je však nasnadě, že průlom do edic oficiálních, jaký způsobily Postřižiny a nepochybně způsobí i Kuře na rožni, nezbytně otřese právě onou oficiální frontou. Jde totiž o dvě prózy vysoce kvalitní a nekonvenční. Laťka stoupne vysoko a z její výše jenom vynikne pohled na ubohost toho, co zatím oficiálně vyšlo a i nadále vychází. Pro snaživé funkcionáře svazu to není příliš lákavá perspektiva. Asi se jim tomu stěží chce věřit. Vždyť museli spoléhat na to, že veškerá dřívější prohlášení — ať šlo o Miroslava Holuba, Aloise Poledňáka, či Emila Zátopka — zůstala bez odezvy, nad těmi, jako by se zavřela země. A teď tohle: co to asi znamená?

Rozhodně zatím nic, co by nás opravňovalo k sebemenší naději na nějaký nový kádrový přístup k uměleckým osobnostem; naopak, četné konkrétní důkazy mluví o tom, jak těchto několik koncesí je vykupováno daleko tvrdšími kádrovými postihy na kulturní frontě než kdy dříve. To je ostatně v souladu i se zklamáním nadějemi jedněch a zbytečnými obavami druhých, jež vznikly po onom sjezdovém usnesení, jež se týkalo obnovení členství některým bývalým členům strany. Uplynula dosti dlouhá doba od 15. sjezdu a neděje se v té věci nic. Husák zde dosáhl svého cíle — východní, a dokonce i západní tisk právě tuto část usnesení dostatečně komentoval, což byl zřejmě jediný účel. Bylo přece naprosto jasné, kolik argumentů v této věci snesou proti Husákovi dnešní straničtí funkcionáři, kterým tu jde o všechno. Předsednictvo ústředního výboru se na svém zasedání letos v létě k tomuto problému vrátilo a nedošlo k žádnému závěru. I zde se tudíž rovná bilance naprosté nule.

KH (Praha)

Mobilizace proti Polsku

Není bez zajímavosti zaznamenat, že v době dělnických stávek a demonstrací v Polsku koncem června 1976 se připravoval čs. okupační režim na poskytnutí "bratrské pomoci" ohrožené byrokracií ve Varšavě. V řadě krajů českých zemí, zvláště těch, jež hraničí s Polskem, byli povoláni do kasáren záložníci a vyhlášena pohotovost v armádě a policii.

Na severní Moravě např. byli v noci 25. června 1976 vyzváni všichni šoféři nákladních aut policií, aby se okamžitě odebrali se svými nákladáky na vojenská letiště položená v blízkosti polských hranic. Podle jednoho z účastníků této akce se sjelo jen na

jednom vojenském letišti na severní Moravě kolem 3.000 aut. Podobné "srazy" byly i v hradeckém kraji. Řidiči museli čekat ve svých vozech, aniž jim bylo poskytnuto jakékoliv vysvětlení či dány nějaké instrukce. Že šlo o mimořádná a nepředvídaná opatření, o tom svědčí i fakt, že pro takto zmobilizované občany nebylo na některých místech dostatek potravin a dokonce i vody, takže někteří zůstali o hladu a žízní.

Po 48 hodinovém čekání a zmatku byli posláni domů, ale museli se zavázat, že o všem, co viděli, zachovají mlčení. Přesto však mnozí viděli, že na vojenských letištích byla soustředěna vojenská dopravní letadla, určená k přepravě vojsk a parašutistů. I na pražském letišti bylo takto připraveno k odletu asi 40 velkých letadel. Naštěstí se nedostavilo jejich "osazenstvo", které mělo být přemístěno do Varšavy a jiných polských měst. Stejně tak nákladní auta měla být zřejmě použita pro přepravu čs. vojsk a policejních jednotek do Polska, aby "bratrsky pomohla" při potlačování dělnických demonstrací a stávek.

Jak dnes víme, demonstrace byly částečně potlačeny polskou policií a především zastaveny ústupem polského vedení, které pod jejich tlakem odvolalo již rozhodnuté zvýšení cen. Přesto je ale užitečné zaznamenat, že mechanismus "bratrské pomoci" je stále udržován v chodu a může být kdykoliv spuštěn-samozřejmě na pokyn z Moskvy a z Milovic.

Hladovka Milana Hübla

1. listopadu 1976 vyhlásil Milan Hübl, bývalý rektor Vysoké stranické školy v Praze a člen ÚV KSČ do svého vyloučení na podzim 1969, vězněný již pátý rok v Ostravě hladovku na znamení protestu proti postoji čs. úřadu vůči němu, jeho rodině a dalším spoluvězňům. Milan Hübl byl odsouzen v procesu r. 1972 k vězení na 6 a půl roku pro účast na rozšiřování letáků, upozorňujících naše občany na jejich ústavní a zákonnou možnost nevolit jednotnou kandidátku. Ve vězení se jeho zdravotní stav velmi zhoršil a ačkoliv si odpykal dvě třetiny trestu, nebyla vůči němu (stejně tak vůči Jiřímu Müllerovi, Jaroslavu Šabatovi a Antonínu Ruskovi) uplatněna zákonem stanovená možnost podmínečného propuštění.

Tvrdé podmínky vazby byly podrobně popsány v dopise rodin čs. politických vězňů Husákovi, otištěném v plném znění v Listech č. 3 (červen 1976). Z něho vyplývá, že političtí vězňové (jejichž statut naše úřady neuznávají) musí pracovat 10-12 hodin denně, ale jejich mzda činí jen polovinu výdělku nepolitických vězňů (asi 600,- Kčs) a z ní si správa věznic

strhuje 80%, takže vězeň dostane jako kapesné 20-40 Kčs měsíčně. Je proto zcela pochopitelná rozhořčená reakce Milana Hübla na požadavek úřadu, aby zaplatil nyní 6.000 Kčs jako náklady na proces, ve kterém byl odsouzen.

Druhým důvodem hladovky je protest proti postupu čs. úřadu vůči jeho dětem. Jeho syn Dušan byl již potřetí odmítnut na techniku, ačkoliv složil přijímací zkoušky na výbornou a měl nejlepší posudky z místa pracoviště. Dcera Magda byla již po druhé odmítnuta při přijímací zkoušce na gymnázium, ačkoliv má rovněž velmi dobrý prospěch a posudky z pracoviště. Synovi Dušanovi bylo nabídnuto stipendium na chemické fakultě v Bonnu, ale čs. úřady zatím nevyřídily žádost o výjezdní povolení.

Rozhodnutí Milana Hübla vyhlásit protestní hladovku není diktováno osobními hledisky. Vychází z toho, že podobnou situaci mají i ostatní političtí vězňové v Československu a jejich rodiny a že dosavadní petice na vedoucí místa nepřinesly žádný výsledek.

Zprávu o hladovce Milana Hübla přinesly přední západní noviny, rozhlas a televize. Vyvolala řadu projevů solidarity a rozhořčení. První tajemník Socialistické strany Francie François Mitterand věnoval této události svůj úvodník v týdeníku své strany "Unité", ve kterém m.j. píše: "Věřil jsem, že nynější čs. režim se hodlá orientovat k jakémusi uvolnění. Co se ale dozvídám o jeho chování vůči Milanu Hüblovi mne nutí, abych uznal svou chybu. Nejen, že tento vězeň je předmětem nejružnějších šikan ze strany administrace vězení, ale trestá se i jeho rodina". François Mitterand pak píše o osudech syna Dušana a dcery Magdy a o tom, že Milan Hübl zahájil hladovku, a pokračuje: "Je málo naděje, že by moje řádky se mu dostaly do rukou. Ale nepíši je jen tak pro nic. Paní Hübllová se mne dotázala v létě, zda bych se zúčastnil komise, která by vyšetřila okolnosti procesu 1972 a moje odpověď nyní je: ano".

Článek François Mitteranda je tak současně kladnou odpovědí na dopis rodin čs. politických vězňů, který byl zaslán Mitterandovi a Georges Marchais se žádostí, aby se zasadili o propuštění čs. politických vězňů a vytvořili komisi, která by přezkoumala jejich podmínky ve vězení. Nyní je tedy na Georges Marchais, aby odpověděl. Účast delegace KSF na meetingu v Mutualité 21. října, kde její představitel Pierre Juquin se jasně vyslovil pro propuštění Jiřího Müllera a zastavení persekuce v Československu, dává naději, že i první tajemník KSF odpoví kladně.

Také vedoucí tajemník Socialistické strany Itálie Bettino Craxi vyjádřil solidaritu italských socialistů s Milanem Hüblem na tiskové konferenci, kterou uspořádal dne 11. listopadu 1976 v Římě spolu s Jiřím Pelikánem. Craxi se obrátil s výzvou ke všem demokratickým stranám a osobnostem Itálie, aby podpořili jeho požadavek za okamžité propuštění Milana Hübla a všech politických vězňů v Československu a zastavení persekuce v této zemi.

HUA a CARTER – dvojí neznáma

Dvě ze tří velmocí, od nichž závisí osud světa v příštích desetiletích, mají nové vedení: Čína a Spojené státy. V obou případech proběhla výměna vůdců podle pravidel, odpovídajících existujícím politickým systémům, ale nikoliv bez překvapení.

Jako v každém dynasticky nestabilizovaném absolutismu rozhodlo se i v Číně o Maově zástupci v palácovém zákulisí. Na rozdíl od zápasu o nástupnictví po Stalinovi rozhodl však tento boj pro sebe v prvním kole muž, který po leta velel čínskému policejnímu aparátu, ministerský předseda Hua. Znovu se potvrdilo, že není nic křehčího, nic nejistějšího, než dědictví po držiteli absolutní moci, byť prohlášeném za božstvo. Římské císařství před téměř dvěma tisíciletími o tom už vědělo, co o tom víme dnes.

Americká demokracie přivedla do Bílého domu muže, o němž se po 23 měsících trvající kampani, kterou vedl před zraky stamiliónu a po téměř 1.500 projevech, které k nim pronesl, neví nakonec o mnoho víc, než o předsedovi Huovi. James E. (Jimmy) Carter dokázal, co se v demokracii zdá theoreticky nemožné: v demokratických volbách byl vyzvednut na nejvyšší stupeň moci, aniž musel formulovat své politické kredo a svůj politický program. Znovu se potvrdilo, že maximální množství informací, jež jsou k dispozici veřejnosti (t.j. potencionálním voličům) ještě neznamená, že tato veřejnost je v podstatě informovanější (nebo lépe řečeno, že skutečně využívá možností, které k tomu má), než veřejnost tam, kde se její přístup k informacím zhruba rovná nule.

I v demokracii je manipulovatelnost veřejnosti prakticky neomezená, třebaže metody a způsoby jsou téměř diametrálně odlišné od nedemokratické praxe. Skutečný vliv demokracie na výkon moci ve státě, v jeho nejvyšších instancích se projevuje většinou až v extrémních, v krizových situacích. Tento pojistný ventil znamená však sám podstatný rozdíl. Jeho fungování, nad nímž je proto třeba úzkostlivě bdít — znemožňuje totiž totální degeneraci moci, brání překročení meze, která dělí demokracii od totalitního systému toho či onoho typu, a jež je mnohem užší, než by se mohlo zdát. Pokušení moci řešit krizové situace omezením demokracie je stejně velké tam, kde demokratická tradice po desetiletí či po staletí existuje, jako tam, kde jí dosud není a prakticky nikdy nebylo. Proto se zdá kvadraturou kruhu víra, že by se demokracie mohla pokojně vyvinout z totalitarismu, neboli, konkrétně řečeno, že by se třeba sovětský systém mohl pokojně demokratizovat shora, bez větších společenských otřesů. Spíš je pravděpodobné, že centralizovaná moc pokaždé udusí zárodky demokracie ve chvíli, kdy sebemenší politická krize ohrozí stabilitu zavedeného pořádku.

Až do chvíle, kdy tato krize nabude podoby zemětřesení, živelné katastrofy, proti níž už byrokratická moc nebude mít obrany. Maoův pokus rozbít tuto kvadraturu kruhu, překonat antinomií totalitní moci a demokracie tzv. "kulturní revolucí", jenom znovu ukázal, jak houževnatá je tato antinomie. "Kulturní revoluce", jako antibyrokratické hnutí mas, byla možná jen do té doby, dokud Maova osobnost a autorita v podstatě zosobňovala obě strany ve hře — a ani tak nebyla bez nebezpečí, jak ukázalo Lin Piaovo dobrodružství. A nebyli to její vůdcové, kteří na sebe strhli moc po Maově smrti, nýbrž naopak představitelé mocenského centrálního aparátu, t.j. uskutečňovatelé "reálné" politiky.

Demokracie funguje jinak, i když obecně míří k podobnému cíli. V letech jež následovala po amerických presidentských volbách 1972 se v praxi téměř beze zbytku potvrdilo všechno, co tvořilo páteř volební argumentace Nixonova demokratického odporce, senátora McGoverna. Nicméně, přestože se americká demokracie postarala o to, aby američtí voliči věděli už v té době o tehdejších presidentovi Nixonovi všechno, co bylo později jenom zopakováno v měsících, po které trvala aféra zvaná "Watergate", byl McGovern poražen a Nixon znovu zvolen většinou, která téměř nemá obdoby v poválečné americké historii. O rok později byl však Nixon prakticky stejnou většinou donucen z Bílého domu odejít, protože se pokusil v okamžiku krize porušit základní pravidla hry, na nichž stojí americká demokracie, a vzbudil tak obavy, že by se v dalším průběhu mohl pokusit tato pravidla vůbec změnit nebo eliminovat. Nešlo tudíž o to, že by americká veřejnost, americký volič, získali v průběhu roku 1973 zásadně nové informace — odtud nepochopení celé záležitosti v řadě evropských zemí — nýbrž o to, že byl uveden do chodu pojistný mechanismus, fungující i v demokracii většinou až v poslední instanci.

Naprosté nepochopení významu tohoto mechanismu, a tedy i celé aféry "Watergate", v SSSR a v Číně, je nejlepší ilustrací často až v hloubi ukrytého rozdílu mezi demokracií a totalitarismem. (V rozhovoru s tehdejším francouzským prezidentem Pompidouem v roce 1973 — protokol rozhovoru byl uveřejněn ve Francii po Maově smrti — řekl Mao m.j.: "Vůbec nechápeme, proč se kolem té aféry strhl takový povyk... My jsme se o ní v tisku ani nezminili"). Totalitním systémem nedělá potíže koexistovat a spolupracovat s demokraticky zvolenými vládami, protože — mnohdy lépe, než většina občanů demokracií — dovedou pochopit, že mechanismy moci a rozhodování tu nejsou v zásadě odlišné, a že rozdílné jsou spíš způsoby a formy jejich manipulování. Naprosté přerušování komunikace nastává však ve chvíli, kdy

začne fungovat základní obranný systém demokracie, který může být v ledačems odlišný od země k zemi, ale je identický ve své podstatě, která je podstatou demokracie.

* * *

Demokracie i totalitní režimy fungují různě v různém historickém, sociálním, ekonomickém a kulturním kontextu. Jako lidé, kteří celým svým historickým a kulturním zázemím patříme k civilizaci, jež se v průběhu tisíciletí vytvářela v Evropě — a byla, do jisté míry, spíš jako základní impuls než jako skutečné dědictví — přenesena do Ameriky, máme pocit, že americkému politickému mechanismu rozumíme lépe než mechanismu čínskému, a že proto dokážeme spíše předvídat, co znamená změna politického vedení v USA než v Číně. Ale je tomu skutečně tak?

Zdá se, že maximální opatrnost v prognózách je spíš na místě. V případě Číny to připadá samozřejmé. Stále ještě víme příliš málo — a jako západní lidé nebudeme nikdy vědět dost — o řadě kontextů a motivů, jež určují jednotlivé kroky čínské politiky, včetně personálních změn. Jedno je však jisté: Nedojdeme nikam, budeme-li chtít Čínu interpretovat z ideologie, která je praporem, standartou současnosti. Politický vývoj Číny v posledních třiceti letech, právě tak jako politické změny posledních týdnů, lze vyložit obecně socialistickou, evropskou marxistickou či ryze maoistickou ideologií právě tak málo, jako třeba současnou situaci v Československu či v Jugoslávii. Spolehlivější se zdá přístup jiný, vyplývající z pohledu na současné čínské problémy a na etapu, v níž se Čína nachází. Všechno nasvědčuje tomu, že Maoovou smrtí definitivně skončila etapa radikálních přeměn a že důraz bude nyní kladen na upevnění centrální moci a celkový ekonomický rozvoj. Dojde pravděpodobně k utužení centrální moci — nebo k pokusu o ně — a k ještě pronikavějšímu soustředění na národní čínské zájmy, na vnitřní problémy, na upevnění spíš než na rozšíření čínského vlivu v mezinárodním ohledu. Těmito ohledy — a nikoli ideologií — bude také určován další vývoj čínského vztahu k SSSR. K tomu, aby se tento vztah změnil, by SSSR musel přesvědčit nové čínské vedení o tom, že jeho národní, státní a ekonomické zájmy nejsou v příkrém rozporu s těmiž zájmy čínskými. Což se zdá v tuto chvíli pro obě strany kvadraturou kruhu, protože fakta prostě svědčí o opaku.

Nové čínské vedení nebude zřejmě v pokušení pouštět se do jakýchkoli dobrodružství, ať už vnitropolitických (typu kulturní revoluce) nebo zahraničně politických. Orientace na Ču — en — Lajovu linii, zdá se, zvítězila. V této souvislosti stojí za zmínku Maova fascinace Napoleonem, jak se projevila ve zmíněném rozhovoru se Pompidouem. Nikoli Napoleonem vojevůdcem a dobyvatelem, ale Napoleonem organizátorem státní moci, kterou nakonec vydal v šanc nerozumnou dobytelskou politikou na příliš mnoha frontách. Mao zřejmě hledal analogie a tady našel

jednu z nich: "Napoleonovy metody byly nejlepší," říká. "Rozpustil veškerá shromáždění a sám si vybíral lidi, se kterými chtěl vládnout..." Kritizuje Napoleona za to, že bojoval proti Anglii, když měl co dělat s Ruskem, je proti systému kontinentální blokády, a zároveň si, fascinován, nechává od Pompidoua opakovat, že v Napoleonově době byla Francie státem s největším počtem obyvatel v Evropě a svými 25-30 milióny obyvatel převyšovala Rusko. "Před lety jsem v Jenanu hovořil s jedním Rusem. Velice si císaře vážil. Také na Marxe a Längelse působil příznivě..."

Tolik předseda Mao. Možná, že přeceňujeme. Ale nelze se ubránit pocitu, že se nám tu ze záhrobní nabízí jeden z důležitých klíčů k pochopení volby, kterou Čína, nebo spíš čínské vedení, právě učinily.

* * *

Co znamená baptistický kazatel, důstojník z atomové ponorky, úspěšný velkoobchodník burskými oříšky a odvozenými produkty, v Bílém domě? První americký prezident z Jihu od roku 1850?

Odpověď je neméně obtížná než v čínském případě. Demokratický Jih je v USA tradičně baštou politického konservatismu a populismus amerického evangelismu byl odjakživa bojovou ideologií namířenou proti intelektualismu, vzdělání, vědeckému výzkumu, pokroku a liberalismu. Na druhé straně stáli však právě evangelisté v čele průkopníků, kteří prokřestili Spojeným státům cestu k Pacifiku, dali jim naivní ideologii idealistického rovnostářství a stali se v devatenáctém století hlavními reprezentanty ryzího, t.j. bílého, anglosaského, protestanského američanství. Carter není tedy profesionální politik typu Johnsona, Nixona či Forda, ani představitel východního liberalismu, jemuž rodinné jmění umožnilo politickou kariéru (Roosevelt, Kennedy). Jediným veřejným úřadem, který kdy zastával, bylo krátké období bezprostředně předcházející jeho kandidatuře, kdy byl guvernérem v Georgii. Ve státě, v němž zatím nejdál v USA vůbec pokročil program integrace bílého a černého obyvatelstva a který se rovněž stal symbolem rychlého ekonomického rozvoje zaostalého Jihu, jehož důsledkem je i počínající opačná migrace — reemigrace — barevného obyvatelstva ze Severu na Jih.

Ve všech ohledech znamená Carter v americké politice novum. Ve volební kampani, která v jeho případě trvala 23 měsíců a dovedla prakticky neznámého guvernéra z daleké provincie — Jimmy Who? (Který Jimmy?) nazývali ho žertem v tisku — až do Bílého domu, bylo nepochybně jeho nejsilnější kartou právě to, že byl prakticky neznámý a neměl vyhraněný profil. Amerika má ráda prostá hesla, ne složité programy. Carter se po Watergate představil jako spořádaný, čestný, poctivý muž, věří v Boha a křesťanskou etiku nejen slovy, ale i činy, dovede se usmívat (prakticky neustále — při čemž jeho

úsměv vypadá skutečný a ne naučený, jako Nixonův) a vzbuzuje důvěru. O Nixonovi se říkalo: Od toho byste přece nekoupili ojetý automobil. (Od Cartera nepochybně ano.)

Od chvíle, kdy mu tyto vlastnosti vynesly demokratickou kandidaturu, podíleli se už na tvorbě presidentského kandidáta mnohem výrazněji političtí mazáci a stratégové. Vyšli z předpokladu, že demokratická strana je v USA tradičně stranou většinovou a že prohrává volby jen tehdy, když její kandidát poztrácí cestou k volebnímu dni některé ze složek, jež zásadně tvoří demokratickou koalici. Carterovým úkolem tedy bylo neudělat nic, co by mohlo kohokoli z demokratické většiny odradit. Udržet pohromadě celou tu nesourodou koalici, která tradičně tvořila demokratickou volební bázi. Carter tuto strategii do puntíku plnil — a málem prohrál. Ukázalo se totiž, že tradiční struktura někdejší demokratické koalice už neexistuje, že za posledních dvacet let došlo k pronikavým změnám sociologickým i politickým a že mnozí, kteří ještě před dvanácti lety volili automaticky demokraticky (pokud jim kandidát nebyl příliš radikální, jako třeba McGovern), budou tentokrát v pokušení podlehnout "strachu z neznámého" a dát přednost "strachu z dobře známého".

Nakonec však, především díky soustředěnému úsilí, jež v posledních dnech před volbami vynaložily odbory, liberálové na východě, černošská menšina, a pochopitelně díky soustředěné podpoře Jihu, Carter vítězství zachránil. Což ovšem zároveň znamená, že nevstoupí do Bílého domu jako silný prezident, nýbrž jako muž, který je silný pouze podporou maximálního úhrnu možných stoupenců. To platí tím spíš, že složení Kongresu a sboru guvernérů států zůstalo v podstatě nezměněné, takže nový prezident nemůže tvrdit, že ten či onen se dostal do kongresu na vítězném voze presidentské kampaně.

Vzhledem k tomu, Carter přichází do Bílého domu, máje za sebou stejnou demokratickou většinu, jaká existovala za presidentství Fordova, bude se od něj ze všeho nejspíš očekávat, že se nebude stavět do cesty radě legislativních projektů, jejichž přijetí se Ford a před ním Nixon bránili. Mnohé reformní zákony, k jejichž přijetí jsou Spojené státy dávno zralé, se patrně stanou skutečností (sem patří např. nemocenské pojištění, podpora velkým městům, ochrana ovzduší a přírody vůbec atd., atp.). V cestě Kongresu a prezidentovi bude však stát Nejvyšší soud, kterému Nixon zajistil konzervativní většinu a který může hrát roli účinné brzdy reform, jako již za Roosevelta. Ovšem — a především — Carterovým vítězstvím končí teprve definitivně Nixonova éra. S Fordem odejdou z Washingtonu tisíce vlivných příslušníků nixonovského establishmentu, nixonovské administrativy a přijdou tisíce nových lidí. Což samo o sobě nutně znamená změnu a "nový vzduch".

V oblasti zahraniční politiky je Carter zcela nepopsaný list a jeho vlastní role v

jejím formování bude, při nejmenším zpočátku, daleko menší než role jeho okolí a jeho spolupracovníků. Odchod státního tajemníka Kissingera, silné osobnosti americké zahraniční politiky, bude přirozeně znát, ale v zásadě se americká zahraniční politika měnit nebude. Její jazyk bude poněkud jiný — jako už tradičně v obdobích demokratické vlády — a její hrůza ze změn ve světě patrně o něco menší. Ale nezapomínejme, že Amerika zůstane nejsilnější, nejbohatší světovou velmocí, v níž klasický liberální kapitalismus stále ještě v podstatě funguje — na rozdíl od většiny zemí Západní Evropy — a jež má proto svrchovaný zájem na zachování statu quo. Tedy zájem v podstatě konzervativní a konzervující. Tento zájem bude i nadále osou její politiky vůči SSSR a Východní Evropě, i když v řadě podrobností dojde ke změnám, o nichž bude moudřejší hovořit později.

* * *

Čína i Spojené státy jsou celou svou strukturou, historií, mentalitou i psychologií tak odlišné od Evropy — byť každá z obou velmocí zcela jinak a po svém — že nelze dost nabádat k maximální skromnosti při pokusech o přesnou interpretaci změn, k nimž došlo v jejich vedení. S jistotou lze snad jedině tvrdit, že to nejsou změny k horšímu. Což samo o sobě znamená v dnešním světě mnoho.

DALIMIL

“PROVOKACE” v Paříži

Díky ostrému článku "Rudého práva" a rozhlasovému komentáři Heleny Landovské z 26. října 1976 se mohli naši lidé dozvědět, že v Paříži se konalo 21. října "podivné shromáždění". Dozvěděli se, že t.zv. Výbor francouzských matematiků svolal tento meeting, aby žádal osvobození politických vězňů ze tří zemí Latinské Ameriky a také z SSSR a Československa a že na tomto "protikomunistickém podniku" se zúčastnila delegace KS Francie, vedená Pierre Juquinem. Dozvěděli se dále, že to "je politováníhodné, že se mezi tyto advokáty protisocialistických žvlů zařadili oficiálně i členové francouzské KS... neboť jejich plaidoyer z tribuny Mutualité může být totiž právem považováno za souhlas s protisocialistickými akcemi, to jest akcemi proti věci pokroku a míru".

Dále se čtenáři "Rudého práva" a posluchači rozhlasu dozvěděli, že Vladimír Bu-

kovskij a Semjon Gluzman z SSSR a Jiří Müller z Československa nejsou žádnými politickými vězni, ale "lidé, štítící se práce, chuligáni, ohrožující lidské životy, rozvráčeči", tudíž docela obyčejní zločinci, odsouzení poprávu za své zločiny, nikoliv za politické názory.

JAK TO VLASTNĚ BYLO

Samozřejmě nebylo "Rudé právo" samo, kdo se obořil na meeting v pařížské Mutualité. Už před tím jej napadla sovětská tisková agentura TASS (ne nadarmo se zase obnovil v Praze vtip z padesátých let "Počkej Tassu, jako husa klasu"), "Litěratunaja gazeta" i "Pravda". Kdo zná chování těchto propagandistických prostředků, tak ví, že když tentokrát tuto manifestaci nezamlčely — jak dělávají nejčastěji — tak to jistě bylo proto, protože byla tak významná a měla takový ohlas, že ji prostě zamlčet nemohly. Pokusily se ji proto zkreslit.

Domácí čtenáři a posluchači se totiž nedozvěděli to podstatné: že meeting byl svolán na 21. října 1976 Výborem matematiku, v němž jsou zastoupeni přední světoví matematikové, m.j. několik nositelu Nobelovy ceny, bez rozdílu politické příslušnosti. Výbor byl ustaven v roce 1975 původně s cílem vynutit osvobození sovětského matematika Leonida Pljušče, který byl pro své politické názory internován v psychiatrické klinice. Vyvrcholením bohaté aktivity Výboru, který získal tisíce podpisů v celém světě, byl meeting, který se konal 21. října 1975 v pařížském sále Mutualité, za účasti všech levicových stran a organizací, s výjimkou KS Francie, jež tehdy pozvání odmítla. Ovšem akce Výboru byla tak přesvědčivá, že za týden nato orgán KS Francie "L'Humanité" uveřejnil úvodník, který se v podstatě stavěl za osvobození Pljušče. Jak známo, pod tímto tlakem světového veřejného mínění byl Leonid Pljušče skutečně v únoru 1976 propuštěn a usadil se na pozvání francouzských učitelů odborů v Paříži.

Výbor matematiku se však po osvobození Pljušče nerozpustil, nýbrž vytyčil si za úkol bojovat dál za osvobození politických vězňů bez ohledu na systém, který je vězňů. Aby tuto svou koncepci vyjádřil konkrétně, vybral Výbor šest politických vězňů, kteří symbolizují různé směry a také různé totalitární systémy, jejichž jsou oběti: José-Luis Masera, matematik a komunistický funkcionář, vězněný v Uruguayi, Edgardo Enriquez Espinoza, vedoucí funkcionář opoziční organizace MIR, vězněný v Chile, Victor Lopez Arias, odborářský vůdce bolivijských horníků, vězněný rovněž v Chile, Vladimír Bukovskij a Semjon Gluzman, věznění v SSSR a Jiří Müller, již pátý rok ve vězení v Československu.

ČERVONĚNKO INTERVENUJE

Svolání tohoto meetingu podpořily velké odborové organizace jako CFDT, FEN a

Force Ouvrière, dále Amnesty International, Liga pro lidská práva, Mezinárodní výbor proti represi, Výbor 5. ledna, francouzská socialistická strana a další organizace levice. Jako loňského roku byla pozvána i KSF a jí kontrolované odbory CGT. Sovětský velvyslanec v Paříži, nám z roku 1968 dobře známý Červoněnko "bratrsky" intervenoval na sekretariátě KSF a varoval, že její eventuelní účast by byla považována Moskvou za "protisovětskou provokaci" a "vměšování se do vnitřních věcí SSSR".

Ve vedení KSF vznikla velká diskuse: část byla pro odmítnutí účasti, aby se nedráždila KSSS, ale druhá část, silnější, zastávala názor, že strana musí svou účast dokázat, že to myslí s obhajobou svobody vážně, protože jinak by ztratila hlasy i vliv. A protože Červoněnko nemůže svá varování ve Francii podpořit tanky, bylo rozhodnuto vyslat do Mutualité delegaci v čele s Pierre Juquinem, který je považován za jednoho z budoucích vůdců KSF, ale současně mu vnutit takový text projevu, který by mohl uspokojit obě strany: veřejnost i Moskvu.

Už zpráva ve všech novinách o tom, že delegace KSF se zúčastní meetingu 21. října, kde budou na tribuně spolu s ní také sovětský "dissident" Pljušč a zástupce čs. socialistické opozice Jiří Pelikán, šokovala sovětské vyslanectví. Na pokyn z Moskvy uveřejnilo sovětské informační byro v den meetingu prohlášení, v němž se pokusilo přesvědčit francouzské veřejné mínění, že Bukovskij a Gluzman nejsou političtí vězni, ale kriminální živly (Rudé právo to pak jen opsalo v případě Müllera.) Jenže v západní zemi nemůže působit takový argument, že občané socialistické společnosti mohou mít jakýkoliv názor, ale že jej ovšem nesmí veřejně vyjádřit!

KSF PROTI REPRESI

Delegát KSF Pierre Juquin byl přeplněným sálem, v němž bylo několik tisíc lidí, přijat nejdříve bouřlivým potleskem, který byl výrazem uspokojení, že fronta boje za lidská práva se rozšířila o francouzské komunisty. Se souhlasem se setkala první část jeho projevu, v němž m.j. prohlásil: "Nemůžeme přijmout fakt, že v Sovětském svazu a v Československu jsou občané pronásledováni, vězněni nebo internováni za to, že vyjádřili své názory. Nikdy nepřijmeme, aby v kterékoliv zemi docházelo — ve jménu socialismu — k použití method, která znásilňují práva lidské bytosti... Myslíme si upřímně, že Sovětský svaz, který přinesl tolik obětí za svobodu, může být jen posílen a může zvýšit svou prestiž, když skoncuje s represivními methodami". Když se však v druhé části svého projevu pokoušel dokázat, že represe je v socialistických zemích jen náhodným zjevem a že KSF byla vždycky první v boji za obranu svobody, část přítomných voláním "Budapešť 1956", "Polští dělníci 1976" mu připomněla, že v minulosti nebyl postoj KSF

v této otázce důsledný. Přesto však všichni považovali ze velký úspěch, že KSČ se připojila k požadavku za osvobození všech politických vězňů, včetně v SSSR a Československu.

Jiří Pelikán charakterizoval osobnost Jiřího Müllera a jeho boj proti deformacím socialismu před i po roce 1968 a seznámil přítomné s nelidskými podmínkami, v nichž jsou drženi v čs. věznicích Jiří Müller, Milan Hübl, Jaroslav Šabata, Antonín Rusek a mnoho dalších, k nimž nedávno přibyli K. Jirous a další členové Plastic People. Vyzval představitele KSČ a socialistické strany, aby intervenovaly za propuštění všech politických vězňů v Československu, a ujistil přítomné solidaritou čs. opozice s politickými vězni v SSSR, v Chile, Uruguayi a všech ostatních zemích na světě, kde jsou porušována lidská práva.

Již příští den po meetingu uveřejnila TASS ostrý komentář, v němž se říká, že "sovětské veřejné mínění nechápe (při tom sovětská veřejnost nebyla o meetingu vůbec informována-pozn. red.), jak se představitelé KS Francie mohli zúčastnit tak špinavého podniku". "L'Humanité" odpověděla oznámením, že projev Juquina bude vydán jako brožura v nákladu 6 milionu výtisků, a generální tajemník Marchais, když se ho novináři ptali na jeho názor na komentář TASSu, odpověděl, že "má docela jiné starosti a to ho nezajímá". Červoněnko opět protestoval v naději, že vyvolá rozpory ve vedení KSČ, ale celá řada předních komunistických intelektuálů vyslovila naopak své uspokojení nad účastí KSČ na tomto podniku, včetně známého marxistického historika Jean

Ellensteina a generálního tajemníka komunistické mládeže Jean Cataly.

VRCHOL CYNISMU

Článek "Rudého práva" a komentář rozhlasu bychom mohli přejít mlčením jako opis komentáře TASSu a "Pravdy", kdyby v něm nebyly takové nehoráznosti, které naznačují jakousi novou tendenci vnitřního vývoje. Obviňuje totiž Jiřího Müllera, "že se podílel na záměrech, které nelze nazvat jinak než jako pokusy o vraždy lidí. Podílel se na plánu, zaměřeném na svržení socialistického zřízení, v němž se počítalo jak s možností ozbrojeného puče, tak i s možnostmi fyzické likvidace veřejných činitelů".

"Rudé právo" i čs. rozhlas zřejmě spoléhají na krátkou paměť našich občanů, kteří si ale pamatují, že v roce 1972 byl Jiří Müller a spolu s ním několik desítek dalších čs. občanů odsouzeni zato, že chtěli upozornit občany formou letáků na jejich zákonem zaručené právo zdržet se hlasu ve volbách. O žádných vraždách nebyla při procesu řeč, tím méně o ozbrojeném puči! Chce snad "Rudé právo" a rozhlas připravit další proces s Müllerem a jeho soudruhy pro něco, za co nebyli odsouzeni? Takové praktiky dobře známe z padesátých let. Ale co bylo možné tehdy, není už možné dnes.

To potvrdila mohutná manifestace 21. října v pařížské Mutualité a její ohlas v celém světě. Jednotná fronta boje za svobodu a proti žalárníkům všech druhů se rozšiřuje. Žádné lži, i tak cynické, jako jsme si mohli přečíst v Rudém právu a poslouchat v rozhlase, ji nezastraší.

PROHLÁŠENÍ

Praha dne 5. listopadu 1976

Výboru francouzských matematiků
Ústřednímu výboru Francouzské komunistické strany
Paříž

Vážení pánové!
Vážení soudruzi!

Nesmírně si vážíme toho, že jste na shromáždění v pařížské "Mutualité" žádali svobodu pro lidi, vězněné za svá politická přesvědčení a vyjádřené názory nejenom v diktátorských režimech Latinské Ameriky, ale i v dnešním Československu.

Ústřední orgán KSČ "Rudé právo" reagoval na toto shromáždění článkem pod titulem "Na okraj jedné provokace". Píše se zde mj., že se Jiří Müller "podílel na záměrech, které nelze nazvat jinak, než jako pokusy o vraždy lidí. Podílel se na vypracování plánu, zaměřeného na svržení socialistického zřízení,

v němž se počítalo jak s možností ozbrojeného puče, tak i s možnostmi fyzické likvidace veřejných činitelů". J. Müller, a současně s ním i jiní občané, kteří byli spolu s ním souzeni, jsou líčeni jako teroristé a téměř vrazi. Vaše shromáždění je charakterizováno jako "protikomunistické a provokační", jako shromáždění "na ochranu teroristů v socialistických zemích".

Ve skutečnosti však rozsudek soudu (trestní věc 1 T 18/72, projednávaná městským soudem v Praze ve dnech 17.-21. července 1972), na jehož základě je J. Müller uvězněn na dobu pěti a půl roku, ho výslovně vinil jen z jediné věci: že před volbami v Československu rozšiřoval letáky, v nichž byl obsažen pohled na československé volby jako na "vynucený plebiscit... kdy občan nemá možnost svého kandidáta si vybrat" a kde se tyto volby prohlašují za "podvodnou hru s předem určeným průběhem a výsledkem". V rozsudku se píše, že obžalovaný Jiří Müller "opatřil PhDr Jaroslavu Šabatovi do Brna a Ladislavu Špačkovi do Ostravy dodával k dalšímu rozšiřování antisocialistické časopisy a tiskoviny, vydávané v zahraničí československými emigranty..." a s ostatními osobami se

podílel "na organizování rozsáhlé protistátní letákové akce, na rozmnožování, popřípadě i na rozšiřování velkého množství letáků... ve kterých byli občané republiky vybízeni k bojkotu listopadových voleb do zastupitelských orgánů, k nedůvěře a odporu k socialistickému státnímu zřízení a k rozšiřování těchto letáků".

Jedině v tom shledal soud trestný čin "podvracení republiky"! Jedině za to je J. Müller i další političtí vězňové drženi ve vězení, jehož krutý režim průkazně popsali rodinní příslušníci vězňů v rozsáhlém dopise dr. Husákovi ze dne 1. III. 1976 (na který dosud nedostali odpověď).

Výstižně píše v otevřeném dopise ze dne 29. X. 1976 doc. JUDr. Zdeněk Mlynář, CSc.:

"'Rudé právo' by sotva mohlo napadat francouzské komunisty za to, že žádají propuštění Jiřího Müllera, kdyby zároveň přiznalo, za co je Jiří Müller u nás už po léta ve vězení".

Lidé, souzení ve skupině s J. Müllerem jsou již po odpykání trestů propuštěni. Mohou poskytnout světové veřejnosti plné texty svých rozsudků, z nichž jsme v tomto dopise uvedli vše podstatné. Veřejnost ve všech zemích má tak možnost zcela objektivně posoudit, co chápe dnešní vedení KSČ pod pojmem "socialistická demokracie", jak je tomu ve skutečnosti s lidskými právy, k jejichž dodržování se nejvyšší představitel Československa zavázal vlastnoručním podpisem v Helsinkách, jak je to s oněmi právy, která výslovně uvádí platná ústava ČSSR, jakož i Charta OSN, Všeobecná deklarace lidských práv a mezinárodní pakty o lidských právech, ratifikované i Československem.

Vyjadřujeme v této souvislosti svou plnou podporu a solidaritu doc. PhDr. Milanu Hüblovi CSc., statečnému komunistickému funkcionáři z období obrodného procesu r. 1968, který zahájil hladovku na protest proti vzdělanostní diskriminaci svých dětí.

Svoji podporu a solidaritu vyjadřujeme všem těm, kteří jsou v Československu nadále vězněni pro svá politická přesvědčení a znovu žádáme jejich propuštění.

Prosíme, abyste i nadále s *nezmenšeným* zájmem sledovali události u nás a nadále *pomáhali* vítězství principů lidských práv a občanských svobod.

Podepsaní:

PhDr. Karel Bartošek CSc, historik, nyní dělník
Ing. Rudolf Battěk, sociolog, nyní dělník
Ivan Dejmal
Jiří Dienstbier, novinář, nyní úředník
Luboš Dobrovský, novinář, nyní dělník
Jiří Frodl, novinář, nyní dělník
Prof. PhDr. Jiří Hájek DrSc, vědecký a politický pracovník, nyní v důchodu
doc. Ing. Jiří Hermach, vědecký pracovník, nyní v důchodu
PhDr. Erika Kadlecová CSc, vědecká pracovníce, nyní úřednice
doc. PhDr. Luboš Kohout CSc, vědecký pracovník, nyní dělník
MUDr. František Kriegel CSc, lékař, vědecký a politický pracovník, nyní v důchodu
Karel Kyncl, novinář, nyní úředník
Klement Lukeš, vědecký pracovník, nyní v důchodu
Prof. PhDr. Milan Machovec, DrSc, filosof, universitní profesor, nyní varhaník
Dr. Vladimír Nepraš, novinář, nyní dělník

Dr. Jaromír Litera CSc, vědecký a politický pracovník, nyní dělník

Jan Petránek, novinář, nyní dělník

Slávka Povolná, vědecká pracovníce, nyní technická pracovníce

PhDr. František Povolný, politický a vědecký pracovník, nyní dělník

Jiří Ruml, novinář, nyní úředník

JUDr. Gertruda Sekaninová-Čakrtová, politická pracovníce, nyní v důchodu

Eliška Skřenková, pedagogická pracovníce

Ing. Josef Stehlík, politický pracovník, nyní dělník

Vladimír Stern, politický pracovník, nyní úředník

Jaroslav Suk

Anna Šabatová ml., studentka, nyní v domácnosti

Prof. Ing. Věnek Šilhán CSc, ekonom, nyní úředník

Dr. Libuše Šilhánová CSc, vědecká pracovníce

Pavel Šremer

Věra Štovičková, novinářka (do r. 1970)

Marie Švermová, politická pracovníce, nyní v důchodu

Ing. Petr Uhl, pedagog, nyní úředník

Ludvík Vaculík, spisovatel

František Vaněček, novinář, nyní dělník

František Vodsloň, politický pracovník, nyní v důchodu

PhDr. Přemysl Vondra

Když Alois Indra poučuje...

Alois Indra se rozhodl vykročit na mezinárodní arénu a poučit západní komunisty, jak je to se socialistickou a buržoasní demokracií. Ve francouzském vydání sovětského časopisu "Novoje vremja" (Temps nouveaux) uveřejnil v září 1976 článek, ve kterém se vyjadřuje pohrdavě o volbách v západních zemích a dává za vzor (!) volební systém v Československu roku 1976. V podstatě píše — to čteme ostatně v našem tisku téměř denně — že na Západě vyvolávají volby jen skandály, ale nic nezmění, a protože se vlastně občanů vůbec netýkají, tito se o ně nezajímají (!). Zato v Československu jsou volby věcí každého občana a znamenají nejvyšší stupeň demokracie.

Normálnímu západnímu občanovi (ovšem i našemu) jsou takové výlevy k smíchu; a ostatně normální občané něco takového ani nechtou. Ale horší je to pro francouzské komunisty, kteří vyhlásují, že chtějí socialismus s demokracií, s pluralitou politických stran, se svobodou vyjadřování, víry i opozice. Těm se to pak těžko diskutuje, když nějaký ten protivník si přece jen přečte takový článek

Aloise Indry a pak se zeptá, co oni na to, když Československo se také vydává za socialistickou zemi.

VÝZNAM VOLEB

To byl zřejmě důvod, pro který člen vedení Komunistické strany Francie Jean Kanapa reagoval na článek Aloise Indry v oficiálním týdeníku KSF Démocratie Nouvelle dne 18. října 1976 zásadní statí, ve které vysvětluje postoj francouzských komunistů k t.zv. "reálnému socialismu" v zemích Východní Evropy. Kanapa zdůrazňuje, že volby ve Francii jsou významnou politickou událostí, která může vést k podstatným změnám. "Československý funkcionář Indra", pokračuje Kanapa, mluví o volebních bojích v kapitalistických zemích způsobem, který dává o nich zjednodušený a pohrdavý obraz, což musí vést k podcenění jejich významu... A. Indra přece musí vědět, že tímto způsobem se staví na opačnou pozici než naše strana. Mohli bychom mu vyčítat, že mu chybí "respekt" a solidarita s bratrskými stranami, tím spíše, že svoje názory publikuje v časopise, který vychází ve francouzském jazyce a je ve Francii rozšiřován. Ale to není naším úmyslem. Konstatujeme jen, že zde jde o náš zásadní politický nesouhlas, který se týká také pokusu A. Indry vydávat čs. volební systém a jeho uplatňování za příkladný".

Jean Kanapa pak přechází k zásadním otázkám vztahu západních komunistických stran ke KSSS a zemím t.zv. "reálného socialismu". Odpovídá současně na sérii článků v theoretickém orgánu KSSS "Komunist", ve kterých se vyhláší jako internacionální povinnost všech komunistických stran podporovat "vymoženosti socialismu" v SSSR a ostatních zemích východní Evropy. Kanapa ujišťuje sovětské komunisty solidaritou ve společném boji za pokrok, ale současně odmítá "schvalování všeho, co bylo v těchto zemích reálného socialismu vykonáno". Říká přímo, že takový postoj by nebyl solidaritou, ale prostě podřízením. "Bohužel argumentování zahraničních soudruhů se často zakládá na myšlence, že to, co se děje v socialistických zemích je jakýmsi modelem socialismu", ale to právě KSF odmítá, stejně jako řada dalších západních komunistických stran.

Kanapa pak vyvrací argument, že způsob budování socialismu v SSSR a jinde je "vnitřní věcí" těchto zemí a že by se tudíž netýkal ostatních. Ptá se: "Cožpak chyby a zločiny z období vlády Stalina se nás netýkají?... A vůbec to, jaký obraz dávají tyto země ideji socialismu se nás velmi týká..."

SOCIALISMUS A SVOBODA

Kanapa pak pokračuje: "Socialismus je a měl by být synonymem svobody. Nemůžeme proto připustit, že používá represivní opatření proti svobodě vyjadřování nebo proti svobodě umělecké tvorby nebo proti svobodě pohybu

lidí. Když musíme konstatovat uplatňování takových method v té či oné socialistické zemi, otevřeně říkáme, že mezi námi a příslušnou komunistickou stranou jsou vážné názorové rozdíly v otázce demokracie a koncepce socialismu. A protože nám osud socialismu leží na srdci, musíme svůj nesouhlas jasně vyjádřit a budeme to dělat i v budoucnu. Tím spíše, že naši odporci vždy využijí tohoto zkreslení našeho ideálu a nedostatku demokracie v socialistických zemích, aby oslabovali náš boj za socialismus ve Francii. To, co skutečně "oslabuje přitažlivost socialismu", to není-jak by chtěl namluvit "Komunist" — naše kritika těchto nedostatků, ale jejich existence".

Kanapa pak uzavírá svůj článek: "Propagandisté socialistických zemí se často rozčilují nad výrazem "demokratický socialismus". Skutečně můžeme považovat za politováníhodné, že se ke slovu socialismus musí přidávat ještě přívlastek "demokratický", protože sám pojem socialismu by jej normálně měl zahrnovat: ale jsou to právě těžké deformace minulosti i nedostatky v demokratickém vývoji mnoha socialistických zemí, které tento přívlastek vynucují".

Pro Bilaka a Jakeše a jejich ideology to jsou slova přímo buřičská, za něž by Kanapa nejen byl vyloučen z KSČ, ale dávno už zavřen v "normalizovaném" Československu. My můžeme jen pozitivně ocenit, že francouzští komunisté, kteří v minulých letech často projevovali nepochopení pro náš vývoj v roce 1968 a kteří ještě loňského roku považovali každou kritiku chyb Sovětského svazu za "antisovětsismus" se postupně propracovali k tomuto kritickému postoji. I to je důkaz, jak od roku 1968 se vyvíjí komunistické hnutí, jak se prohlubuje diferenciací a otvírají tak nové možnosti široké fronty boje proti stalinismu a za opravdu demokratický socialismus v zemích západní i východní Evropy.

Čína o sovětské expansi

Dne 18. září 1976 vysílala tisková agentura Nová Čína komentář svého "zvláštního zpravodaje", v němž se m.j. praví:

Sovětské sociál-imperialisté utužují všemi prostředky vojenskou kontrolu nad východoevropskými zeměmi a učinili v posledních letech z Varšavského paktu nástroj k porobení těchto národů, k zastrašování západní Evropy a pro boj o světovou hegemonii se Spojenými státy.

Sovětský svaz si vyhradil právo být vedoucí silou ve Varšavském paktu. Vrchní velitel sil Varšavského paktu je vždy první náměstek ministra národní obrany SSSR a

náčelník štábu vojsk paktu je vždy první náměstek náčelníka sovětského hlavního štábu. Veliteli jednotlivých složek vojsk Varšavského paktu jsou vždy jmenováni sovětské generály a štáby jsou v Moskvě. Ministerstva národní obrany členských zemí Varšavského paktu jsou takto přímo podřízena sovětskému ministerstvu národní obrany a Sovětský svaz tímto způsobem má pod přímou kontrolou ozbrojené síly členských zemí Paktu. Tato kontrola je stále utužována pomocí konferencí, svolávaných pod různými záminkami a různými "koordináčními opatřeními".

V poslední době Sovětský svaz neustále zvyšuje početní stav svých vojsk ve východní Evropě a modernizuje jejich vybavení. Podle londýnského Ústavu pro studium strategických otázek má Sovětský svaz ve východní Evropě 31 divizí v plné bojové pohotovosti, 9.000 tanků a 1.500 bojových letadel. V době tzv. Evropské konference o spolupráci a bezpečnosti byl celkový stav sovětských vojsk ve východní Evropě ještě zvýšen o 100.000 mužů a 2000 tanků a byly ustaveny tři velitelství válečných pásem, pro severní, střední a jižní Evropu, čímž Varšavský pakt byl rozdělen do tří oddělených oblastních sborů. Rakety Sam-2 a Sam-3 byly nahrazeny raketami Sam-6 a Sam-7, odstřelovací rampy pro rakety středního doletu byly modernizovány, letiště a skladiště rozšířena a válečné přípravy urychleny také nahromaděním obrovských kvant válečného materiálu... Podle zpráv západního tisku toto zvýšení početního stavu sovětské armády a modernizace výzbroje jeho armády a letectva "zvýšilo nervozitu v západní Evropě". — Sovětská vojska umístěná ve východní

Evropě a sovětské vojenské představitelé vysílání pod různými záminkami do zemí této oblasti a bezostyšně zasahující do vnitřních záležitostí těchto zemí organizují integraci vojsk členských zemí s ozbrojenými silami SSSR, a získávají tak plnou kontrolu nad válečnou připraveností, výcvikem a vojenskou výrobou těchto zemí...

Jiný způsob jak utužovat kontrolu nad východní Evropou a zastrašovat západní Evropu jsou vojenské manévry konané nyní stále častěji ve východní Evropě... Rozsáhlé manévry a vojenská cvičení se konají až desetkrát do roka a cvičení menších jednotek několikrát do měsíce. Slouží jak zastrašování zemí západní Evropy, tak zesilování kontroly nad armádami východních zemí...

V rámci boje o světovou hegemonii se Spojenými státy a expanze do západní Evropy donutil SSSR východoevropské státy, aby rozšířily a modernizovaly železniční tratě a hlavní silnice v souladu se strategickými plány SSSR. Stálý výbor pro spoje při RVHP rozhodl vloni v prosinci, že se má obnovit a opravit 24.000 km silnic... Rakouský list "Kurier" oznámil, že SSSR donutil Polsko, aby změnilo rozchod kolejnic na tratích spojujících je s SSSR na širokokolejné, aby mohly být používány sovětskými soupravami... Tratě jsou používány především pro dopravu vojenského personálu a výzbroje. Podobné plány se připravují i v NDR, a SSSR hodlá převést na širší rozchod i spoje mezi Lvovem a ČSSR a Maďarskem.

Utužování sovětské kontroly ve východní Evropě jen ukazuje jasněji slabost a strach nových carů, kteří jsou nuceni udržovat svou reakční nadvládu silou zbraní, protože pravda není na jejich straně.

O čem Rudé právo nepíše

Pod titulkem "Goebelové ještě žijí" se Rudé právo zle rozhořčilo 16. října na západoněmeckou televizi, že prý ve svém pořadu "urazila sprostě ty, kteří se nejvíce zasloužili v čs. protifašistickém boji", a že "obvinila komunisty ze spolupráce s německými orgány" za II. světové války. Západoněmeckou vládu pak kritizovalo, že vysílání takového pořadu nezabránila. Čtenáři se sice dověděli, že v programu hrál určitou roli "přeběhlý dobrodruh a zločinec" Frolík — ve skutečnosti bývalý důstojník čs. rozvědky, ale nic se nedověděli o tom, k jakým že "urážkám" to vlastně došlo. Ono totiž šlo o "urážku hlavy státu", jak to čs. trestní zákoník nazývá. Čs. vláda se před vysíláním snažila jak zastrašit německé televizní spolupracovníky hrozbou, že budou podle tohoto zákona i v nepřítomnosti souzeni, tak diplomatickým

nátlakem přimět Bonn, aby ve jménu "spolupráce ČSSR a NSR" vysílání znemožnil. Frolík v pořadu dokazoval, že se Gustáv Husák v prvních letech Slovenského štátu podílel na několika akcích, které by se mohly docela dobře kvalifikovat jako kolaborace. Mimo jiné šlo o Husákův podpis na jisté výzvě ke sbírce ve prospěch fašistických organizací, a pak o účast v jisté slovenské delegaci, která na pozvání nacistů pobývala v obsazené Ukrajině. I když samozřejmě nelze bez dalšího zhodnotit věrohodnost všeho, co bylo v pořadu řečeno, je přinejmenším tato druhá záležitost doložena dokumenty (také zprávou t.zv. Kolderovy komise z roku 1963 o rehabilitacích, kterou schválil ÚV KSČ a kterou nikdo od té doby nerevidoval) a sám Husák ji nepopřel, pouze vysvětlil motivy, pro které členství v delegaci přijal. Rudé právo ne-

mohlo tedy čs. veřejnosti říci, že šlo o Husáka. Muselo nadávat jen všeobecně, aby se nepřipomnělo, co má být zapomenuto.

ČÍNSKO-SOVĚTSKÉ VZTAHY

Čtenáře Rudého práva jistě překvapilo, že od chvíle úmrtí Mao Tse-tunga náhle umlkly hrubé útoky proti Číně, které se dříve v téměř pravidelných intervalech nejen opakovaly, ale stupňovaly. Překvapily je jistě i stručné a zcela nekomentované zprávy o konfliktech v čínském vedení, z nichž vítězně vyšla "umírněná" skupina s Chua Kuo-feng v čele. Vznikl nepochybně dojem, jako by s odchodem Mao čínsko-sovětský konflikt jaksi "vyhasínal". Na takovou možnost Moskva skutečně sázela: sovětské vedení i vedení všech satelitních států a stran poslaly do Pekingů jak velice způsobné kondolenční telegramy k Maově úmrtí, tak stejně způsobná blahopřání Chua Kuo-fengovi ke zvolení předsedou čínské komunistické strany. Co se však čtenáři Rudého práva nedověděli, byla ta skutečnost, že v obou případech Číňané odmítli telegramy přijmout a že z evropských socialistických zemí přijali jen poselství z Rumunska, Jugoslávie a Albanie. Nic tedy zatím nenasvědčuje, že by nové poměry v čínském státním a stranickém vedení směřovaly k podstatným změnám vztahu Číny k SSSR a ke komunismu sovětské provenience.

AMERICKÉ TRAPNOSTI

O průběhu kampaně před americkými prezidentskými volbami se v Československu tu a tam informovalo, a tlumočil se tu i sovětský komentář o "nepřipustném vměšování kandidátů do vnitřních poměrů socialistických států". Kupodivu se však neřeklo a nenapsalo ani slovo o těžkostech, které si oba kandidáti, jak Ford tak Carter, tímto "vměšováním", spočívajícím tentokrát v neuvěřitelně nekvalifikovaných výrocih, vytvořili. Nejdříve se Fordovi "podařilo" vyslovit se o současných východoevropských poměrech tak neobratně, že se muselo mít za to, že nic neví o sovětské velmocenské hegemonii v této oblasti a že pokládá satelizované státy za suverénní! Vzbudil samozřejmě velikou bouři nevole, a musel se omlouvat, opravovat a doplňovat. Jen o málo později si stejně "posloužil" jeho konkurent Carter, když se mu podařilo prohlásit, že USA nemá důvodů angažovat se v případě sovětského pokusu o ovládnutí Jugoslávie! Bouře nevole byla neméně, a opravování a vysvětlování stejně trapné. Ti v Československu, kteří neposlouchají zahraniční rozhlas a byli ušetřeni vědomosti o těchto výrocih vedoucích amerických politiků, si alespoň nemuseli klást otázku, co se tedy o východní Evropě a jejích problémech v USA ví a myslí.

ROSTOUCÍ DEFICIT ZEMÍ RVHP

O obtížích zahraničního obchodu s vyspělými kapitalistickými zeměmi se čs. veřejnost

dovídá jen kulaté fráze v projevech Štrougala a Kempného. Nepříjemná čísla se však nepublikují. Zatím co hodnota sovětského vývozu, která činila (v milionech dolarů) v r. 1974 5.304, poklesla v roce 1975 na 5.253, vzrostla hodnota dovozu, která činila v r. 1974 5.034, na 8.919 v roce 1975! Hodnota polského vývozu činila v r. 1974 1.698 a vzrostla v r. 1975 na 1.817, avšak hodnota dovozu, která činila v r. 1974 3.051, vzrostla v r. 1975 na 3.574. Československé výsledky prokázaly stejnou negativní tendenci, poměr hodnoty dovozu a vývozu byl stejně nepříznivý, i když takové zhoršení jako v sovětském nebo polském případě nevykázal. Zatím co hodnota vývozu vzrostla z 838 na 892, vzrostla hodnota dovozu z 1.115 na 1.136. Souhrnný deficit zahraničního obchodu všech evropských zemí RVHP s vyspělými kapitalistickými zeměmi ze zvýšil z 2.371 milionu dolarů v roce 1974 na 6.947 milionů dolarů v roce 1975.

CHUDOBA V DNEŠNÍM POLSKU

Varšavský týdeník "Polityka" uveřejnil 9. října stať, z níž vyplývá řada zajímavých údajů o nepřekonané chudobě značné části polského obyvatelstva. Za existenční minimum se v roce 1974 pokládal měsíční příjem na osobu ve výši 1.500 zlotých. Avšak téměř 6 procent dělnických rodin nemělo příjem větší než 1.000 zlotých na osobu, a u rodin se šesti a více členy nemělo příjem větší než 1.000 zlotých na osobu dokonce 30 procent takových rodin, stejně jako celých 25 procent všech rodin rolnických a 18 procent rodin penzistů. Celkem 184.000 rodin mělo v Polsku měsíční příjem na osobu nižší než 1000 zlotých a existenčního minima nedosahovalo celkem 15 procent dělnických a 33 procent rolnických rodin.

HOSPODÁŘSKÉ OBTÍŽE KUBY

Sám Fidel Castro upozornil na konci září 1976 obyvatelstvo Kuby, že je třeba počítat s těžkými časy a že nedávno vyhlášený pětiletý plán musí být rozsáhle redukován. Hospodářské těžkosti odůvodnil jednak suchem, a jednak prudkým poklesem ceny cukru na světových trzích. Za poslední dvě léta poklesla skutečně cena cukru z 65 na pouhých 8 centů, a protože devizové příjmy Kuby přicházejí stále ještě z 80 procent z vývozu cukru, jsou následky nízkých cen katastrofální. Podle Castra povedou obtíže k drastickému omezení dovozu surovin, strojů a spotřebního zboží a Kubánci byli vyzváni, aby ihned a dobrovolně omezili konzum mléka a kávy.

KOMUNISTÉ V ORGÁNECH EVROPSKÉ SPOLUPRÁCE

Většina západoevropských komunistických stran změnila v posledních letech svůj vztah k orgánům západoevropské hospodářské a

politické nadnárodní spolupráce. Ačkoliv si dál zachovávají řadu výhrad k dosavadnímu pojetí a praxi této spolupráce, přece jen ji pokládají za pozitivní, a podílejí se svými zástupci na činnosti jak tzv. Evropského parlamentu, tak tzv. Evropské rady. Zastou-

pení tu ovšem mají jen velké strany, to znamená KSI a KSF. V říjnu bylo do italské delegace v Evropském parlamentu zvoleno 5 a do Poradního sboru Evropské rady 7 komunistických poslanců.

Z.H

Kdy se stane ČSSR rozvojovou zemí?

Stát, jemuž je přiznán statut rozvojové země, má právo požadovat u různých mezinárodních organizací výhodnější úvěry na svůj hospodářský rozvoj, je mu poskytována ze strany hospodářsky vyspělých zemí ekonomická pomoc a experti na řízení národního hospodářství, platí členské příspěvky (např. v OSN) menší, než by mu příslušelo podle počtu obyvatel atd.

ČSSR se dosud počítá mezi hospodářsky vyspělé země, ale pomalu ale jistě zaostává ve svém ekonomickém rozvoji nejen ve srovnání s vyspělými kapitalistickými státy, ale i s některými zeměmi RVHP. Nejlépe je to možno ilustrovat na československém zahraničním obchodě, zejména na struktuře jeho vývozu.

Země s nejvyšší ekonomickou úrovní, které mají na jednoho obyvatele více než 2000 dolarů hrubého národního produktu, vyváží malosériové a středněsériové výrobky, které jsou náročné na vysoce kvalifikovanou práci a zejména na výzkum. V oboru strojírenství se vyváží počítače, speciální stroje, ucelené obráběcí linky, letadla, v chemii malotonážní výrobky jako jsou barviva, farmaceutika, kvalitní plastické hmoty, v gumárenství technické pryže atd. Tyto země mají rovněž značné příjmy z licencí, z pronájmu nejmodernější techniky (leasing, know how) atd.

Státy na středně ekonomické úrovni (1000-2000 dolarů hrubého národního produktu na obyvatele) vyváží zejména výrobky hromadné produkce, jejichž výroba potřebuje sice kvalifikovanou práci, ale jsou náročné na suroviny. Výzkum u těchto výrobků je sice rovněž nutný, ale není tak náročný jako u první skupiny. Jde o vývoz kusových obráběcích strojů, aut, motocyklu, traktoru, skla, keramiky, domácích elektrických spotřebičů, hutních výrobků atd.

U rozvojových zemí (do 1000 dolarů hrubého národního produktu na jednoho obyvatele) činí strukturu vývozu suroviny a výrobky nenáročné na strojní zařízení, kvalifikovanou pracovní sílu a výzkum. Zato spotřeba surovin je u těchto výrobků značná. Jde o vývoz hromadného textilu a konfekce, běžné obuvi, surovin, potravin atd.

Jaká je současná struktura československého vývozu? Velmi poučný článek o našem

zahraničním obchodu s vyspělými kapitalistickými státy vyšel v Rudém právu 3. listopadu 1975. Jeho autorem nebyl nikdo jiný než náměstek ministra zahraničního obchodu ČSSR ing. Jaroslav Jakubec. Tedy osoba informovaná a povoláná. V článku se uvádí náš dovoz a vývoz do vyspělých kapitalistických států v procentech. (Za vyspělé kapitalistické státy se považuje 24 evropských a zámořských států včetně Západního Berlína.)

	československý vývoz
stroje a zařízení	13,9%
suroviny a polotovary	49,3%
potraviny a potravinové suroviny	13,4%
spotřební zboží	23,4%

V článku se doslovně uvádí: "V našem vývozu do vyspělých kapitalistických států a tedy současně hlavním platidlem za dovozy z této oblasti jsou zatím suroviny a polotovary a průmyslové spotřební zboží. Strojírenské vývozy s dobrou tradicí i vývozní perspektivou nezaujímají zatím z kapacitních důvodů tak důležitou pozici, která se od nich očekává a která by jim i z hlediska národohospodářské efektivnosti československého vývozu do vyspělých kapitalistických států náležela". Komentáře není třeba, když si uvedenou strukturu československého vývozu konfrontujeme s rozdělením zemí do třech skupin podle jejich skladby exportu.

Za dovoz strojů z této oblasti platíme cukrem, sladem, chmelem, hutními výrobky, řezivem a kulatinou, potravinami atd. V poslední době enormně stoupl zejména vývoz hutních výrobků, protože západním dovozcům se tento nákup vyplatí vzhledem k rustu cen energie, již je potřeba k výrobě těchto produktů. To byl také jistě jeden z důvodů, proč výkupní cena starého železa u nás stoupla o 100%. Má pokrýt zvýšený vývoz železa na Západ. Přes všechno toto zvýšené exportní úsilí ČSSR nestačí platebně pokrýt dovozy z vyspělých kapitalistických států a zadluženost v tvrdé měně se blíží ekonomické únosnosti.

V uvedeném článku je uveden rovněž jeden zajímavý fakt. V letech "Pražského jara 1968" nám byla vytýkána velká ekonomická závislost na Západu. Jaká však byla skutečná

pravda, to mimoděk uvedl náměstek ministra zahraničního obchodu, když napsal: "Přestože podíl vyspělých kapitalistických států na československém zahraničním obchodě roste, zůstává pod průměrem docilovaným v zahraničním obchodě ostatních členských zemí RVHP, jak ukazuje toto srovnání:

	Odily v procentech		
	1960	1970	1974
Rumunsko	22,3	35,8	45,4
Polsko	29,8	27,1	44,4
SSSR	19,0	21,3	31,3
NDR	21,1	24,4	30,9
Maďarsko	23,3	28,4	30,5
ČSSR	17,8	22,4	26,3
Bulharsko	13,1	16,3	17,4

Tolik fakta v článku. ČSSR je v současné době v obchodě s VKS na předposledním místě ze zemí RVHP. I tato skutečnost má jistě vliv na zaostávání československého průmyslu, neboť stagnuje dovoz moderní techniky ze západních států.

Zahraněční obchod, jeho vývoj, aktivní či pasivní saldo v relaci s jednotlivými oblastmi, to vše jsou dosti názorné dukazy o hospodářské úrovni příslušné země. Československo si v průběhu doby vybudovalo dobrou tradici svým vývozem strojů. Obor strojírenství i dnes patří k nejdůležitějším odvětvím národního hospodářství. Situace se však v poslední době podstatně mění. O tom byla dokonce vypracována výzkumná zpráva, jejíž závěry jsou alarmující, neboť Československo jako dodavatel strojů ztrácí v mezinárodním obchodě strojírenskými výrobky pomalu ale jistě své postavení. V roce 1960 pokrýval československý vývoz téměř 3% světového dovozu stroju, v roce 1974 již jen 1,86%. Došlo k prudkému oslabení pozic jak v obchodě s vyspělými kapitalistickými státy, tak i se státy RVHP a s rozvojovými zeměmi. To prokazatelně ilustruje následující tabulka: Podíly ČSSR na celkovém světovém vývozu strojů 1955-1974 v %.

	Svět	RVHP*	VKS	rozvojové země
1955	2,49	17,2	0,29	1,25
1960	2,92	17,4	0,38	1,37
1965	2,84	18,0	0,28	1,18
1970	2,06	14,9	0,24	1,05
1974 **	1,86	12,3	0,21	0,90

* bez ČSSR

** předběžné údaje

Z tabulky je zřejmý markantní pokles vývozu stroju zejména v poslední době. Vývoz stroju je nahražován vývozem surovin, hromadného spotřebního zboží a potravin.

Jakými stroji posuzováno z hlediska parametrů a kvality dnes disponuje československý zahraniční obchod, to ukazují opět následující fakta.

Československé strojírenství se podílelo v roce 1974 na mezinárodním obchodě strojírenskými výrobky 1,86%, avšak v mezinárodním obchodě ve strojírenských oborech

	čini čs. podíl
vysoce náročných na materiál	2,2%
vysoce náročných na energii	2,2%
odbytově neperspektivních	5,0%
v elektronice jako nejprogresivnějším odvětví	0,9%
ve výzkumně velmi náročných	1,0%
náročných na supertěžké kapacity	2,3%
náročných na těžké kapacity	2,6%
náročných na lehké kapacity	0,7%

Kromě několika typů speciálních strojů, zejména textilních, jež jsou ještě dnes na světové špičce, vyvážíme těžké karusely, obrovské stroje, a ještě se tím chlubíme, že jsme často jedinými výrobci. Nikoho již nezajímá, proč tyto typy strojů nevyrábí jiné země a již nikoho neinteresuje kilogramová cena, která je velmi nízká. Československo se v současné době zapojuje do mezinárodní dělby práce především v oborech náročných na fondy (viz investice na výrobu atomových reaktorů v Plzni, hutě Dřín atd), materiál a energii a současně i v oborech málo perspektivních a málo náročných na výzkum.

Průmyslově velmi vyspělé země s nejvyšší ekonomickou úrovní, jako jsou USA, NSR, Švýcarsko nebo Švédsko, vstupují do mezinárodní dělby práce nikoliv faktorem kapitálu, to je základních fondů, ale faktorem vysoce kvalifikované pracovní síly, která snadno inovuje. Tato pracovní síla je sice drahá, ale vysoce výkonná. Od určitého stupně ekonomické úrovně není důležité jen další vybavování základními fondy, ale jde o racionální využívání vysoce kvalifikovaných pracovníků a jejich vhodné motivace na produkci inovací.

U nás se však stále klade důraz na výstavbu nových investic, zatímco již postavené továrny jsou stěží využívány na jednu směnu. (Koeficient směnnosti přes všechna možná opatření neustále klesá.) Mzdová nivelizace nestimuluje finančně pracovní sílu a nekvalifikovaný dělník si často na vládou sledovaných stavbách vydělá více než vysokoškolský učitel. Výzkumné ústavy vedou nekvalifikované, ale zato spolehlivé "kádry". Podle toho pak výzkumné výsledky vypadají. Jak poklesla po čistkách úroveň všech typů škol, připravujících nové odborníky, to je všeobecně známo. A to nemluvíme o desetitisících vysokoškolsky vzdělaných lidí, kteří od roku 1970 pracují manuálně jako nekvalifikovaní dělníci. Výsledky takové politiky se pak nutně musí projevit, neboť faktor vysoce kvalifikované síly a její zájem na produkci a inovacích v současné moderní výrobě nelze ničím jiným nahradit. Taková je zákonitost vědeckotechnické revoluce.

Dovoz nové techniky do ČSSR je vázán platebními prostředky, jež má opatřit vývoz, který však stagnuje. Místo toho, aby se všemožně podporovala proexportní politika, zesilují antiimportní tendence a snižuje se dovoz, poněvadž na něj nejsou prostředky. Sílí snahy vyrobit si nedostatkové zboží doma, bez ohledu na současné parametry a kvalitu. To má za následek další extenzivní

rust a hlubší zaostávání v technické úrovni, což bude mít značně vážné důsledky pro československou ekonomiku zejména v budoucnosti.

Bude-li současný extenzivní vývoj československé ekonomiky pokračovat, pak nám asi nic jiného nezůstane, než abychom požádali o statut rozvojové země. Pak snad zahraniční pomoc a experti pomohou napravit škody, které způsobilo současné nekvalifikované vedení československé ekonomiky.

© Palach Press

Nové politické knihy čs. autorů v zahraničí

V nakladatelství Hoffman und Campe v Hamburku vyšla nová závažná práce Oty Šika "Das kommunistische Machtsystem" (357 str.). Pařížské nakladatelství Grasset vydalo novou knihu Jiřího Pelikána "S'ils me tuent" (292 stran), jež nyní vychází také v doplněném německém vydání pod titulem "Der Frühling, der nie zu Ende geht" v nakladatelství S. Fischer Verlag a portugalsky v nakladatelství Perspectivas-Realidades. V západoněmeckém odborářském nakladatelství Europäische Verlagsanstalt v Kolíně vydal Zdeněk Hejzlar svou práci "Reformkommunismus. Zur Geschichte der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei" (495 stran). Ve zkrácené verzi vyšla Hejzlarova kniha švédsky pod titulem "Prag i skuggan av Moskva" v nakladatelství Coeckelberghs ve Stockholmu. Nakladatelství Europäische Verlagsanstalt vydalo také novou knihu Jiřího Kosty "Volksrepublik China: Ekonomisches System und wirtschaftliche Entwicklung" (spoluautor Jan Meye). Recenze těchto prací přinesou Listy ve svých příštích vydáních.

K publikacím o činnosti a cílech čs. socialistické opozice přibylo anglické vydání sbírky dokumentů se studií Jiřího Pelikána (vyšla již francouzsky, německy, italsky a švédsky) v londýnském nakladatelství Allison and Busby pod titulem "Socialist opposition in Eastern Europe — the Czechoslovak example" a další sbírka opozičních dokumentů z let 1973-75 s úvodní studií, kterou vydali v londýnském nakladatelství Polonia Book Fund polsky pod titulem "Socjalistyczna Opozycja w Czechoslowacji" Jan Kavan a Jan Daniel a která rovněž vyšla rusky v nakladatelství Overseas Publications Interchange v Londýně.

Ota Filip a Pavel Tigrid připravili k vydání a uvedli ve zvláštním čísle německého vydání časopisu "Kontinent" (Ullstein Verlag, Berlin) pod titulem "Sonderband Prag-Unabhängiges Forum nicht exilierten tschechoslowakischer Autoren" (351 stran), obsahující literární a politické texty 25 autorů, jež kolují v Československu v Edici Petlici.

Nový časopis "L-76"

Západoněmecké odborářské nakladatelství Europäische Verlagsanstalt prezentovalo v září na frankfurtském knižním veletrhu první číslo čtvrtletníku "L 76", jehož zaměření je určeno podtitulky "Demokratie und Sozialismus. Politische und literarische Beiträge" a jehož vydavateli jsou Heinrich Böll, Günter Grass a Carola Stern. Nový časopis je otevřen autorům všech národů, zejména také autorům východoevropským. V prvním čísle přinesl z jejich pera esey Włodimierza Bruse "Sozialismus für das Jahr 2000", verše Wolfa Biermanna a stať Roy Medveděva "Twardowski und Solschenizyn". V druhém čísle je publikována rozsáhlá stať Zdeňka Mlynáře o Akčním programu KSČ 1968 a jeho vztahu k eurokomunismu.

Námět pro bělehradskou konferenci

Jak známo, má se sejit v létě 1977 v Bělehradě konference ministrů zahraničních věcí evropských států, aby se poohlédli, jak se plní dohody uzavřené loňského roku na evropské konferenci v Helsinkách.

Nechme v této chvíli stranou tak závažné otázky jako je volný pohyb osob, sjednocování rodin či nevměšování se do vnitřních věcí jiných států. A položme si otázku nad jiné jednoduchou, jak je to aspoň s posiláním časopisu přes hranice? A to nemíníme, že bychom např. hned chtěli, aby si občan Nováček mohl objednat noviny jako Times nebo Le Monde nebo dokonce Der Spiegel: mohli by nám totiž hned odpovědět, že na to nejsou valuty. Dejme tomu, i když je to složitější a možnosti řešení by se snadno našly, jako byly vypracovány návrhy roce 1968, ba dokonce za Novotného.

Ale naše otázka je dnes prostší: jak vysvětlit, že od 1. ledna 1976 většina západních periodik, která před tím bez velkých překážek docházela čs. abonentům, jimiž jsou různé knihovny a vědecké ústavy, tedy státní instituce, jsou nyní na hranicích či poštách úředně zastavena a zabavena a adresátům nedojdou? To se týká zvláště odborných časopisu, které s politikou nemají nic společného a jež potřebují sledovat naše vědecké a výchovné instituce.

Nedávno se jeden západní ministr zahraničí vyjádřil, že se ještě neví, co by se vlastně v Bělehradě mělo projednávat. Co kdyby se páni ministři zeptali Bohouše Chňouška a jeho spolupracovníků, proč čs. vláda neplní helsinské dohody ani v tak drobné a nesložitě otázce, jako je tato?

Tíživá rozhodnutí českých spisovatelů

Bulletin Svazu českých spisovatelů č. 4 z července 1976 přináší rozsáhlé pasáže ze sebekritických dopisů Karla Ptáčníka, Ludvíka Kundery, Miroslava Hanuše a Oldřicha Šulěře. Své minulé politické postoje, pro které byli — spolu s většinou českých spisovatelů — zbaveni možnosti publikovat a žít se spisovatelskou prací, omlouvají buď podlehnutím emoci, anebo je kvalifikují jako překonané. Všichni žádají, aby jejich sebekritika byla pochopena jako výraz skutečnosti, že nejsou nepřáteli režimu, a aby jim bylo opět umožněno žít a publikovat jako spisovatelům.

Rádi bychom použili této skutečnosti ke zduraznění, že pokládáme za hluboké neporozumnění pro dnešní československé poměry, jestliže se pokusy některých českých spisovatelů vracet se k možnostem tvůrčí práce za cenu tíživé sebekritiky kvalifikují jako "zbabělost a zrada". Přiznáváme naopak každému právo, aby sám určil svůj poměr k minulosti, a sám si také určil své místo v podmínkách "normalizace". Máme plné porozumění pro velmi tíživé postavení spisovatele, který je odsunut na okraj společnosti a jemuž je zakázáno publikovat. Víme, že toto břímě může přivodit těžký vnitřní konflikt mezi kdysi zaujatým politickým postojem — jenž skutečně u mnohých nezasáhl příliš hluboko — a mezi touhou po možnosti umělecké tvorby, která se zdá na dosah ruky. Někteří setrvávají na svých politických postojích a obětují — doufejme dočasně — svou tvorbu. Jiní činí v politických otázkách kompromisy, aby mohli i v málo příznivých podmínkách a s velikou vnitřní i vnější censurou přece jen v umělecké práci pokračovat. Dějiny znají sice mnoho případů, kdy takový kompromis zničil umění, avšak znají i případy, kdy byl národní kultuře ku prospěchu.

Činíme jen Husákov režim odpovědným za to, že se pokus o kompromis stále ještě musí dít tak ponižujícími formulacemi a takřka liturgickými frázemi, jaké se i v dopisech těchto spisovatelů vyskytují. Známe je a víme, že tyto formulace vyjadřují úroveň adresátů, nikoliv autorů. Jistě nebylo Miroslavu Hanušovi lehké napsat: "Kromě poctivé práce se mohu dovolat úcty a obdivu k panu prezidentu Husákovi. V něm jsem našel opěrný bod, který mi dovolil revidovat stanoviska diktovaná emocemi. "Oldřich Šulěř jistě myslí upřímně, když píše: "Zde jsem doma a jinde bych žít nemohl a ani nechtěl. Nezávidím spisovatelům-emigrantům osud, který si zvolili...". Méně přesvědčivě však zní: "Metodu socialistického realismu chápu jako své tvůrčí vyznamenání". Ludvík Kundera má jistě dobrý důvod, aby výslovně uvedl: "Před několika dny mi pošta přinesla poslední číslo Svědectví a poslední číslo Listů. Ihned jsem je odevzdal". Karel Práček ví, že cesta do Canossy není bez problémů: "Není lehké

nazvat věci pravým jménem a zbavit se pocitu, že — obraceje se k Vám — někoho zrazuji a mnohé opouštím, že se vylučuji z kolektivu, jemuž bych měl být povinován jakousi věrností, protože jej postihl stejný osud".

Nevíme samozřejmě, zda držitelé moci nad spisovatelem uznají sebekritiku za dostatečnou, a zda diskriminace těchto spisovatelů přestane. Páli bychom jim, aby se tak stalo, a ještě více bychom jim přáli, aby se splnila jejich nevyslovená naděje, že své dnešní ponížení budou moci jednou vyvážit skutečně velkým a cenným uměleckým dílem. Oni sami jistě vědí, že jen taková budoucnost by mohla být skutečným ekvivaletem jejich dnešního tíživého rozhodnutí.

Red.

DOVĚTEK

Znám pisatele těchto listů — až na Miroslava Hanuše — myslím, dosti dobře, abych dovedl odhadnout, co hořkosti je stála jejich slova, co trýznivých vnitřních debat, probdělých nočních hodin, ba i slz. Smutný je pohled na čestné a nadané lidi, jak veřejně klesají na kolena, buší se v prsa, sypou si popel na hlavu, haní vlastní včerejšky a žebrají o milost nového startu, jak se, řečeno jinak, vpravují do rituálu, jemuž bývali podrobováni usvědčení zločinci primitivních kmenů — a také uměle vyrobení "zločinci" stalinských procesů. Smutné je vědomí, že tento barbarský rituál je poznamenán duševním traumatem, jehož jízva se již nezacelí, leda snad tehdy, až budou moci — což jim budiž ze srdce přáno — svrhnout ze sebe potupu napul vnučenou, napul přijatou.

Ještě smutnější je skutečnost, že toto ponížení je úředně stanovená cena za to, co by v Evropě ke konci 20. století mělo být samozřejmé, aby totiž spisovatelé (notabene socialističtí spisovatelé v socialistickém státě) mohli psát a publikovat, a vubec kvalifikovaní lidé pracovat ve svém oboru. Od nepaměti hleděl kdejaký despota utužovat svou moc také tím, že bral poddaným, co jim nezczitelně náleželo, aby pak jednotlivcům milostivě vracel drobtý uloupeného jako odměnu za pokoru a poslušnost.

Takový postup v současném Československu promrhává značnou část tvůrčích sil společnosti a snižuje její duchovní život na koloniální úroveň. A tak moc, která se vydává za jediné opravdově socialistickou a tudíž za nejlepší ochránkyni celospolečenských zájmů, ve skutečnosti — a to je na věci nejsmutnější — opakuje v novém vydání politiku všech dřívějších utlačovatelů, co jich jen bylo od Bílé hory: decimuje inteligenci a sráží její zbytek

na kolena. V době, kdy mozek je stále zřejmější přední výrobní síla v našem světě, jak nazvat takové — pouze za našeho života již kolikáté — pouštění žilou?

Při myšlence na obřad veřejného sebeobviňování se mi bezděky, jak asociace chodí, vybavuje vrcholná scéna slavného dramatu, v níž se zločinec, tentokrát skutečný, klečmo zpovídá před tváří "lidu pravoslavného". To drama se jmenuje *Vláda tmy*. Jeho autor, Lev Nikolajevič Tolstoj, je opatřil podtitulem, rovněž, zdá se mi, hodným připomenutí v naší souvislosti. Zní takto: "Drapkem uvázneli, zhyne ptáček celý".

Eduard GOLDSTÜCKER

Umění a moudrost JAROSLAVA SEIFERTA

Bylo zajímavé pozorovat chování vládnoucích kruhů, postavených před významné jubileum české kultury: 23. září 1976 oslavil národní umělec Jaroslav Seifert své 75. narozeniny. Jaroslav Seifert sice neuveřejňuje v poslední době své básně, ale nezůstal stranou dění. Měsíc před svými narozeninami spolupodepsal dopis Heinrichu Böllovi, protestující proti věznění a souzení mladých umělců ze skupiny Plastic People (již před tím podepsal petici spisovatelů za osvobození všech politických vězňů v Československu). Rozpaky režimu bylo cítit z celého postupu: ministr kultury sice přinesl osobně největšímu z českých žijících básníků blahopřejný dopis vedoucích představitelů, ale nemělo se o něm mluvit ve sdělovacích prostředcích. Samozřejmě, že ani nemohla vyjít Seifertova poslední básnická sbírka "Morový sloup", která pouze koluje v Edici Petlici a jejíž části byly přeloženy do mnoha řečí. Jen Rudé právo a rozhlas směly přinést jednu ze Seifertových překrásných, ale méně angažovaných básní.

Ale Jaroslav Seifert byl vždy básníkem angažovaným, který viděl a chápal více a hlouběji než mnozí jeho současníci; nikdy se však nesnižoval, ani jako básník, ani jako občan, ke konjunkturalistickým požadavkům. Potvrzuje to i jedna z jeho starších básní, napsaná v době moskevských procesů, kdy tak mnozí neviděli či nechtěli vidět. Uveřejňujeme ji k jeho životnímu jubileu, neboť za mnoho velkých slov svědčí o jeho prozíravosti, a právě z tohoto důvodu se těžko může objevit v poválečných vydáních jeho spisů.

Jaroslav Seifert:

PUŠKINŮV POMNÍK V MOSKVĚ

(K 10.II.37.)

Za vločkou vločka
neslyšně se snáší
do kudrn vlasu
spjatých do kovu.

Z minula času
až po dobu naši
zvoní tu, zvoní
řetěz okovů.

Za vločkou vločka
zdobí jeho hlavu,
ten bílý příkrov
pěvci nesluší.

Dřív k šibenícím
vedli na popravu,
dnes jenom krátce
— kulku za uši.

Svobody pěvče,
tu máš kytku ruží
a poslouchej nás,
slova poplynou.

Proč nedat slávu
mrtvému již muži,
když sto let spí už
mlčky pod hlinou?

Svoboda! Slovo,
které není v módě,
svoboda dneska
se už nenosí.

To nevadí, by
pěvci o svobodě
kdekdo dnes nelez
chvatně pod šosy.

A rudé stuhy
planou na tvé lyře,
zástupy lidí
stojí v obdivu.

Některé ovšem
pošlou do Sibíře,
tak jako když bys
ještě na živu.

Z minula času
až po dobu naši
zvoní tu, zvoní
řetěz okovů,

za vločkou vločka
neslyšně se snáší
do kudrn vlasů
spjatých do kovu.

Z básnické sbírky "Jaro sbohem" (1937)

FEJETON O LOUČENÍ

Milan Šimečka

Dne 11. července 1976 odjížděl československý historik dr. Vilém Prečan, CSc, s vystěhovaleckým pasem pro celou rodinu do ciziny. Protože jsme ho znali hodně a hodně let, protože jsme znali hodně a hodně let jeho slovenskou ženu Helenu, protože jsme věděli, jak to bylo, když se jim narodila dcera Noemi, syn David a další dcera Berenika, přijeli jsme se ženou do Prahy se všemi rozloučit.

V ten večer svítila okna domu v ulici Na Klášterním trochu jinak než jindy. Nebyly v nich záclony. Opřeny o plot zahrádky ležely tu díly rozebrané skříně, vedle schodů byla narovnána hromada papíru a na prahu se choulila kočka, která bude ponechána doma. Celníci, kteří hodiny a hodiny proclívali každou ponožku a každý kapesník, už zřejmě odešli. Odjel i stěhovací vůz naplněný zpoloviny knihami, aby měly děti co číst. Otevřeli jsme dveře, vstoupili a šli za zvukem, který přicházel z hloubi domu. Tam, uprostřed prázdného pokoje s výhledem na Bílou Horu stál Ludvík Vaculík a tklivě a velice krásně hrál na housle. Historikova žena Helena seděla v kuchyni s rukama svěšenýma podél židle a poslouchala, jak Ludvík hraje. Přišla historikova maminka, která zůstává doma a tiše se na nás usmála. Historikova dcera Noemi nás políbila. Historik sám stál ve sklepě nad troskami svého archivu a oči měl zarudlé od nevyspání.

Už předtím jsem si usmyslil, protože i takové nápady mi někdy vlezou do hlavy, že si tu první scénu loučení uložím do paměti v jejím obecném významu. Aby mi utkvěla ve vědomí jako nějaká výpravná olejomalba ruských realistů — pro tentokrát třeba s nadpisem — opouštějí vlast. Předpokládám, že taková pitomost může člověka napadnout jen díky chorobnému vlivu slovanských literatur. Kdo jiný měl a má tolik problémů s vlastí než Slované. Když se ptají Angličana usazeného někde v tom jejich Commonwealthu, zda netouží vrátit se do vlasti, řekne: prosím vás, vždyť je tam tak vlhko a zima! To my ne, my při takových příležitostech myslíme hned na Kšaft a na pobělohorské utečence, jak bloudí mlhou se svými vozy Saskem, my si hned představíme kočár do Brixenu, jak kodrcá přes studené Alpy. Vidíme Rusy v Paříži, jak se zpíjejí koňakem a zpívají Oči čornyje. Slovenští vystěhovaleci dřou v amerických dolech ve tmě a v potu, zatímco do jejich rodného údolí padla rosa a všechno vypadá jako v pohádce. V Austrálii sedí u barového pultu smutný a unavený muž a v kapse si pohrává s obličejem z řečistě Dunaje. V našem velikém domě v Illinois se nám zdají každou noc československé sny (citát z dopisu).

Tahle plačtivá těžkomyslnost leží na nás jako prokletí. Neubráníme se mu, i když víme, oč jde. Že totiž všechno vězí v tom, že ty naše slovanské vlasti jsou jak žárlivé ženy, chtějí všechno anebo

nic. Víme, že při trošce emancipace by se všechno vyřešilo. Z vlasti bychom přijížděli a odjížděli, jak by se nám zachtělo. A záleželo by i na ni; kdybychom ji shledali zlostnou a panovačnou, řekli bychom: tak spánembohem, vrátíme se zase na jaře. A třeba by si potom ta přespříliš sebevědomá žena uvědomila, že láska se musí oplácet láskou. A přesto...

Nu, v ten večer loučení už bylo vše vyřešeno, nebylo už o čem diskutovat, zbyla jenom únava a věčné starosti. Samo rozhodnutí uzrálo už dávno předtím. V letech, kdy historik bděl po mnoho nocí ve výměňnické stanici v Motolské nemocnici a ptal se sám sebe, jaký to má všechno smysl. Zrálo tehdy, když chodil k výsledkům do Ruzyně. Když psal dopisy a nedostával na ně odpovědi. Také tehdy, když byl propuštěn z místa šatnáře v nočním podniku, kde se mu líbilo. Ale uzrálo hlavně tehdy, když spočetl léta bez práce, pro kterou se kdysi rozhodl. Toto rozhodnutí bylo produmáno, proklepáno ze všech stran, protřpěno a nakonec vysloveno. Když pak i úřady projevíly pro toto rozhodnutí pochopení, zbyla už jenom práce. Těžká a vyčerpávající práce. Odchodu z vlasti předchází výkon, na který je třeba vynaložit obrovské množství energie. Pozoroval jsem ten proces s údivem i obdivem a nakonec jsem usoudil, že sestava překážek na cestě k hraniční závoře je dokonale promyšlena a psychologicky účinná. Člověk je nucen v desítkách úředních úkonů odřezávat se od své země po částech a systematicky. Všechna věčná pouta k rodné zemi odpadávají postupně jak maso od kosti. Střecha nad hlavou, zápis ve škole, dluhy ve spořitelně, nemocenské pojištění, starý nábytek a starý papír. Škoda, že se stejně systematicky nemůže vystěhovalec odpoutat od svého narození, mateřštiny, vzpomínek, míst a lidí, které má rád. Ale snad i to bude jednou promyšleno a úředně stanoveno.

A tak se stalo, že mi chválabohu žádná výpravná olejomalba v paměti nezůstala. Usedli jsme na zem v prázdném pokoji a historikova sestra vykouzlila poslední české vepřové kotlety s česnekovou polevou. A loučili jsme se. Ukázalo se, že při takové příležitosti je nejlepší zpívat. Zpívali jsme všechno, co nás napadlo, zvláště ruské a sovětské písně, které mají pro takový případ tu správnou tóninu. Chvillemi hrál Ludvík Vaculík na housle a historikova dcera na kytaru. Jako kdyby měl někdo narozeniny. Historikovi zarudly oči ještě více a ovšem zazpíval i píseň o tom, jak k nám přišel pan Ruprt a ve dveřích se u — klonil se velice, jak to káže tradice. Byl to prostě spořádaný a veselý večírek. Nebylo ani jedenáct, když jsme se objali a pak odešli.

Domů jsme se vraceli kusem Čech, Moravou a kouskem Slovenska. Slunce svítilo na zemi, kterou historik opouštěl. Pořád se vlnila s kopce

na kopec, byla zelená a rozpálená horkem. V Dobrušce jsme byli v hospodě na oběd a lidé všude kolem mluvili česky. Vykoupali jsme se v Brně na přehradě a všichni lidé kolem mluvili česky. Ještě i večer jsme si zaplavali v jezeře u

Sekul a všichni lidé kolem mluvili slovensky. Když jsme přijeli do Bratislavy, otevřeli jsme v bytě všechna okna, sedli jsme si a poslouchali zvuky z ulice.

A. J. Liehm:

ROMAN JAKOBSON

osmdesátiletý

Dospěla-li naše literární věda v našich dnech hlubšího a správnějšího názoru o povaze a ceně staročeského básnictví, shodujíc se v tom s orlím pohledem Pekařovým na duchovní a mravní hodnoty české gotiky, jest to hlavně zásluhou podnětných zásahů a odborných prací učence, jenž není rodem, krví a mateřštinou jedním z nás, ale jenž, vítaný host, splynul s naším duševním ovzduším a s naším vědeckým životem.

ARNE NOVÁK

Roman Jakobson se zapsal do historie české kultury tak hluboce a nesmazatelně, že se skoro nechce věřit, že je mu teprve osmdesát. Zároveň svým životem a dílem začlenil českou kulturu v nejednom novém ohledu do kultury světové, do níž sám patří celou svou v nejlepším slova smyslu kosmopolitní osobností. Podnětný znovuobjevitel českého literárního středověku, originální analytik českého romantického básnictví, nadšený zastávce a obránce tradic cyrilometodějských — to je jenom část Jakobsona tématicky českého, která by sama stačila na vyplnění bohatého vědeckého života. Ale z těchto základů, a ze základů už moskevských — ne nadarmo vyšel Jakobson z kruhu mladých lidí, novátorských studentů, přátel, kteří se jmenovali Chlebnikov, Majakovskij, Malevič, Šklouvkij, Brik, Tomaševskij, Tynjanov a pod. — se zrodil i Jakobson, předseda Moskevského a spoluzakladatel Pražského lingvistického kroužku, jeden z největších představitelů moderní lingvistiky a strukturalismu vůbec.

Od války žije Jakobson v USA, kde učil na Kolumbijské a Harvardské univerzitě a dodnes pracuje na cambridžském MIT. Česky mluví jakoby z Prahy — či z Brna — odejel včera. A není nic, co by ho z českého kulturního a politického života nezajímalo, o čem by nedovedl hovořit nejen se západem, ale se znalostí a informovaností kterou by mu mohli závidět lidé o jednu či dvě generace mladší, s mnohem bezprostřednějším kontaktem s českou přítomností i nedávnou minulostí.

Jakobsonův vztah k české kultuře byl jedním z hlavních témat rozhovoru, k němuž dal po několikaletých pokusech souhlas na jaře 1976. Ale ten vztah je dvojitý, a já nemohl obejít vztah

české kultury k Romanu Jakobsonovi. Mluví o něm Arne Novák a šiky Jakobsonových přátel i žáků, patřících většinou k nejlepšímu, co vydala česká kultura uplynulých padesáti let. Jak však zapomenout, že trvalo až do roku osmašedesátého, než se její oficiální pováleční představitelé odhodlali vzdát hold muži, který se o moderní i starou českou kulturu zasloužil jako málokdo v tomto století, a odčinit tak hanbu, již českou kulturu svým postojem k Jakobsonovi pošpinila fašistická druhá republika. Proč byl právě Roman Jakobson — spolu s Karlem Teigem — povýšen v padesátých letech na sám symbol "kontrarevoluční" inteligence? Právě on, kterého všechno spojovalo a dodnes spojuje s nejlepšími tradicemi ruské revoluční avantgardy. A proč si tu český stalinismus, tehdy i později, a dnes znovu, počínal na chlup stejně jako pomnichovský národně sjednocený fašismus? Chtělo by se ze všeho nejspíš mluvit o strukturách. To obecně. Ale konkrétně?

Bůhví. Symbol kontrarevoluční inteligence, říkáte. Fakt je, že po Stalinově smrti jsem jezdil do SSSR na oficiální pozvání, ale do Prahy, kdepak... My si nemůžeme dovolit co si mohou dovolit Rusové, říkali prý na úřadech. A toto heslo znovu vzkřísili na nedávné pražské konferenci o komunistické lingvistice.

Pro mne to ovšem nebylo nikdy docela nové. Když jsem ve dvacátých letech publikoval svou první práci o slovanském básnictví, varoval mě velký český slavista Jiří Polívka: Tohle vám neodpustí. Kdykoli pro nás cizinec udělá něco dobrého, musí za to zaplatit.

Symbol kontrarevoluční inteligence. Když byl po první světové válce založen v Praze Slovanský ústav v čele s prof. Niederlem,

rozčilil se večerník Národních listů: Jak je možné, že mezi jeho členy je agent Kominterny Roman Jakobson? — To nic, uklidňoval mě slavný předseda ústavu, na to si budete muset zvyknout, chcete-li tu dál vědecky pracovat v oboru slovanském a bohemistickém, třebaže nejste Čech. — Doporučili mi advokáta a Národní listy musely odvolat. To se tenkrát v Praze ještě dělalo.

Ale jak jsem se vůbec do Prahy dostal? Byl jsem mladý kandidát profesury na moskevské univerzitě a tam jsem se v jedné pracovní komisi náhodou setkal s několika mladými polskými vědci-komunisty (nedávno jsem se z nového vydání polské encyklopedie dověděl, že byli ve třicátých letech v SSSR zlikvidováni). Když zjistili, že se zajímám o literaturu a o jazyky západních Slovanů, řekl mi jeden z nich: Do Prahy odjíždí významný sovětský intelektuál z Dálného Východu, Dr Gillerson, jako vedoucí delegace Červeného kříže, která má dojednat návrat ruských válečných zajatců z území Československa. Hledá tlumočníka. Doporučím vás. — Ale moje čeština je jen teoretická, ze slovanských studií. — Lepšího nenajdou...

Gillerson se na nic neptal (později také skončil v emigraci). Stačilo mu, že jsem "ostavlenyj pri univerzitetě", což bylo cosi jako později aspirantura, jenže vzácnější. Úroveň fakulty byla dobrá, ale chtít se tenkrát prakticky seznámit se slovanskými zeměmi bylo jako by člověk chtěl na místě studovat život na Marsu. Mně se to povedlo. Praha mě přitom zajímala odjakživa. Ještě před vstupem na moskevskou univerzitu, v létě 1914, jsem napsal na univerzitu Karlovu, ale odpověď jsem přirozeně už nedostal.

Cestovali jsme severní cestou, přes Estonsko, kde mi na hranicích sebrali francouzský deník MATIN, protože měl červeně vysázený titul. Na moři jsem se seznámil s Ing. Nečasem, pozdějším československým politikem. Měl jsem v Německu vydanou českou čítanku, a v ní Máchův *Byl pozdní večer, první máj*... Poprosil jsem ho, aby mi to přečetl. Obrovsky to na mne zapůsobilo. Jambický verš, ale volněji, umožňující mnohem víc než v ruštině, víc rytmických úchylek od metra.

Když jsem se chtěl zapsat na přednášky o staré češtině a navštívil jsem profesora Smetánku — na nárožích visely všude ještě plakáty I. Vsesokolského sletu — zeptal se mě, čím se chci zabývat. Vysvětlil jsem mu, že pracuji na problémech veršové struktury a že mě zajímá, jak český verš umožňuje odchylky od teoretického kánonu. — Toho nechte, přerušil mě důrazně, to není zvláštnost češtiny. Naši básníci jsou prostě darebáci, nedají si s veršem práci, píší, jak jim zobák narostl, kdežto Rusové jsou snaživí.

Profesor Polívka mě překvapil nezvykle širokým zájmem o ruskou kulturu a její vzácnou znalostí. Napsal tehdy do České doby článek, který se jmenoval "Rusko a my", nebo tak nějak. O vztazích mezi českou a ruskou literaturou, o tom, že Češi nejsou most mezi kulturou ruskou a západní, že Dostojevskij a Tolstoj se do Čech dostali vlastně přes

Německo. Zároveň útočil na jistého českého žurnalistu, který se podepisoval Homo Novus a dokazoval, že Češi nemají v Rusku co hledat, že to je všechno barbarství, včetně Dostojevského a pod. Homo Novus nebyl prý nikdo jiný než S. K. Neumann. Ale Polívku tehdy také napadli, protože se u jeho nohou usídlil bolševický agent Jakobson, který ho zhypnotizuje a slupne jako chřestýš.

Policie naši misi Červeného kříže bedlivě sledovala. Věděli jsme však, že mezi dvanáctou a jednou nastává božský klid, protože to jde tajný na polívku, ať se děje co se děje.

V Řivnáčově knihkupectví jsem si kupoval různá vydání české středověké poezie. Fascinovala mě. Jednou se mě zeptali: Kdo jste, co jste vlastně zač? Kupujete knihy, o které jakživ nikdo nezavádí, ale sotva odejdete, už je tu policajt a chce seznam všeho, co jste si odnesl. Co je, proboha, na těch knihách podezřelého?

A profesor Janko: Musíte mi odpřísáhnout, že na Karlově univerzitě — kde jsem poslouchal přednášky z české fonetiky a dialektologie — nebudete provozovat podvratnou propagandu... Marně jsem ho ujišťoval, že nejsem a nikdy jsem nebyl žádný komunista.

K velkým světlym postavám na Karlově univerzitě patřil tehdy především anglista Vilém Mathesius. Při našem prvním setkání v roce 1920 se podrobně vyptával na tehdejší ruský kulturní život i na moje dojmy z Prahy. Zvláště ho zajímalo moje vyprávění o moskevském linguistickém kroužku, tehdejším středisku mladých vědců. Byli jsme zajedno, že musíme hledat nové cesty, nové věci, a že takové sdružení, kde se volně diskutuje a kde se hledají nové vědecké zásady, je nezbytné. Možná, že je ještě brzy, říkal prozíravě Mathesius, ale budeme potřebovat malou skupinu lidí, kteří důsledně půjdou za novým. To je zvláště důležité pro Čechy. Jejich statečnost není statečností jednotlivců, ale hrdinstvím šiku. To je pravá česká tradice. Uvidíte, jakou roli může taková skupina sehrát.

Byla to prorocká slova která se naplnila po pěti, šesti letech. Když se zakládal Pražský linguistický kroužek, varoval mě Mathesius, abych si nedělal iluze a nepodceňoval nepřázeň zpátečníků všech barev. O mnoho let později mi řekl Erenburg: Je jedna jediná země, kterou tak rád obdivuješ a hájíš a o které dokážeš mluvit s patosem. Přitom jsem nikdy neviděl zemi, kde by se na tebe vylilo víc špíny... — Často jsem na ta slova myslel v letech padesátých a znovu v letech sedmdesátých.

Mými hlavními přáteli v Praze byli básníci, a umělci vůbec. Zvolili mě do Devětsilu — kamarádil jsem zejména se Seifertem, Nezvalem, Vančurou a Teigem, s Voskovcem a s Werichem. K mým přátelům slovenským patřili Vlado Clementis a Laco Novomeský. V mém vědeckém bádání sehrál zvláštní úlohu Jaroslav Durych. Uveřejnil podnětný referát o mých *Základech českého verše* a krátce poté se mne zeptal v dopise, zda ho mohu poučit o třídění souhlásek, neboť nic systematického o tom v odborné literatuře nenalezl. Potřeboval

tento lingvistický příspěvek pro svůj výzkum básnické stavby zvukové. Musel jsem přiznat, že na tuto palčivou otázku nemám dosud odpověď. Leta mě to pak trápilo, než jsem našel své řešení a sdělil je roku 1938 nejprve Pražskému lingvistickému kroužku a pak mezinárodnímu sjezdu fonetickému. Na tomto objevu je postavena moje základní teorie "diferenciačních prvků".

V únoru 1939 jsem pod berlínským tlakem musel opustit Masarykovu univerzitu. Studenti zorganizovali na mou obranu mohutné a dojemné demonstrace a dokonce připravili pamětní spisek, který mi chtěli odevzdat při mé přednášce na rozloučenou. Tato přednáška o výbojích české kultury od devátého do patnáctého století, stanovená na 15. března 1939, se ovšem nekonala. Knižku jsem dostal když jsem se už před útekem do severovýchodních zemí ukrýval v Praze. Obsahovala vzácný dar Nezvalovy básně Romanu Jakobsonovi a mužně statečný text rektora univerzity Arne Nováka.

Ve chvíli, kdy jest Roman Jakobson zabrán do příprav ke dvěma velkým souhrnům dělům o českém básnictví IX.-XI. věku a o gotické poezii v Čechách — psal tehdy Arne Novák — odvolán jest násilně z katedry a semináře, kde jako iniciativní a oblíbený profesor odevzdával českým studentům své vědecké poznání, a nikoli prázdňou frází, nýbrž oduševněnými fakty vedl k pochopení tradice cyrilometodějské a svatováclavské. Tato zvláštní hospodárnost národně kulturní, ačkoli vynucená zevním tlakem politickým, nutí vážně se zamyslet, i když se zdá skoro nemožným, aby Jakobson badatel, Jakobson spisovatel, trvale odložil předmět studia, od něhož byl odehnán Jakobson učitel. Bohdá shledáme se opět v době nepřiliš daleké i s Jakobsonem profesorem tam, kde jest jeho pravé místo. Nebylo by možno vědecky a kulturně žít, kdyby trvale měli nepovolání rozhodovat o vyvolených.

A na konci svazečku, aby si snad jednou někdo nepopletl datum a kontext: K 15. březnu 1939 vydal Spolek posluchačů filosofie Masarykovy university v Brně.

Co soudíte o zániku Pražského lingvistického kroužku?

Dvě věci mi vždycky připadaly — a dodnes připadají — jako neuvěřitelná byrokratická sabotáž.

První takovou slepou a defetistickou sabotáž vidím v tom, že největší, nejslavnější a nejpůvodnější epochu v dějinách ruského výtvarného umění zavřeli do sklepu, ačkoli jde o klenoty ruské kultury, dokazující její světovou iniciativnost a revoluční sílu.

Druhá taková sabotáž je dílem pražské stalinské byrokracie, která opakovala hitle-rovce a pokusila se vymazat zjev, který má málo obdobných v dějinách české moderní kultury, pražskou lingvistickou školu. Zatímco její význam je stále výše vyzvedán na obou polokoulích, — v Evropě a v SSSR právě tak, jako v USA a rovněž v Japonsku — je tabuizovaným pojmem (i termínem) pro český tisk. Ten navíc vede doslova antikulturní boj (Kulturkampf) proti jejím — zčásti

již nežijícím — zakladatelům, představitelům, tvůrcům, i proti jejich nejlepším pokračovatelům. Už likvidace Pražského lingvistického kroužku v době Stalinově, i zákroky, jež později znemožnily jeho obnovení, jsou ostudné činy, které je třeba připomenout právě v době, kdy — v říjnu 1976 — slavíme padesáté výročí založení tohoto významného sdružení.

Zajímavé je, že nezodpovědná kampaň proti tvůrčímu rozvoji Kroužku a jeho hlavních představitelů byla namnoze vedena lidmi, kteří se vyznačují tím, čemu se německy říkálo "zweiseitige Entgleisung" neboli dvoustranná úchylnost: za první republiky se hlásili k tehdejšímu černosotněství, a po válce se stali exponenty stalinského obskurantismu.

Myslíte, že je možné odpovědět na otázku, proč Kroužek vznikl právě v Praze a právě v té době?

Především je doba meziválečná v Evropě dobou mimořádného kulturního rozmachu malých států: Československo, skandinávské země, Švýcarsko atd. To skončilo. Nastoupila doba velkých vědeckých trustů, odpovídající světové nadvládě supervelmocí. To má mnoho příčin, jimž vévodí činitele technické a finanční. V Československu se tehdy prosadila kulturní politika na všechny strany otevřených oken. Ta se vlastně projevovala už dřív, ale stala se zvláště významnou za první republiky.

Zatímco před první světovou válkou se v Praze spíše pocítovala mezera mezi empirickým výzkumem a obecnou teorií, vytvořila si obecná teorie v Československu novou tradici. Existovaly tu zvláště příznivé podmínky pro stále sílící zájem o čistou teorii a soudržnost teorie s empirickým výzkumem, o těsnou spolupráci a souvislost mezi malou a velkou činností.

Tady je třeba zduraznit význam Masarykův. Jeho teoretické spisy, jmenovitě *Základové konkrétní logiky* (1885) a německá zpracování téhož díla (1887), jsou plné původních a průbojných poznání a koncepcí, které měly velký význam např. pro lingvistiku. Nejvýznamnější český teoretik jazyka v našem století, Vilém Mathesius, vždycky zdůrazňoval, za co všechno vděčí svému univerzitnímu učiteli.

Nemalou roli sehrál i prudký růst intenzity československého kulturního života, který po překonání rakouské provincializace přál vývoji nových proudů a myšlenek. Mladým silám připadla velká a důležitá role v rozvoji československých univerzit a univerzitních programů. Mezinárodní charakter i význam české vědy té doby se projevoval nejen v intenzivním a stále se prohlubujícím styku s vědou jiných zemí a národů, ale i v mezinárodní povaze samotného vědeckého prostředí pražského. Vezměme třeba jen těsné sousedství mladých českých a ruských vědců právě v oblasti lingvistiky a poetiky, nebo spolupráci českých vědeckých sil s německými vědci, kteří hledali v Československu nejenom politické ale i kulturní a vědecké útočiště před říšskoněmeckou reakcí nebo například živý styk mezi vědeckou Prahou a Kodaní.

Připomněl jste význam Masarykův.

Některé z jeho myšlenek jdou světem s novou aktuálností a účinností. A není sám, stejně je tomu třeba s Hostinským či Zichem. Není náhoda, že koncem dvacátých a začátkem třicátých let prezident Masaryk sledoval se zájmem, překvapením a především sympatií novátorské snahy Pražského lingvistického kroužku.

Řeč se znovu stočila k Moskvě, k Rusku.

Ve dvacátých letech mi nabízeli stolicí v Saratově. Psali mi: Patříte sem. Požádal jsem na korespondenčním lístku o radu svého vynikajícího moskevského učitele D. N. Ušakova. Odpověděl mi stručnou a poučnou průpovědí, na pohlednici: Chce-li člověk tančit, musí myslet nejen na pec, od které začíná, ale i na stěnu, ke které tančí.

Kdybyste měl dnes, v předvečer svých osmdesátin, stručně charakterizovat své dílo, svůj přínos, svoje místo ve vědě 20. století?

To je těžké. Ale rozumím vám. Řeknu to takhle:

Strukturalismus je seskupení paralelních tendencí v různých vědních oborech současnosti. Jeho začátky, a dosti zřetelné, najdeme už, řekněme, před 100 lety. Vědci si tehdy začínají uvědomovat, že systematická analýza struktury se stává stále důležitější, protože jde o objevení vnitřních zákonů její organizace. A právě ten souběžný vývoj v různých oborech je najednou stále patrnější. Společným jmenovatelem se stává — ve vědách i v umění — důraz kladený nikoli na předměty, ale na vztahy mezi předměty. Co je však ekvivalence vztahu? Tady stojíme před velkolepým rozvojem stále významnějšího matematického oboru — topologie. Topologie klade otázku vztahu mezi invariantou a variacemi. Jakmile se však zeptáme: Variace čeho? vidíme, že jisté vztahy zůstávají při dané řadě transformací v podstatě neměnné.

Tohle všechno, jak už řečeno, sahá daleko nazpátek. Program výzkumu těchto základních otázek byl formulován už v sedmdesátých letech minulého století. Ovšem, k mimořádnému rozvoji došlo až v době meziválečné, kdy se otázka teoretické revize bohatě žně empirických pozorování stala zvláště aktuální. Např. v oblasti psychologie a antropologie. Zvláště v psychologii a lingvistice existuje paralelismus stále se prohlubujícího výzkumu vztahu mezi částmi a celkem.

Termín strukturalismus, označující celé toto interdisciplinární vědecké tažení, se poprvé objevil, pokud mohu soudit, v pracích Pražského lingvistického kroužku, v souvislosti s mezinárodním lingvistickým sjezdem roku 1928 v Haagu, a s mezinárodním slavistickým kongresem v Praze roku 1929. Strukturalismus není však uzavřená doktrína ani nehybné dogma. Lze spíš říci, že ať jsou různé varianty tohoto hnutí seberozmanitější ve volbě termínů, oblíbených témat či důrazu, který se tu či onde klade na různé oblasti bádání či výzkumné úkoly, je strukturalismus dnes vedoucím badatelským směrem jak v Americe, tak ve Francii či jinde v Evropě. A sledujeme-li pozorně třeba dnešní ruskou vědeckou literaturu, zjišťujeme, že i tady, zejména ve

vědách o jazyce a jiných systémech znaků, ve vědě o slovesném umění i o jiných uměních, stojí toto pojetí na prvním místě. Ne-li co do kvantity, tedy dozajista co do kvality.

Ptáte-li se na můj osobní podíl na této práci, věnuji hlavní badatelskou pozornost stále intenzivněji se rozvíjející vědě o různých typech znaku, tzv. semiotice. Připravuji dvousvazkové vydání svých vybraných spisů, věnované poetice a jejímu vztahu k znakové a gramatické soustavě jazykové. Přitom se musím stále vypořádávat s aktuálními úkoly. Vydávám např. právě monografii o vztahu mezi schizofrenií, mluvou a básnickou tvorbou, založenou hlavně na interpretaci nejposlednějších básnických děl Friedricha Hölderlina, psaných po desetiletích akutní choroby. A domnívám se, že právě tak, jako když jsem se dříve zabýval problémem afázie, i tady se ukáže, že jazyková klasifikace může být významnou pomůckou pro typologii a diagnostiku psychických chorob.

Od té doby, co jsem v Pražském lingvistickém kroužku začal výzkum základních prvků jazykových, bylo vysloveno mnoho nových hypotéz a návrhů. Zrodil se rovněž ne jeden zajímavý pohled na vztah mezi problémy lingvistickými a souvztažnými objevy např. v oblasti neurologie, fyziky nebo psychologie. Zásadní povaha a zákonitá souvztažnost jazykových kvant mě láká k pokusu o nový příspěvek k rozboru tohoto komplexu. Výsledky připravuji k tisku společně s profesorkou Cornell University, lingvistkou Lindou Waugh.

Troufám si říci, že moje osobní pražské východisko, a sice úsilí o pochopení souvztažnosti mezi formou a významem, o důslednou relativizaci a hierarchizaci jazykovědných složek a o neústupnou aplikaci principu binárních protikladů, spolu s metodologickou syntézou principu autonomie a integrace, nabývají ještě hlubšího významu právě nyní, kdy se dožíváme 50. výročí založení PLK. Rovněž překonání takových saussurovských antinomií jako synchronie-diachronie, statika a dynamika a pod., ukázalo, že poté, co jsme se seznámili s podstatnými lingvistickými antinomiemi, jak je zejména Saussure pronikavě odhalil, pochopili jsme správně nezbytnost jejich konečného překonání pro další rozvoj naší vědy.

Váš vztah k české kultuře stojí za zvláštní zamyšlení.

Moskevská univerzitní tradice těsně spojovala lingvistické a literární problémy jak v teoretickém pojetí, tak na úrovni konkrétních fakt. Od prvních bohemistických pokusů mě české básnictví intenzivně přitahovalo. Překvapovalo mě, jak česká literární věda podceňuje uměleckou původnost obou křídel českého romantismu, Máchova i Erbenova. Práce na obou těchto básnících mě hluboce zaujala. Leccos z původních plánů zůstalo, žel, nedopracováno, zejména když za nacistické okupace vzaly za své moje obsírné materiály o úloze kvantity, větného přízvuku a intonace v Máchově Máji.

Ještě víc mě zarazilo tehdejší běžné podceňování tvarového bohatství české poezie

středověké. Ve dvacátých letech jsem připravil její obšírný tvarový rozbor. Přihlásil jsem svou práci do konkurzu české akademie, ale tam byla na leta pochována. Nyní doufám, že celý text uveřejním v šestém svazku svých vybraných spisů. V pátém, jenž je v tisku, jsou moje studie o českých romanticích.

Udivovala mě rovněž podezřívavost, nepochopení a nedůvěra vůči staroslovanské vrstvě českého básnictví. Doufám, že se mi podaří dovést do definitivní podoby práci o nejstarších původních slovanských zpěvních kánonech, věnovaných orodovníkům velkomoravské a české církve a složených zčásti na Moravě na sklonku devátého století, a zčásti v desátém století v Čechách na počest sv. Václava. Jde o monumentální díla, vycházející nesporně z překladových vzorů slovanských z doby cyrilometodějské. Čteme-li tyto kánony opatřené hudebními znaky a přihlížíme-li k nedávným úspěchům v dešifrování notových znaků byzantských a staroslovanských dospíváme k jazykové a veršové rekonstrukci těchto nejstarších slovanských památek církevního básnictví a zpěvu.

Ovšem, podceňování vrcholů novočeské a staročeské poezie, skepse a nedůvěra k mistrům cyrilometodějské tradice, patří dnes už minulosti. Badatelské úkoly tím však přirozeně jenom rostou a aktualizují se, podobně jako nás po překonání skepse vůči archaickým složkám české a slovenské lidové poezie čeká období vnímavého přezkoumání praslovanské básnické minulosti, jak jsem již naznačil v oxfordských a harvardských programových publikacích z let 1952-1953.

Za své činnosti na univerzitách různých zemí jsem přednášel v šesti jazycích, ale v žádném jazyku, mimo mateřštinu, jsem se necítil tak doma jako v češtině. Odejít z kterékoli univerzity, na níž jsem kdy působil, nebyl pro mne nikdy tak bolestný problém, jako loučení s univerzitou brněnskou. I sny se mi zhusta zdají dodnes česky.

Mluvíte a píšete v tolika jazycích, pracoval jste, učil a žil v tolika zemích. Kdo jste?

Ruský lingvista. Tečka.

Nejvíce mě doslova fyzicky pobouří, když lidé, kteří sem, do Ameriky, přišli už dospělí, hotoví, a nikoli mladí, neřeknou jinak, než: My. My Američani. My Američani už dvě století hájíme... Atd. Atd.

AJL

Hrabalovy POSTŘIŽINY

Ota Filip

V první padesátce děl, které vydala pražská "EDICE PETLICE", vyšly od roku 1970 do jara 1974 čtyři novinky Bohumila Hrabala: sbírka povídek "Postřižiny",

typicky Hrabalovské romány "Obsluhoval jsem anglického krále" a "Městečko, kde se zastavil čas", a navíc text in memoriam Vladimíra Boudníka "Něžný barbar". Krátce předtím, než Hrabal oslavil šedesátku, dostalo se mu velké cti: jeho přátelé a kolegové, tehdy právě jako Hrabal "vyvrženci české literatury" korunovali jubilanta na "knížete české prózy". Necelý rok a půl po této "korunovací" uveřejnila pražská TVORBA Hrabalovu sebekritiku. Pro okruh Hrabalových blízkých přátel nebyla sebekritika zvláštním překvapením. Už od roku 1973 kolovaly po Praze zvěsti, že příslušní soudruzi z východního Berlína, kde Hrabal vycházel i v době, kdy byl v Praze zakázán, "tlačí" české soudruhy k usmíření s Hrabalem. Tuto dosti nevděčnou úlohu převzal Jiří Hájek, šéfredaktor TVORBY. Spolu s Hrabalem, který v té době byl těžce nemocen, sepsali tedy "sebekritiku", kterou lze nejlépe charakterizovat českým rčením: vlk se nažral a koza zůstala celá...

Pro Jiřího Hájka nastaly po Hrabalově "sebekritice" dosti těžké časy. Příslušní soudruzi z vltavského nábřeží mají totiž o tom, jak podobné "sebekritiky" musí vypadat, své vlastní představy... Jiří Hájek se pak ještě odvážil publikovat v TVORBĚ až příliš odvážnou povídku svého syna, a to už příslušní soudruzi větrili "pravičácké pikle". Bohumil Hrabal však z aféry vyšel, zvláště když podepsal zdravici XV. sjezdu KSČ, se zdravou kůží. Několikrát odložené vydání "Postřižin" se v září 1976 dostalo konečně ke čtenáři. Je to vůbec poprvé, kdy kniha, jež vyšla nejprve "v podzemní" EDICI PETLICE, se dočkala i oficiálního vydání v nakladatelství Svazu československých spisovatelů.

"Postřižiny" se samozřejmě nedostaly ani do výloh ani na pulty prodejen n.p. Kniha. Celý náklad, bohužel jen něco přes 5.000 kusů, se prodal "pod pultem", tedy jen mezi známé a přátelé knihkupců. Úspěch "Postřižin" je pro Bohumila Hrabala cosi jako hojivou náplastí na bolestivou ránu: poté, kdy v TVORBĚ vyšla jeho sebekritika, spálilo několik bývalých Hrabalových ctitelů veřejně jeho předešlé knihy. Pokud se nemýlím, bylo to v Praze první veřejné pálení knih od doby temna...

Bohumil Hrabal se tedy dostal do značně komplikované situace. Jsem přesvědčen, že strániční ideologové, i když jeho "sebekritiku" přijímali se smíšenými pocity, přece jen proti Hrabalovu "omilostnění" nebudou nic namítat. Hrabal nebyl nikdy politickým spisovatelem, v roce 1968 se nijak zvláště neangažoval, ani teď zřejmě nezamýšlí vystupovat podobným způsobem jako třeba Donát Šajner, Jan Kozák, či v poslední době Oldřich Šulěr, Ludvík Kundera a další.

Mohu vás ujistit: Vyjde-li i Hrabalův román "Obsluhoval jsem anglického krále", bude to v Československu literární senzace první třídy. Hrabalův talent zastíní samozřejmě takové autory, jakými jsou Šajner, Kozák, Pazourek nebo na milost vzaty Old-

řich Šulěř. Úřední schválení spisovatelé si totiž od roku 1970 zvykli na příliš pohodlný život. Málokdo si troufl je kritizovat, jejich díla, která vyšla, byla samozřejmě už předem konzultována na nejvyšších místech, takže literárním kritikům zbylo po publikaci napsat v různých obměnách jen domácí úkol na téma: Česká literatura se osvobodila od cizích vlivů a kráčí vpřed k nebyvalému rozvoji...

Hrabal umí psát, a tím bude právě pro soudruhy ze svazu spisovatelů nebezpečný. Už "Postřižinami", sbírkou čtyř povídek, které nepatří mezi jeho nejlepší, zastínil Hrabal vše, co dosud v opět znormalizované české próze dosud vyšlo.

Hrabalova osobní situace je rovněž značně složitá. Po té, kdy zveřejnil "sebekritiku" a podepsal zdravici XV. sjezdu KSČ, žije v Praze v určité izolaci. Mnozí z jeho bývalých přátel jej už nevyhledávají, někteří hovoří zcela otevřeně o Hrabalově zradě či porušení

solidarity. Hrabal tím trpí. Uzavírá se prý do sebe a píše další knihu. Nedávno mu prý úřady povolily i turistickou cestu na Západ, což mezi jeho bývalými přáteli v Praze nepřispělo k smířlivějším postojům a soudům. Pavel Kohout nesměl letět do New Yorku, kde mu na Broadwayi uvádějí hru, Václav Havel, i když jej k premiéře "Audience" pozval do Vídně rakouský ministr školství Šinowatz, nedostal rovněž výjezdní povolení.

Podle zpráv z Prahy se tedy Hrabal dostává do zcela zvláštního druhu izolace: Jeho bývalí přátelé se jej straní, a k novým "přátelům" v znormalizovaném svazu spisovatelů najde sotva srdečné a přátelské vztahy, které tolik potřebuje...

Jediný prospěch z Hrabalova "případu" má český čtenář. Po dlouhé době (pakliže měl štěstí a "Postřižiny" sehnal) si zase počte usměvavou knížku. Nakonec zbývá však otázka: Nezaplatil člověk i spisovatel Hrabal za tohle čtenářské potěšení příliš velkou cenu?

Básníkova smrt a loupež

Svérázný myslitel, který kdysi inspiroval vznik státu, v jehož troskách žijí Češi a Slováci podnes, doporučoval kdysi svým krajanům, ještě neuvyklým na samostatnost, "nebát se a nekrást". Rozený kritik, kterým T.G.M. byl, by se jistě příliš nedivil, kdyby dnes znovu prozřel a mohl se na nás "ještě chvíli dívat". Vybojoval sice za života určitá vítězství proti místním falsifikátorům, ale byl příliš prozíravý, aby nevěděl, že rozhodného vítězství nedosáhl. "Kdybychom tak měli víc času..." - Neměli jsme.

Pokud emigrant sleduje tuzemský tisk a zajímá se o otázky kultury a civilizace, necítí se příliš odcizen prostředí, v němž ještě včera žil. Nediví se také, zjišťuje-li, že se doma zneužívá literatury jako dříve. Určitá tradice vždy požadovala od umění, aby posluhovalo a nesloužilo. Tak jsme se v nedávných dnech mezi mnohými jinými nehoráznostmi dočetli, že zesnulí básníci František Halas a Laco Novomeský vlastně schvalovali a fundovali dnešní guberniální správu. Nu, krade se leccos, i nepřerušitelné bytí básníků, kteří přežívají svůj fyzický zánik z toho prostého důvodu, že byli právě básníky.

Jaromíra Nejedlá, vzpomínající v Rudém Právu nedožitého Halasových pětasedmdesáti, tvrdí bez uzardění, že posledním Halasovým dílem byla lyrická próza "Já se tam vrátím" ze sedmačtyřicátého roku.

S "Přáním pokojného roku 1948", zaslal ovšem básník svým přátelům k Novému roku 1948 novoročenku "A co básník?", která sice lyrickou prózou nebyla, ale zato posledním

výkřičníkem za tvorbou, která urputně, a po celé své trvání, odporovala intelektuálně chabým fanatismům.

Halas ve svém posledním díle vzkazoval: "Z loňského pláče smích - bez konce huby jsou".

Protože byl autentický český básník, který si za svou jedinečnost vysloužil svého času škopek špíny od lidí, kteří, čtouce máchovské "nikde nebyti, ó nikde, ty má zemi, srostenec noci, sám tak mezi všemi...", si popletli básnickou meditaci s turistickým průvodcem po okolí. Každý zajisté čte, jak umí, a někdo je básník zrozením a jiný akademikem podle dekretu.

Nadaný a čestný slovenský básník Ladislav Novomeský, který zemřel teprve nedávno a který měl s Halasem, od důvěry po tragédii, leccos společného, si jako poslední příkoří od berijovského ždanovismu zas vysloužil "státní" pohřeb a pokrytecké fráze nad rakví.

Poněkud cudnější Miroslav Válek, který kdysi inklinoval ke skutečné tvorbě, sice diskrétně doznal, že Novomeský odešel "jaksi brzo a předčasně..." a že "v posledních letech byly Vaše dialogy s námi ojedinělé a lakonické. Jako byste již všechno řekl a jako bychom ještě na mnohé nedovedli odpovědět...", leč tato kryptogamická mluva, dost nevhodná nad tělesnou schránkou revolucionáře, byla ovšem přehlušena kakofónií oněch "hub bez konce", o nichž hovořil Novomeského generační i duchovní souběžník.

Rudé Právo, pro něž je myšlení, filosofie, natož poezie kontinent naprosto utajený a

zhola nepřístupný, dalo nicméně Novomeskému a české i slovenské kultuře satisfakci zcela nevědomky. Uveřejnilo totiž Novomeského snad poslední báseň. Báseň zcela jiného druhu, než jsou ony, které fedruje místní zřízení. Báseň metafysickou, jinak a skutečně realistickou, báseň prostoupenou máchovskými prvky, které už dávno slovenská poezie integrovala. Jmenuje se "Rekviem" a čteme v ní: "Žijeme smrtí, v smrti, nakonec však pro ni, — Ono tím, že je život. Vzejde nový list, — rašení s uvadáním věčně kolotá. — Smrt bude smrtí jen, zůstane -li nám skrytý —

ten její nesmyslný smysl v každém bytí, — v tom, že je samozřejmost života".

Jako u Halase tedy materialismus poněkud jinak dialektický a prostoupený určitým jasmem, který, po zákonu, zůstane našim nevyhladitelným Tomíčkům zahalen neprostopnou černí.

Novomeského poslední verše navíc triumfálně smetají smyšlenku, že je možno oloupit básníka i o jeho vlastní, ve svém tajemství průzračnou smrt.

Paříž, 1976

IVO FLEISCHMANN

Dialog Fukse se Škvoreckým

o chleboďárce, emigraci a pravdě

Kdyby někdo z těch desítek českých spisovatelů a básníků, kteří nesmějí své texty publikovat a tedy ani vydělávat si svou prací na chleba, napsal: "Nemáme chleboďárce, jehož píseň bychom musili zpívat, abychom si chtěli vysloužit chléb", vyznělo by to jako hrdé prohlášení opepřené nezbytnou dávkou ironie, typické pro českého ducha, když je nepoddajný. (Až na to, že třetí věta citovaného souvětí je poznamenána jakousi nejistotou, zda za tu píseň opravdu chleba bude. Na takovou stylistickou finesu by se autor, který se na chleboďárce neohlíží, asi nezmohl.)

Tu větu ale napsal Ladislav Fuks, který, jak sám říká, honoráře za svoji práci dostává, o chléb tedy nouzi nemá; hledat v těch slovech ironii není potom namístě. Ale to jsme přece všichni věděli, že československá nakladatelství autorům, které tisknou, také řádně platí. Proč tedy najednou Fuks o chleboďárcích? Když píše spisovatel, měli bychom najít motivy jeho tvrzení v jeho textu. Ten text je článek nadepsaný *Zamyšlení nad morálkou, knihami a naší současností* a otištěný v *Literárním měsíčníku* 1976, č. 4, str. 82-88. Z kontextu článku lze soudit, že Fuks se svěřuje s tím, že nemá chleboďárce, především proto, aby dosáhl účinného stylistického kontrastu, neboť: "snad je tomu tak u naší emigrace, že si musí volit témata a psát je tak, jak dirigent mávne". Efekt kontrastu však autor sám hned stírá. Jednak tím "snad" a jednak proto, že dodává: "Nemusí tomu však tak být. Někteří mohou psát i dobrovolně a rádi, někteří jen z pouhého poklesnutí myslí." Kterí někteří? A o co vlastně vůbec jde? Fuks přece nechce nikomu namlouvat, že spisovatelé v emigraci píší "jak dirigent mávne". Sám to říká, že nechce; vyjadřuje to podivným obratem "nemám osobní poznání". Ačkoliv také nějaké kdovíjaké životní zku-

šenosti není třeba k tomu, aby člověk zjistil, že v žádné ze zemí, do kterých odjeli někteří naši spisovatelé, není cenzura; a také že si tam vůbec tiskne, kdo chce, co chce a kde chce, i po nějakém dirigentovi bychom se marně ohlíželi — je to spíš chaos a žádný zlatý důl.

Že by Fuks z nějakého důvodu opravdu cítil potřebu vyhlášovat, že on a "spisovatelští soudruzi" nemají chleboďárce? A z jakého důvodu? Před nějakou dobou se mi dostal do rukou článek Josefa Škvoreckého *Dobrý člověk v nedobré době* (Listy z května 1975, č. 4). Čtu si ho a říkám si — jak ten Škvorecký dobře vyhmátl ten průšvih spisovatele písčícího a publikujícího v normalizovaném Československu, konkrétně spisovatele Ladislava Fukse "na skřípce dvou pochopených nutností". Škvorecký to napsal s vtipem jemu vlastním, s lidským pochopením pro ten průšvih a se sympatií pro Fukse. Žádné štvaní ani poštívání, jen připomínka několika obecně známých a zdravému rozumu samozřejmých faktů, jako například, že stalinistické dogma o "emigraci jako omylu nebo zradě" nepřestala historie vyvracet — u nás od roku 1620 do dneška.

Škvorecký se domnívá, že Fuksův *Návrat z žitného pole*, román, který na tématu roku 1948 aktualizuje otázku emigrace, není přesvědčivý, protože :

a) nachází rozpor mezi vnitřní strukturou románu a jeho vyslovenou ideou,

b) má za to, že aktualizovat problémy normalizační éry v Československu únorem 1948 a přitom celý obsah dramatického čtvrtstoletí našich dějin obejít po malebné cestě vinoucí se vrúbeckým náměstím a zeleným lesem, není hodno Fuksova talentu. Škvorecký si taky myslí, že tyto nesrovnalosti jsou způsobeny "specifickou českou situací éry normalizace".

KOMU ODPOVÍDÁ FUKS?

Není pochyb o tom, že Ladislav Fuks v LM odpovídá na Škvoreckého článek v Listech. Stačí položit ty texty vedle sebe: Fuks se pozastavuje právě nad body a pasážemi, o kterých se zmínil Škvorecký, uvádí téměř doslova některé jeho formulace, a dokonce vyslovuje i jméno toho emigranta. Zmiňuje se také o profesorovi americké literatury a ještě o někom, kdo žije v Kanadě. Obtížnější otázkou už je, komu Fuks odpovídá. Jistě ne přímo Škvoreckému, to by byl adresnější anebo si našel jinou cestu. Nebo že by předpokládal o čtenářích LM, že čtou také Listy? Kéž by. Jenomže kdyby je mohli volně číst, kdyby se na ně Fuks mohl otevřeně odvolat, nebylo by ani článku Škvoreckého, ani článku Fuksova, ani Listů. Kéž by, ale není to tak. Že by se tedy Fuks někomu zodpovídal? Za to, co napsal Škvorecký?

Nemá cenu hrát si na naivky, natolik jsme se ještě všichni nepominuli rozumem, natolik jsme se ještě v čase a prostoru od sebe vzdálili, abychom měli právo nechápat, o čem kdo mluví. Abychom měli právo stáhnout se do koutka nejasných narážek a ponechat volnou ruku (nebo prst) pánům z vnitř a jejich spolupracovníkům, kteří by pak jediní mohli vědět o tom, co kdo kde napsal a rozhodovat, co to znamená i kdo za to zaplatí. (Škvorecký emigraci, Fuks?)

Příznávám, že se mě při čtení Fuksova *Zamyšlení* zmocnila jakási nechuť vůči Škvoreckému. Téměř zloba: on si tam v Kanadě napsal jakýsi článek, jakoby se nechumelilo, udělal si legraci z jakési kritičky Hrzalové a přitom strašlivě ranil člověka, spisovatele, umělce, který se tu teď svíjí v dojemných dvojsmyslech a prosí, téměř úpí, aby ho nechali napokoji. Fuks má pravdu, když říká, že kdo to neprožívá na vlastní kůži, neví pořádně co to je, představa je jenom představa, ale tohle je zatraceně konkrétní skutečnost: "*spisovatel v roce 1976 v ČSSR je spisovatelem v ČSSR v roce 1976*", "prostě". Je to v textu proloženo a je to tautologie úděsná a tragicky výmluvná: výkřik bezmoci.

Nezbylo než znovu přečíst článek Škvoreckého — a znovu Fukse. Tak v jedné věci má Fuks pravdu: když obhajuje případnost svého výrazu "ženské si kecly", "proč ne, když to byla pravda". No jo, ale Škvorecký se nepoškleboval, jen upozornil na změny ve slovníku spisovatele Fukse. Dál žádná přímá konfrontace těch dvou textů není možná. Bože můj, kde to jsme a znovu: o co jde! Chuť od toho všeho odejít.

BÝT EMIGROVÁN...

Ono tu bohužel nejde o dialog mezi dvěma spisovateli. Ty články mají být dialogem se čtenářem, tedy se mnou. Tak to je pěkná křížová palba, anebo prostě — je to kříž. Je to kříž, na kterém je do nemožnosti napjatá a tlustými hřebíky přibitá právě možnost

dialogu. Možnost dialogu — říkám to s úzkostí — mezi Západem a Východem. Právě dnes, kdy se objevuje čím dál tím víc vážných pokusů tu kulturní a historickou propast překlenout, by měla nová propast rozpůlit právě Československo?

(Protože emigrace přece zemi nepůlí, její funkcí je naopak udržovat celistvost, bránit oklešťování i vyklešťování. Anebo ještě přežívá teroristický mýtus o tom, že spisovatel musí v cizině nutně uschnout a zhynout? Je třeba pateticky připomínat Komenského nebo stačí s úsměvem podotknout, že Ir Joyce napsal svého Ulyse v Zurychu, Paříži a Terstu — anglicky, zatímco jiný velký Ir Beckett žije v Paříži a píše francouzsky, stejně jako Rumun Ionesco atd., atd? Že zrovna tihle autoři nejsou žádní emigranti? Nikdo není z vlastního rozhodnutí emigrant; emigraci přece dělá systém. To sloveso by mělo být přechodné, když už nejsou přechodné hranice: mělo by se začít říkat "emigrovat někoho" anebo "ten a ten byl emigrován" — bylo by to přesnější.)

Tak tedy tomu se musíme bránit všichni a vší silou: abychom nebyli emigrováni. Ať už žijeme tady nebo tam, snažit se, abychom násilím narušenou celistvost evropské a světové kulturní zkušenosti integrovali. Myslím si, že je to jeden z nejdůležitějších historických úkolů, pro který právě Československo mělo a dosud má obrovské předpoklady. Předpoklady — nikoli výhodné podmínky. Ale těžkosti jsou už právě součástí té zkušenosti.

Co ve mně vzbudilo ten pocit, že se za Fuksovým článkem děje něco ničivého? Autor věnuje dost dlouhou pasáž (str. 86-7) rozjímání nad aktem sebepopírání, ve kterém spatřuje i "nesmírnou rafinovanost". Nemyslím si, že by sebepopírání nutně muselo být rafinované, nelíbí se mi ani myšlenka, že by muselo být, ale budiž, je to velmi fuksovské téma. Fuks také hovoří o knize, ve které zamýšlel toto téma zpracovat a na necelé stránce se mu daří vyvolat nezaměnitelnou atmosféru na způsob *Spalovače mrtvol* nebo *Myši Natalie Mooshabrové* — atmosféru zla, které vzniká a šíří se jako jedovatý, neviditelný a nezadržitelný plyn. Autor naznačuje mechanismy, kterými ničivá rafinovanost rozleptává duševní zdraví člověka: může dojít až k psychologické vraždě. Ale Fuks už od myšlenky na takový román upustil, protože ho zaujala jiná témata, například mládí Julia Fučíka a obecněji pak myšlenka "literárně ztvárnit vzor" za účelem "pomáhat (...) této své vlasti", "překonávat nedostatky" atp. Opět budiž. Ale proč se tedy zdržuje s těmi hrůznými záludnostmi zla?

Co ten článek píšu, zmocnilo se mě několikrát podezření, že možná docela hloupě rozbourávám mistrovsky vybudovaný text, který byl určen pro čtení v dvojím smyslu — v jednom pro "chleboďárce" a ve druhém jako svědectví o tom, jak hrozný je život autora závislého na chleboďárcích. (Autora Fukse který, jak tvrdí, píše vždy jen z vlastní zkušenosti, tedy jistě i v tomto případě.) I mně už hlava třesť, ale je to právě tak a nemýlím se: jen shledávám, že svědectví o té hrůze

autor nepodává záměrně. Je to *pasivní* svědectví a mráz mi z něj běhá po zádech.

POSLÁNÍ SPISOVATELE

Mohl by to tedy být příznak skutečně pozitivní a zdravý, že se Fuks hodlá věnovat od nynějška pozitivním tématům, kladným hrdinům a bohaté přítomnosti. (Ještě větší naděje by vzbuzovalo toto jeho odhodlání, kdyby si našlo slova, která by zněla méně otřele socrealisticky.) V *Zamyšlení* je však mnoho úvah o poslání spisovatele, podívejme se na ně.

Hlavními tématy jeho článku jsou otázky mravnosti spisovatele a jeho zodpovědnosti — odpovědi pak má být pravdivost v tvorbě. Cituji: "...zkreslovat pravdu, nalhávat, (...) to už je podvod. Nebudeme vyčítat rybníku, že se v něm někdo utopil, ale vytkneme spisovateli, že nás podvedl. Nebudeme vinit vlak, že chudák nepřišel včas, ale obviníme spisovatele, že nás obelhal". Tu první větu si prostě zapamatujeme — nazvali jsme ostatně podle ní celý článek. Obě další věty jsou pozoruhodné tím, že naprosto postrádají jakéhokoli klíče, podle kterého by bylo lze zjistit vztah mezi spisovatelem a rybníkem a mezi spisovatelem a opožděným vlakem. Ani z dalšího ani z předchozího textu se nedozvíme nic bližšího. Můžeme si myslet, stejně dobře, že spisovatel zamlčel utopence, jakože naopak o utopenci mluvil, a tím zkazil lidem koupání. Anebo dokonce někoho stáhl pod vodu? Ale to pak není spisovatel, to je vodník! Obviňovat rybník by bylo vskutku bláhové, je-li však nebezpečný, bude nutné postavit k němu výstražnou tabuli.

Ještě víc nežli rybník,aráží "chudák vlak". Vyvolává to podezření, že vlak je chudák tak nějak kvůli spisovateli, téměř jako by kvůli němu nevinně pykal svým zpožděním. Anebo mu zlý spisovatel nactiutřhal? Je to pravda: vlaku se žádná zodpovědnost za spisovatele přisuzovat nemůže. A spisovateli za vlak? A kampak se poděli strojvůdce, výpravčí, přednosta stanice, neřku-li ministerstvo dopravy? Vypadá to, jako by Fuks ukládal spisovateli jakousi metafyzickou (a také metafyzicky pokleslou) zodpovědnost za chod věci.

Spisovatel je však odpovědný hlavně a především za svá slova: "Mám však za to, že si stále musím přát jedno: abych nezkreslil, nezalhal, ani skutečnost, ani pravdu" (str. 85). Slova pravda a pravdivost se tu opakují na každém kroku jako zaklínadlo. Fuks kvalifikuje pravdivost jako princip mravní a ilustruje jej na příkladech z vlastní tvorby a vlastních postojů. Být pravdivý, říká, znamená být po právu objektivní realitě. Jako příklad uvádí dvě komplementární série svých spisovatelských přístupů ke skutečnosti: Na jedné straně úzkostlivou péči o faktografickou exaktnost napsaného, jež musí být založena na přímé, svědecké zkušenosti autora, na druhé straně totální agnosticismus ve věcech, které na vlastní oči neviděl a na vlastní kůži

neprožil. Tak Fuks dokazuje, že "Vrůbky" z *Návratu z žitného pole* skutečně existují a že tam kolektivizace proběhla přesně tak, jak on popsal. Uvádí fakta, svědky, bezmála i adresy, ujišťuje dokonce, že i co se týče těch švýcarských brigádníků, neoklamal čtenáře žádným hausnumerem, neboť jich byl "přesný počet jako v knize, ba i pohlaví" (str. 84 — a mezi svědky je i Marie Pujmanová). Ano, tak musí být spisovatel poctivý, že bude psát o Východoslovenských železárnách, jen když tam zčerstva a na vlastní kůži zažije přesné procento produktivity práce. A kdyby si se svým věrným svědectvím nepospíšil a kdyby zatím — dejž to pámbu — produktivita práce stoupla, tak už jeho dílo není pravdivé. (Jestli mi někdo nevěří, ať si to přečte, zejména na straně 83 a 88.) Oči se nad tím otevírají doširoka, takže za chvíli buď usoudím, že on ten Shakespeare nebyl vlastně žádný umělec, když tak nezodpovědně přisoudil Čechům moře v *Zimní pohádce* — anebo že Fuks podivně redukuje funkci spisovatele na jakousi procítěnou žurnalistiku.

Heslo — Co jsem neviděl, to sem nepatří — rozvíjí náš autor jak nad problematikou kolektivizace zemědělství, tak nad emigrací (kdyby však byl důsledný, odpustil by si tedy i ty chleboďárce). Korunním svědkem v této otázce má pak být jeho vlastní dílo: "v žádné své knize čerpající z hrozných epik světové války jsem nenapsal ani jedno slovo o životě v koncentračním táboře, protože jsem nikdy v koncentračním táboře nebyl". Svědek — *Pan Theodor Mundstock*, dílo krásné, pravdivé a přesvědčivé, však nesouhlasí. Vždyť v celém tom vyprávění, v tom *jeho* životě, v přípravě na nepředstavitelnou cestu i v tom smrtelném prohlédnutí je právě koncentrák strašlivě přítomný! Netkví pravdivost uměleckého díla třeba právě v tom, že každý střepl života obsahuje nějakým způsobem celý život a celou dobu?

Představme si (jen tak na zkoušku a jen na vteřinu, protože to bude představa nechutná) jako druhý extrém knížku, ve které by nějaký bohem i vlastním srdcem opuštěný autor popsal třeba dobročinné skutky Himmlera, které viděl na vlastní oči, zatímco o koncentráku jenom slyšel, viděl fotografie, četl svědectví a zprávy o počtu obětí a — postrádaje osobní zkušenosti — pomlčel.

UMĚNÍ SE PODVÁDĚT NEDÁ

Tu hrubou kládu mezi faktografií a agnosticismem zdobí Fuks sloupem, který by měl stavbu pozvednout na umělecké dílo: říká tomu jedinečná volba námětů a témat. To je vskutku nezadatelné právo každého autora, i když dokladů o tom, že téma samo o sobě ještě nic neznamená, máme víc než dost. Fuks však celou záležitost konkretizuje a opět převádí na společného vyšetřovatele pravdivosti: "Nepopisoval jsem žádný jiný případ než ten "vrůbecký", a ten byl do slova a do písmene takový, jak popsán byl ..."

(str. 84). A dále: "Prostě jsem si ho vybral. [...] Hlavní však je, že jsem tímto výběrem ani jeho literárním zpracováním nikoho nepodvedl. Ani skutečnost a ani pravdu" (str. 85). Vypadá to, jako by jedinečný případ znamenal totéž co jeden jistý případ. — Poněkud znaturalizovaný výklad pravdivosti. A co kdyby ten jeden jistý případ byl i jediný?

Myslím si, že v umění se podvádět nedá a když je v románě nebo v básni něco nepoctivého, projeví se to na celé struktuře textu, prozradí se to samo, prostě proto, že, jak někde říká Václav Černý, styl a charakter jsou v podstatě totéž. Doličné předměty, fotografie, certifikáty, svědkové ani přísahy na pravdivosti uměleckého díla nic nemůžou změnit, každá knížka o tom mluví za sebe a je zbytečné něco dodávat.

Jak to tak ale, že celý Fuksův článek je přímo posedlý dokazováním pravdivosti a pravdomluvnosti a že v nás přitom budí tolik pochyb? Že ty pravdy, které vyhlašuje, jsou jak z Delfské věštírny — jeden neví, co s nimi?

Uvedu jeden mravoličný případ, který si stále a stále znovu opakují, tak jako si kdysi lidé vyprávěli Ežopovy bajky. Je to příklad, jaké uvádějí s oblibou semiologové:

marťané jedí telecí a jehněčí
marťané jedí děti krav a ovcí
marťané jedí děti

— Není to prosté? Říká snad některá z těch vět něco nepravdivého? No jo, ale co když se třetá i pouhé podezření z kanibalismu vystřelením na Jupiter? Jakou roli by tu pak sehrála ta třetí věta o marťanech? Nestala by se ta věta najednou opakem toho, co je pravdou?

Na takových příkladech semiologové zjednodušeně ukazují mechanismus, kterým se ve společnosti může redukovat, zapomínat nebo vymyčovat kulturní zkušenost. Zvláště když se vylučování informací provádí dlouho a důsledně. Dokud je tu paměť a vědomí, že každé slovo může znamenat mnoho věcí, pak je to ještě dobré. Čtvrtý bod onoho zjednodušujícího řetězu už je jenom stručné vyštěknutí "marťan" doprovázené rachotem výstřelu. A když se ten krátký proces opakuje nerušeně a vytrvale, snadno se potom začne plést i označované s označujícím: marťan, tedy výstřel — výstřel, tedy marťan. Je to jasné a jednoduché, jednorozměrné a je to provázeno ohlušujícím bečením ovcí z Orwellovy Zvířecí farmy: "dvounohý špatný, čtyřnohý dobrý" — anebo naopak. Paměť je krátká, zvířata si zvykla. Prostě černý bílý ano ne, hlavní je, aby si nakonec už nikdo nedokázal nikdy nic jiného představit, pomyslit, říct.

O tom všem toho víme z vlastní zkušenosti víc nežli chytří semiologové: odbourají se stopy po výpovědích předchozích, nepřipustí se výpovědi jiné, atd, atd. A tenhle mechanismus znají dobře také všichni strážci tisku, rozhlasu, televize, pohádek, básniček, povídek, románů, písniček, her, milostných dopisů, kina, divadla, muziky, malování, školních učebnic, soukromé korespondence, dětských jeslí, telefonních hovorů, pohlednic z dovolené, lístků

na vlak, na letadlo i lístků na tramvaj, okvětí, lístku a kvetoucího života.

Vždyť přece o Fukse a Škvoreckého nejde víc než o kohokoliv, o každého z nás. A o pravdu? Pravda Fuksova článku je *pravdou pasivního svědectví*, pravdou nechtěně odhalené sněti. Jistě: realitě nikdo neujde a o pravdě všechno svědčí, nakonec alespoň archeologové. Rozdíl je tu v tom, že pasivní svědectví pracuje k poklesnutí mysli, k zapominání kulturní zkušenosti, zatímco aktivní svědectví k jejímu rozvíjení. Strážcové stráží, co jim síly stačí, a kdybychom nebyli s to mluvit, vysvětlovat, uvažovat, připomínat a smát se nad krátkým spojením "zpožděný vlak — odpovědný spisovatel", měli by vyhráno.

BN

Drobné nedostatky MIGu-25

Neochvějná víra západních vojenských expertů v neobyčejné kvality sovětské techniky utrpěla další ránu. 6. září jim sovětský vojenský pilot, poručík Bělenko (pracující pro CIA) dodal konečně jeden kompletní exemplář stíhačky MIG-25, o níž sovětská legenda pravila, že to je nejlepší, nejrychlejší a nejúčinnější stíhací letoun na světě, který dosahuje nejvyšších výšek a hravě sestřelí všechno, co se mu umane.

Jako obvykle, důvěřiví anglosaští džentlmeni neměli žádné pochybnosti o tom, že to je pravda. Čekající v Japonsku na poručíka Bělenka, domnívali se, že s pomocí nejmodernějšího sovětského letounu odhalí významná technologická tajemství.

Výsledky zkoumání jsou smutné.

MIG-25 sice létá rychle, vysoko a vesele, avšak jako stíhač nemá vůbec žádnou cenu. V operačních výškách, to je ve výškách, kde operují moderní bombardéry, je pomalý, těžký, má velmi nízkou manévrovací schopnost a jeho vybavení je celkově "sto let za opicemi" ve srovnání se současnou západní technikou, zejména pokud jde o palubní přístroje. MIG-25 dokonce nemá žádný kolmý radar (lookdown). Amerického komentátora Josepha Harsche, ačkoli to není žádný zelenáč, to všechno překvapilo natolik, že napsal, že MIG-25 je vlastně další Potěmkina vesnice.

Nám to všechno připomíná anekdotu o nové sovětské automatické pračce, která má vynikající parametry: nízkou spotřebu proudu, velkou ložnost, bezhlučnost a vlastní podvozek. Má ovšem, jak známo, drobnou nevýhodu: Nepere.

M. KREJČÍ, Washington

Kdo doplatí na krizi v zemědělství?

(Na okraj zákona o zemědělském družstevnictví).

V důvodové zprávě k zákonu o zemědělském družstevnictví je věta, která pravděpodobně uklouzla bdělým zrakům: *Zemědělství které sprvu zaostávalo za potřebami společnosti, začalo ve druhé polovině sedesátých let plnit stabilizační funkci nejen v ekonomické, ale i v politické oblasti* (podtrhl autor), a plní ji — veelku úspěšně — dosud.

Tato známá téze bývalého člena ÚV a v roce 1968 jeho předsednictva, dlouholetého předsedy a člena zemědělského výboru Národního shromáždění a v roce 1968 ministra zemědělství Josefa Borůvky, se kterou přišel v letech 1967-68, po úspěšném uplatnění prvých Šikových reforem v zemědělství, se tedy náhle objevuje v oficiálním dokumentu režimu.

Musela být tedy uznána za správnou příslušnými odděleními ÚV, vedeními ministerstev, sekretariátem ÚV, předsednictvem ÚV a vládou, než si ji mohli přečíst poslanci Federálního shromáždění.

A ti, přestože si jistě pamatují, co k tomuto rozvoji zemědělského družstevnictví vedlo (státní statky totiž stagnovaly), poslušně zvedli ruce pro podivuhodný dokument, nazvaný "Zákon o zemědělském družstevnictví", ačkoliv by přesněji měl znít "Zákon o likvidaci zemědělského družstevnictví", a to v čele s poslancem Červenkou, dnešním předsedou Českého svazu družstevních rolníků, a slovenským poslancem Jonášem, předsedou celostátního svazu, mužem, který se osobně účastnil na návrhu systému samosprávných družstevních organizací, vypracovaném v roce 1968. Všichni tito mužové, ve svých poslaneckých obvodech stoprocentně volení, pravděpodobně oslepli. Jinak si nelze vysvětlit, jak mohli hlasovat pro tento zákon, který se rodil a deformoval plných šest let, a který je výsměchem všem zkušenostem, které výše uvedená léta přinesla, výsměchem osvobozené a nově se rozvíjející družstevní iniciativě, té velké podnikatelské chuti, která tenkrát dokázala v krátké době překonat deformace předchozích období a přikročit k rychlému rozvoji velkovýroby.

Paradox doby, kterou Československo prožívá.

Ukázka logiky, jakou současný režim uplatňuje.

Leninův družstevní plán.

Jde ovšem také o příznak zoufalství, kterému propadají kapitáni československého národního hospodářství, kteří si uvědomují jeho postupný rozklad. Stále huř se zakrývá prudký inflační trend, který vedoucí státníci popírají, ale o němž každý ví a počítá s ním. Teď už existuje jen jediné odvětví, kterého

lze využívat k udržování zdánlivé vyrovnanosti na trhu a zároveň vyssávat, a to je zemědělství. Jen se to musí zaobalit. Což bylo provedeno uvedeným zákonem.

Jan Baryl, jinak pokládáný za muže inteligentního a reálného, na zasedání ÚV KSČ k otázkám zemědělství počátkem října 1975, když se zabýval úspěchy zemědělství v letech 1971-75 a výhledy do roku 1980, řekl: "Také v našich podmínkách se plně prokázala síla Leninova družstevního plánu jako jediné cesty ke šťastnému a spokojenému socialistickému životu vesnice". Pro jistotu to nerozvedl. Neřekl: Kde ještě byl Leninův družstevní plán uskutečňován tak, jak ho jeho autor mínil (vlastní cesta rolníku k socialismu, jako projev spojenectví s dělnickou třídou)? Kdy byl u nás uskutečňován, zda v období, o kterém sám řekl, že se dělaly chyby? Nebo právě v letech před rokem 1968, kdy částečné uplatnění hospodářských reforem umožňovalo napravit nejhorší deformace, navázat na stoleté tradice československého zemědělského družstevnictví a vypracovat model, který se blížil Marxovým představám o samosprávě výrobců?

Ale možná, že Jan Baryl četl Leninovy myšlenky o přechodu zemědělství k socialismu dávno a pamatuje se na ně jen matně. Spíše však počítal s tím, že je nečetli ti, kteří mu naslouchali (a v tom se pravděpodobně nemýlil). No, a zkrátka potřeboval nějak opančtit to, k čemu se přistupuje. Tak to udělal.

Zřejmě však musel uklidnit své svědomí, protože si asi uvědomil, že paskvil, jehož je kmotrem, nemá s Leninovými, ani Marxovými představami nic společného, a tak později použil básnického eufemismu v rouše ekonomickém: "V současné době vstoupil proces přeměn socialistických výrobních vztahů spolu se stále širším uplatňováním vymožeností vědeckotechnického pokroku do kvalitativně nové etapy, o které lze právem hovořit jako o nové etapě realizace leninského družstevního plánu". Čili: Když je jasné, že o Leninův družstevní plán vůbec nejde, ale o záležitosti docela jiné, proč to nevydávat za novou etapu? Vždyť i český básník na otázku: Ach bože, kde je můj tatíček? odpovídá básnickým eufemismem: Už na něm roste trávníček, a ne: Umřel a zahrabali jsme ho pod zem.

Jestliže to svědomí Jana Baryla ulehčilo, proč mu básnickou licenci nepoprát?

Listi z jarní jitrocele.

Samozřejmě, že Baryl chce nějak vědecky zdůvodnit, proč má dojít ke změnám: "Uplatňování vědeckotechnického pokroku... nevede jen ke změně řídicích struktur (vida!, pozn. autora); objektivně je provázáno centralizací rozhodování do vyšších řídicích stupňů v

podnikové i nadpodnikové sféře, a to jak v oblasti výroby a ekonomiky, tak v oblasti sociálně politické. Spolu s tím rostou nároky na politicky a odborně kvalifikovaná rozhodnutí i na zvyšování účasti družstevních rolníků na správě a řízení družstevních záležitostí, na prohlubování družstevní demokracie"

Správně. Jen s tím přichází Jan Baryl o 8-9 let později. Tohle se totiž řešilo právě ekonomickou reformou (a vytvořením zemědělsko potravinářského komplexu), respektive jejím zaváděním před rokem 1968 a v jeho průběhu, a to právě za zvýšené účasti družstevních rolníků a zemědělců na správě nejen družstev, ale celého odvětví, protože to nejde oddělovat.

Od té doby uplynulo 8-10 let a kromě dalšího rozvinutí tehdejších velkovýrobních koncepcí ve výrobě vajec, drůbeže a do jisté míry prasat a řešení obilního problému (neřešení) k žádným zázrakům nedošlo. Pokud napokládáme za zázrak, že družstva přes všechny zásahy dál využívala tenkrát vytvořených nových podmínek a dodnes z nich žijí, a tedy nepřestala zvyšovat produkci.

Nový ekonomický systém, který byl rekonstruován po vstupu sovětských vojsk, se honosí tím, že nepřipouští chaos a disproporčnost a všechno prý pevně a racionálně řídí. Ale ani za 7 let nedokázal donutit průmysl, aby zemědělství, jako stabilizačnímu faktoru, jímž v československé ekonomice zůstává, dodal alespoň nejpotřebnější stroje, náhradní díly a stavby.

Vezměme například základní výrobní prostředek v zemědělství - traktor. V ČSR pracuje něco přes sto tisíc traktorů — ale za čtyři roky pětiletky se traktorový park zvýšil jen o necelých čtyři tisíce traktorů (při určitém zvýšení tažné síly). Více než 20% traktorů je zastaralých, ale musí se nákladně opravovat. Opravy strojů v československém zemědělství (a to ukazuje jejich stav, situaci v náhradních dílech a kvalitě oprav) stojí ročně 6 miliard Kčs (25% celkové hodnoty strojních fondů!). Tak je každý hektar zemědělské půdy zatížen tisíci korunami jen za opravy! Za pět let stály opravy jen strojů na 30 miliard Kčs — to odpovídá skoro přesně polovině částky, která byla v pětiletce v zemědělství proinvestována.

Ano, za pětiletku bylo v zemědělství vloženo do investic kolem 60 miliard Kčs. Je to pokládáno za velký úspěch. Mohl být ovšem dosažen jen díky schopnosti družstev financovat, projektovat a stavět většinou z vlastních prostředků a vlastními nebo najatými silami. Ovšem inflace ve stavebnictví a strojírenství zasahuje tyto snahy velmi citelně, a tak vynaložená částka na investice nedává přesný obraz vývoje. Jestliže kolem roku 1960 stálo například ustájení jedné krávy 8 až 12 tisíc Kčs, v roce 1968 už cca 18 tisíc Kčs, dnes dosáhly náklady na ustájení jedné dojnice ve velkokapacitní stáji kolem 40 tisíc Kčs, tedy dvojnásobek nákladů z roku 1968. Modernizace existujících čtyřřadových kravínů přijde dnes na přibližně stejnou cenu, jakou kdysi stála jejich výstavba!

Přitom odpisy z investic se provádějí ze starých pořizovacích cen, takže nestačí krýt ani prostou reprodukci. Družstva musí sahat do jiných fondů, chtějí-li stavět. A stavějí, ovšem draze, a to ovlivňuje tempo výstavby (limitují je i materiálové možnosti, stavební kapacity atd.). Za pětiletku byla plánována výstavba 200.000 míst pro dojnice. Z toho se měl nahradit úbytek kapacit a nevyhovující stáje — přes 90.000 míst — a rozšířit ustájovací prostor pro zvýšení stavů. Plán při rostoucí inflaci nebyl splněn. Kryje jen přírůstek stavů — nevyhovující stájové prostory musely tedy zůstat v provozu. I tak to je v korunách hodně. Vždyť při dosavadních cenách by bylo třeba jen na výstavbu těch 200.000 míst pro dojnice při velkokapacitním ustájení s dobrou technikou 8 miliard korun! Kdyby se měly všechny dojnice v Československu přemístit do moderních velkokapacitních objektů, stálo by to desetinásobek — 80 miliard Kčs!

Přitom nejde jen o krávy, i když je to téma zvláště populární. Jde například o uskladnění obilnin, které nebylo ani za sedm let nového režimu vyřešeno, o sušárenství všeho druhu, především píce a granulovaných krmiv, agrochemické podniky, opravárenství atd.

Ale jde i o obrovskou renovaci zpracovatelského průmyslu, má-li být produkce zemědělské prvovýroby kvalitně a beze ztrát zhodnocena (a to je přece pro režim důležitá cesta k poměrně skryté inflaci v potravinách, protože za nové výrobky se mohou požadovat a požadují vyšší ceny).

Jan Baryl si ani nedělá iluze. Jen naléhá a doufá. Přestože je zemědělství a potravinářství stabilizačním faktorem, jen málo staveb je prioritních — taková výsada patří tradičně průmyslu. A tak i přijaté akce v potravinářství jsou rozestavěny pět i více let.

Takže žádné zázraky ze strany státu se nedějí. Žije se z toho, čemu byl dán základ před rokem 1968 a v jeho průběhu, a tlačí se to, jak se dá.

No, alespoň má současná garnitura zemědělský program nejen pro 15., ale i pro další sjezdy! Zkrátka nic nového.

Důkazy o dynamice zemědělského družstevnictví.

Nový je jen ten zákon. O likvidaci československého zemědělského družstevnictví.

Nejde jen o rezortní záležitost. Mnozí reformní ekonomové ani v roce 1968, ani později nedocenili, že právě v zemědělství se rodí úspěšný příklad samosprávy výrobců a důkaz správnosti takové cesty.

Přes veškeré oktrojování, ke kterému došlo za nového režimu, využilo zemědělské družstevnictví dokonce i ten holý zbytek samosprávy a prokázalo mimořádnou životaschopnost a dynamiku, která je dnes vydávána za úspěch režimu.

Stačí alespoň několik srovnání v hospodaření JZD a státních statků, které měly být příkladem a ze kterých by rád i Jan Baryl

různými preferencemi příklad udělal — v budoucnosti.

Tak například náklady na tzv. intenzifikační faktor pro rostlinnou výrobu (osiva, sádky, hnojiva, chemické a ochranné prostředky) na 100 Kčs činily v této pětiletce:

	1970	1974
JZD	19,88 Kčs	22,39 Kčs
Státní statky	33,59 Kčs	33,62 Kčs

I když vysoké částky, které statky vynakládaly na RV (rostlinnou výrobu), vedly k určitému zvýšení jejich výroby, efektivnost stagnovala nebo i klesala.

Srovnání spotřeby krmiv na 100 Kčs hrubé produkce ŽV (živočišné výroby) v roce 1974 mluví také v neprospěch statků:

JZD	65,48 Kčs
Státní statky	72,29 Kčs

Přitom vybavenost státních statků na 1 ha základními prostředky — z.p. = (vyjádřeno pořizovací hodnotou základních prostředků) je výrazně vyšší, než u JZD, a i v této pětiletce se příznivěji vyvíjela:

	JZD Kčs	Státní statky Kčs
1970	14.071	17.844
1971	15.168	19.175
1972	15.943	20.259
1973	16.982	21.255
1974	17.165	21.790

(Nutno poznamenat, že družstva ovšem stávají levněji).

Za těchto okolností byla hrubá zemědělská produkce na 1000 Kčs hodnoty základních prostředků u statků o třetinu nižší než u JZD:

	1970	1971	1972	1973
JZD	624,-	642,-	636,-	628,-
Státní statky	419,-	407,-	407,-	402,-

(Za další rok autor bohužel srovnání nemá).

Tyto rozdíly ve využívání staveb, strojů a materiálů při zvyšování produkce, snižování nákladů a dosažení zisku a rentability se v České socialistické republice projevují takto (v miliardách Kčs):

	1971	1973	1974
JZD			
Výkony	28,16	33,17	35,18
Náklady	24,24	27,80	29,35
Zisk	3,92	5,31	5,65
Procento rentability	16,2%	19,1%	19,1%
Státní statky			
Výkony	10,00	11,51	12,04
Náklady	9,98	11,06	11,53
Zisk	0,017	0,47	0,51
Procento rentability	0,2%	4,4%	4,4%

Přitom uvažme, že státní statky hospodaří na 30% zemědělské půdy.

Politici v úloze korouhviček.

Dnešní první tajemník ÚV KSS a člen předsednictva ÚV KSČ, Jozef Lenárt, když za svého ministerského předsedování viděl úspěchy JZD a stagnaci statků, uvažoval o tom, jak využít družstevních principů v práci

státního sektoru. Dnešní ministerský předseda a člen předsednictva ÚV KSČ, Lubomír Štrougal, tehdy tajemník pro zemědělství, si tenkrát přisvojoval rozhodující zásluhy o prosazení ekonomických reforem v zemědělství a fandil JZD i v jejich snaze vstoupit do zpracovatelského průmyslu. Náměstek federálního ministra zemědělství ing. Čakajda zastával stejné stanovisko jako Lenárt. Dnešní slovenský ministr zemědělství spolupracoval při vypracování systému vrcholných zemědělských organizací. Tito muži fungují dál, ale — podle Baryla — se teď nebudou tedy využívat prokazatelně dobré zkušenosti JZD u státních statků, nýbrž naopak se bude zemědělské družstevnictví přibližovat statkům. Proč?

“Nový zákon ... zabezpečuje posílení státního plánovitého řízení zemědělské výroby, což je nezbytné k dnešní ekonomické váze družstev a jejich začlenění do celospolečenského procesu plánovité reprodukce (podtrhl autor)”. Přeloženo: a) družstvům se přistříhnou křídla, b) vyždímá se z nich co nejvíce, aby se získaly finanční prostředky k uskutečnění zemědělského programu, který je jen dogmatickou verzí (ale právě že bez ducha) programu, který se rodil před rokem 1968, ale na který teď stát nemá peníze, kapacity, ani lidi, a tak je musí tahat z JZD, c) z družstev se musí ale ještě získat další miliardy na zalepování děr celé lodi československého národního hospodářství, přetížené chronicky inflačními tlaky.

Přitom si přijdou na své i dávné tendence nedůvěry k zemědělcům, samozřejmě skrývané a snahy zbavit státní sektor konečně konfrontace.

A tak se v zákoně říká: “Stát řídí jednotná zemědělská družstva” (§ 2), “Na podkladě rozboru hospodaření družstev a ostatních organizací a technickoekonomických koncepcí... usměrňuje stát hospodářský rozvoj družstev a ostatních organizací ekonomicky účinnými opatřeními, zejména národohospodářskými plány a dalšími ekonomickými nástroji, jakož i právními předpisy a politickohospodářskými opatřeními” (§ 3), “Vláda Československé socialistické republiky stanoví nařízením zásady financování a finančního hospodaření družstva, zejména zásady, podle nichž družstvo rozděluje celkový důchod; upraví v nich soustavu fondů družstva, jejich tvorbu a hospodaření s nimi (!)” (§ 28), “Odměňování za práci v družstvech upraví federální ministerstvo zemědělství a výživy ... podle jednotných zásad, stanovených vládou Československé socialistické republiky (!)” (§ 59).

Prakticky se členům družstva přenechává v rámci družstevní demokracie jen zodpovědnost za hospodářské neúspěchy, to ano, ale při úspěších dostanou mzdu a o dalším využití prostředků rozhodne stát. Nejen podnikatelský prostor, ale i ekonomické stimuly se degradují na úroveň státních statků.

Že státu o odsání finančních prostředků z JZD jde, prozrazuje § 92 a další o společných zemědělských podnicích, které mohou vznikat jen se schválením úřadů, ale financovat, budovat a pracovními silami je musí zajistit

JZD. Přitom to v podstatě přestávají být jejich podniky. V jejich představenstvu se bude převážně uplatňovat vliv státních orgánů a členové družstev, kteří sem přejdou, budou pracovat v normálním pracovním poměru. Společný podnik musí splnit všechny finanční povinnosti vůči státu a dotovat své fondy, jak se v zákoně praví — a co zbyde, dostanou členské organizace. Něco se jim slíbit musí. Vždyť sem nejen vložily peníze a převedly část své produkce, ale budou povinny uhradit i ztráty těchto podniků, dojde-li k nim, a to podle podílů, které do nich vložily.

Jak je možné, že lidé, kteří před osmi, deseti lety měli zcela opačné názory a stanoviska, daná zkušenostmi, po stejných zkušenostech dnes k tomu všemu kývají? Nebo se jen točí dle větru? A kdo potom ten vítr vlastně reguluje?

Tajemná organizace.

Nejtrapněji ze všeho vyšel tzv. Československý svaz družstevních rolníků. Tenkrát před dávnými lety mělo být postavení této organizace i její fungování zakotveno v zákoně. Zrodila se totiž jako jedna ze soustavy hospodářských a společenských organizací v zemědělství. Dnes ale je Svaz trapný pozůstatek, který by neměl vlastně existovat, ale z taktických důvodů ho nikdo nelikviduje. Zlikvidována byla jen větší část tehdejších jeho představitelů. Ti noví už vědí, jakou úlohu přijali. A tak Svaz podle tohoto zákona sice neexistuje, ale v jednom případě se s ním jedná (viz dále). Paradoxní logika pokračuje.

Podle nového zákona je však JZD také společenskou organizací (nic nového, to vždy bylo takto formulováno). Jaký vztah k nim má ale Svaz družstevních rolníků? Je organizací JZD, i když jen se zřetelem k jejich funkci jako společenská organizace? Nebo v čem je a v čem není? Třeba vůbec není, jak se zdá: V zákoně o tom nic nestojí. Tak kdo ví? Vždyť ani nevíme, jak vzniká, kdo volí jeho ústřední výbor a komu vlastně je ten ústřední výbor zodpovědný. Co má Svaz dělat? Jaká stanoviska má zastávat? Kdo mu to říká? A co vlastně dělá?

Co vůbec dělal, když se připravovaly různé verze tohoto zákona, až vznikla ta poslední? A komu se bude za to zodpovídat? A vlastně — musí se zodpovídat? Třeba ne.

Tak, hoši, zasedněte kolem kulatého stolu, vínečko před sebe, a trochu dumejte. Ale ne moc. Někdy to kazí trávení a i to vínko ztrpkne.

A co! I ty sjezdy JZD vám svolá dle zákona vláda (tak už ne ministerstvo, zas povýšení!) a vyrozumí vás, jak zákon říká.

Třeba jste takovým tajemným zjevením. Nebo božím nadělením. Pro radost družstevníkům či pro jejich obveselení.

Něco se jim musí přece nechat.

ing. V. Bednář, CSc,
t.č. člen JZD

Turismus pro boháče?

Naše oficiální propaganda ráda uvádí imponující cifry, kolik zahraničních turistů navštíví Československo, zvláště prý z řad pracujících. Nic proti tomu, naše země je hezká a naši lidé rádi přivítají cizince, kteří se k nám přijeli podívat. Stejně rádi by se ovšem sami mohli jako turisté vypravit do kterékoliv země. Jenže to je jiná kapitola.

Bylo by však zajímavé zjistit, kolik se v těch úředních číslech skrývá oficiálních hostů a delegací, jež si jednotlivě i ve velkých skupinách pěstují turistiku na útraty našeho státu (nebo i svého, pokud jej zastupují). Poslední dobou jsou totiž u nás ceny hotelů a různých turistických služeb tak vysoké, že rozhodně neodpovídají představě o "lidovém turismu". Pro cizince, kteří si platí pobyt za své, se totiž hotelový pokoj účtuje automaticky o 50% vyšší částku, než je běžná cena. Tento příplatek se vyžaduje i od manželek čs. státních příslušníků, mají-li tyto cizí pas. V takovém případě je účet za dvoulužkový pokoj hotový matematický úkol: manžel platí polovinu "domácí" sazby, jeho žena druhou polovinu plus 50%!

Řeklo by se, ať si cizinci ze Západu platí víc, vždyť potřebujeme valuty. Jenže ono to má svou druhou stránku: uvážíme-li, že cena dvoulužkového pokoje v mezinárodním hotelu (např. Internacionál v Brně) je pro naše občany 300,— Kčs (a pro cizince tedy 450,— Kčs), pak je nutno se ptát, zda si zahraniční host dovolí zůstat několik dní nebo svůj pobyt zkrátí a zda je ochoten tuto doslova drahou zkušenost příště opakovat.

Zvláštní ceny hotelů pro cizince byly u nás zavedeny-ovšem-podle sovětského vzoru. Ale např. Bulharsko, které těžko vinit z "antisovětskosti" se letos rozhodlo tuto finanční diskriminaci cizinců opustit. Výsledkem byl vyšší počet západních turistů a v průměru delší pobyt v zemi. Bylo by pod důstojnost našich byrokratů poučit se jednou i od Bulharů?

L38

DOKUMENTY:

DOPIS Heinrichu Böllovi

Milý Heinrichu Bülle,

30. srpna začne v Praze kuriózní a v novodobých dějinách naší země zcela ojedinělý proces: čtrnáct mladých lidí stane před soudem nikoli za své politické názory, aktivity nebo ambice, ale — možno-li to tak říci — prostě za svůj vztah ke světu. Tito lidé, kteří vytvářejí svou hudební a slovesnou tvorbou jakýsi zvláštní český typ undergroundové kultury, se dopustili totiž toho "zločinu", že se pokoušeli svými skladbami vyzpívat svůj odpor k etablovaným hodnotám světa, v němž žijí, k jeho pokrytecké morálce, k životní uniformitě, k byrokratické tuposti a ke konzumnímu způsobu života. Odmítli přijmout různá lákadla, jimiž si je chtěl současný establishment koupit, a odvážili se ve světě všeobecného přizpůsobování a přetvářky být sami sebou a své životní pocity realizovat svou tvorbou. To všechno ovšem v žalobě není: v ní se mluví pouze o údajném "výtržnictví", které mělo spočívat v tom, že v některých jejich textech se vyskytovala tak zvaná neslušná slova, což mělo prý kohosi pohoršovat. Nesmyslnost tohoto formálního obvinění dokládá mimo jiné fakt, že jde o hudební skupiny, které nevystupovaly veřejně — ta možnost jim byla už dávno odepřena —, ale jen na soukromých (a přitom legálně povolených!) oslavách, kam zvaly pouze své příznivce a přátele. Za toto směšné obvinění jim ovšem hrozí vysoké tresty nepodmíněného vězení. Tuto hrozbu ještě zesiluje okolnost, že někteří z přátel obžalovaných — tři mladí dělníci — byli nedávno v Plzni odsouzeni v první instanci k tvrdým nepodmíněným trestům jen za to, že pomohli pražským obžalovaným jedno vystoupení uspořádat. Varuje i sama forma a průběh plzeňského procesu, při němž byla například zcela bezdůvodně vyloučena veřejnost.

Je paradoxní, že rok po helsinské konferenci a po několika letech všestranného upevnování své moci cítí se být současný československý režim ohrožen lidmi, privátně zpívajícími písničky, kterým dokonce ani sám nepřisuzuje nepřátelský politický obsah. Co může následovat, projde-li tato věc bez zájmu a bez pozornosti? Koho všeho a za co všechno bude možné potom stíhat?

Už mnohokrát jste projevil starost o osud

československé kultury, už mnohokrát se Váš hlas pozvedl na obranu všech, kdož jsou v Českoslovenku persekvováni za své názory, postoje a za svou tvorbu. Proto se obracíme i v této věci právě na Vás a žádáme Vás se vší naléhavostí, abyste věnoval svou pozornost i tomuto případu; abyste využil váhy své umělecké a lidské autority k apelu na československé úřady, aby odvolaly chystané soudní představení; a abyste eventuálně podnítil i zájem dalších kulturních osobností, jimž není lhostejný osud svobody ducha na evropském kontinentu, o tento případ. Obracíme se na Vás ovšem také proto, že náš vlastní hlas zůstává bez odezvy: nikdo nereagoval ani na soukromé apely prezidentu republiky, ani na prohlášení, které někteří z nás v této věci zaslali nejprve československým sdělovacím prostředkům a posléze zveřejnili i v zahraničí.

Vy dobře víte, že svoboda je nedělitelná a ať se kdekoli stane předmětem stíhání, je tím ohrožena všude. Proto má hluboké oprávnění i taková solidarita, která přesahuje nejen hranice tvůrčích disciplín, ale i hranice států a společenských systémů.

Ivan Jirous, Svatopluk Karásek, Karel Soukup, Vratislav Brabec a další mladí lidé, kteří budou nyní v Praze souzeni, nejsou osobnostmi všeobecně známými, a daleko snadněji mohou být proto pronásledováni. Tím důležitější se nám zdá být, když se evropská kulturní veřejnost zastane právě jich. My sami to cítíme obzvláště intenzívně, protože se nemůžeme zbavit pocitu, že tito lidé jsou tak tvrdě pronásledováni vlastně tak trochu za nás — totiž právě proto, že se mohou méně než my, opřít o solidaritu svých zahraničních kolegů. I když my sami působíme v jiných oblastech kultury, odmítáme přijmout statut jakýchsi prominentních "chráněných zvířat" a smířit se mlčky s tím, že jiní, méně "chránění", mohou být bez povšimnutí kulturního světa souzeni jako kriminální zločinci.

Prosíme Vás, abyste se zastal mladých lidí postavených před soud v podstatě za to, že se snažili důsledně si uchovat svou osobní a tvůrčí integritu — a v nich vlastně celé naší mladé generace, která má být chystaným procesem vystavena novému tlaku.

S přátelským pozdravem
Jaroslav Seifert, básník, Národní umělec
Prof. Dr. Václav Černý, Dr. h. c., literární
historik
Prof. Dr. Jan Patočka, Dr Sc, Dr. h. c., filosof
Prof. Dr. Karel Kosík, Dr Sc, filosof
Václav Havel, spisovatel
Ivan Klíma, spisovatel
Pavel Kohout, spisovatel
V Praze 16.8.1976

ODPOVĚĎ Heinricha Bölla

Vážený Jaroslave Seiferte,
když mi oznámili Váš dopis, četl jsem právě podruhé knihu Reinerja Kunze "Die wunderbare Jahre" a naskakovala mi při tom stále víc husí kůže: a co jsem se potom dozvěděl od Vás a od Vašich přátel zdálo se mně být ilustrací ke Kunzeho knize, která pojednává o "divuplných létech dorůstajících, ale nikoliv odrostlých". Váš dopis líčí beznadějný stav, absurdnější, než by se dalo vymyslet, a přece jsem z něho pociťoval něco jako útěchu: není mi známo, že by se v nějaké jiné socialistické zemi obrátila skupina básníků, filozofů, profesorů na veřejnost mimo svou zemi (když už se nemůže obrátit na veřejnost ve své zemi, neboť nemá k dispozici sdělovací prostředky), a to ve věci neznámých mladých lidí, jejichž těžký přečin spočívá ve zpěvu a v provozování hudby.

Největší dojem na mne však dělá to, že odmítáte být, jak říkáte, "chráněnou zvířinou", že odmítáte onu svatozář prominence, kterou se všude na světě zamlžují problémy. Je to mezinárodní problém, stejně jako pokusy mladé lidi zastrašit, ohnout, zbavit je možnosti mluvit, vynutit na nich účast na (obvykle) reakční představě o společnosti bez konfliktů, s předepsanými myšlenkami, pře-

depsanou hudbou a četbou a předepsanými způsoby chování.

Nemohu posoudit, zda odročení procesu způsobil názor, že "bychom se sotva mohli více zesměšnit než tímto procesem". Pro postižené to není nikterak směšná záležitost, i když řízení by bylo odloženo, protože zůstávají i nadále ohroženi.

Jestliže Vám a Vašim přátelům, kteří dopis spolupodepsali, děkuji se zvláštní srdečností, pak je to proto, že kromě sdělení o nadcházejícím procesu, uvádí Vaše definice "chráněné zvířeny", již Vy a Vaši přátelé odmítáte být, zcela novou dimenzi na kulturní scénu. Že také my zde máme všechny důvody k tomu, abychom rozebrali svoji ochrannou svatozář s patričnou nedůvěrou, patří k samozřejmostem, stejně jako výraz společenství, které Vy tak zdůrazňujete.

Děkuji Vám za dopis, který moji přátele zde pociťují jako adresovaný rovněž jim a když srdečně zdravím Vás a všechny spolupodepsané, tlumočím tím současně Vám všem pozdravy četných zdejších přátel.

Velmi srdečně a s pozdravy též mladým hudebníkům

Váš
Heinrich Böll

DOPIS A. KOLMANA

Prof. Arnošt Kolman, řádný člen ČSAV, profesor filosofie a matematiky Moskevské a pražské university, doktor filosofických věd, dostal po více než 4 letech a 16 zamítnutých povoleních navštívit svou dceru Adu, která žije se svým manželem prof. F. Janouchem a dětmi ve Stockholmu.

Po příjezdu do Švédska se 84 letý profesor Kolman, autor více než 600 vědeckých, filosofických, populárních a politických spisů a článků, rozhodl požádat o politický asyl ve

Švédsku a oznámil v otevřeném dopise Brežněvovi, že vystupuje z KSSS po 58 letech členství. Profesorovi Kolmanovi udělila švédská vláda politický asyl. Kolman nyní žije ve Stockholmu, připravuje do tisku své Paměti, které se podařilo vyvézt z SSSR a které vyjdou v roce 1977 v německem nakladatelství Fischer Verlag, a také své stěžejní filosofické dílo: Problém nekonečna, které nebylo v SSSR a ČSSR koncem 60 let uveřejněno z politických důvodů

Generální tajemník KSSS
L. I. Brežněv,
Moskva-Kremľ

Oznamuji Vám, že vystupuji z KSSS.

Je mně 84 let, v komunistické straně jsem 58 let. Vstoupil jsem do ní, abych bojoval za sociální spravedlnost, za šťastný život lidí. Nyní, po dlouhém a bolestném přemýšlení, jsem došel k tomuto pro mne nelehkému rozhodnutí.

Narodil jsem se v Praze, do Ruska jsem se dostal za první světové války jako zajatec. Za Kerenského jsem si odpykal půl roku v samovazbě za protiválečnou propagandu a byl jsem osvobozen Říjnovou revolucí. V Rudé armádě jsem bojoval na čtyřech frontách za sovětskou vládu. V 20. letech jsem pracoval nelegálně v Německu, byl jsem členem ÚV KS Německa, byl jsem odsouzen na 5 let nucených prací a po půl roce samovazby vyměněn. Zastával jsem řadu odpovědných ideologických funkcí v Kominterně, v ÚV VKS(b), v Moskevském stranickém výboru, v Akademii věd SSSR, byl jsem volen členem Moskevského stranického výboru, Moskevské kontrolní komise a Moskevských okresních výboru strany. Znal jsem osobně V. I. Lenina, pracoval jsem s N. K. Krupskou a s N. S. Chruščovem a j. Během poslední války jsem pracoval v Politickém vedení armády v oddělení pro rozklad nepřátelských vojsk. Právě v této době byla Hitlerem v koncentráku upálena má sestra a Stalinem byl zabit můj bratr, jeden ze zakladatelů československého svazu komunistické mládeže.

Od roku 1945 jsem byl v Praze během tří let vedoucím oddělení propagandy ÚV KSČ. V roce 1948 jsem byl v Praze zatčen, převezen do Moskvy, kde jsem proseděl bez odsouzení tři a půl roku ve vězení Lubjanka, z nichž první tři roky v samovazbě. V téže době byly má žena a nezletilá dcerka deportovány do Uljanovsku, kde žily ve strašných podmínkách. Po rehabilitaci jsem začal znovu pracovat v Československu jako ředitel Filozofického ústavu ČSAV. Od roku 1963 jsem žil jako důchodce v Moskvě.

Počínaje odhalením Chruščovem krvavých zločinů Stalina, eufemicky nazývaných "kultem osobnosti", začal jsem postupně chápat, nakolik hluboce degenerovala KSSS a Sovětský stát a že já, jako člen strany, nesu za to část zodpovědnosti:

Rozhodujícím pro mne však byl rok 1968, když jsem měl možnost vidět na vlastní oči "pražské jaro" a pozorovat, s jakým nadšením a jednotou československý lid podporoval snahy KSČ obrodit socialistické ideály a vybudovat socialismus s lidskou tváří. A když Vaše tanky a armády okupovaly Československo, podřídily je svému politickému diktátu a bezohlednému ekonomickému vy-

děračství a fakticky je proměnily ve svou kolonii, ztratil jsem veškeré iluze o podstatě Vašeho režimu.

Pochopil jsem, že KSSS dávno přestala být politickou stranou a proměnila se ve spolek pro "předčasné plnění plánu". Její členové, sjezdy, ba ani Ustřední výbor nemají téměř žádný vliv na politiku KSSS, kterou určujete Vy osobně s hrstkou vládnoucích osobností.

O jakém socialismu v SSSR může být vůbec řeč, když namísto dřívějších vykořisťovatelských tříd kapitalistů a statkářů vznikla privilegovaná kasta stranických a sovětských byrokratu, kteří tonou v blahobytu, izolovali se od lidu, stojí nad lidem a přezírají ho, a nejsou schopni a nechtějí chápat jeho potřeby a utrpení?

O jakém socialismu může být řeč, když pokračujete ve stalinské totalitární diktatuře uvnitř země a v jeho velmocenské vnější politice?

V SSSR neexistují ani elementární demokratická práva: místo voleb — hlasování za vnucené shora kandidáty; politický život v zemi postrádá veřejné kontroly; zákaz stávek a podřízení odborů zájmu státu; zákaz politických diskusí; nade vším vládne univerzální censura; pravdivé informace jsou nahrazeny propagandou lží a polopravd. V SSSR jsou hrubě porušována základní lidská práva; lidé s odlišným názorem jsou krutě pronásledováni, desítky tisíc trpí v žalářích, táborech, v psychiatrických věznicích, mezi nimi i za náboženské přesvědčení. V zemi, šedesát let po revoluci, neexistují elementární intelektuální svobody a svoboda tvorčí činnosti. Což není hanba, že nejlepší představitelé kultury SSSR jako Solženicyn, Rostropovič, Někrasov, Něizvěstnyj a desítky dalších jsou nuceni emigrovat do zahraničí?

V oboru národnostní politiky celé dějiny SSSR jsou nepřetržitým řetězem územních anexí, násilných připojení cizích zemí, útlaku a diskriminace četných národností — krymských Tatarů, Němců Povolží, Židů, národů pobaltských, Kavkazu, Střední Asie aj. Toto vše činí z SSSR neméněi vězení národů než kdysi bylo carské Rusko.

Rečnic o "uvolňování napětí" a o "mírovém soužití", SSSR ve skutečnosti zvětšuje zásoby jaderných a raketových zbraní, vyvíjí nové prostředky masového ničení a připravuje se k agresivním válkám. SSSR vydržuje početná vojska mimo své území, vytváří stále nové a nové vojenské základny v Evropě, Asii a Africe, připravuje okupaci Rumunska a Jugoslávie, a pod záminkou "nezištné pomoci" národně-osvobozeneckému hnutí v rozvojových zemích uskutečňuje četné pokusy proniknout a ustavit svou vojenskou a politickou nadvládu v nejrůznějších oblastech světa, dodává zbraně a podporuje nejreakčnější režimy a mezinárodní teroristy.

Politické a sociální struktury v zemi se nacházejí ve stavu dlouhodobé stagnace. SSSR představuje dnes jeden z nejkonzervativnějších režimů s přestárlym vedením.

Vaše nároky na hegemonii v mezinárodním komunistickém hnutí, na jeho úplné podří-

zení konjunkturálním zájmem KSSS a sovětské vlády přivedly, jak to ukázala nedávná porada komunistických stran v Berlíně, k tomu, že řada největších komunistických stran západní Evropy se počala otevřeně distancovat od KSSS a od sovětského modelu socialismu.

Je zcela zákonité, že za těchto podmínek a obrovských, neustále rostoucích nákladů na udržování armády, ohromného aparátu KGB a rovněž státního aparátu, se hospodářský stav v zemi neustále zhoršuje. Inflace a dražota, jež jsou oficiálně popírány, ve skutečnosti ustavičně vzrůstají. Produktivita práce je nízká, průmyslová výroba má nízkou kvalitu a značně zaostává, pokud jde o technické parametry, od analogických západních výrobníků. Což není tragické, že šedesát let po revoluci sovětské zemědělství, dřívější obilnice Evropy je neschopno zajistit svým chovatelům chléb, maso, ryby, ba dokonce i brambory? Sovětské zřízení není s to zajistit normální zásobování ani velkoměst (o vesnicích a malých městech nemluvě) potravinami, ovocem, zeleninou, šatstvem, nábytkem, průmyslovým zbožím, ba dokonce i léky.

Cožpak je možné přejít mlčením všechny tyto skutečnosti a neučinit z nich závěry?

Nemám v úmyslu popírat ty úspěchy, kterých SSSR dosáhl při likvidaci ngramotnosti, ve vzdělání, vědě, technice, zlepšení bytových podmínek značné části obyvatelstva.

Avšak nejen chlebem živ je člověk... Lidé musí mít možnost říci nahlas to, co si myslí, napsat to, co si myslí, přečíst si to, co chtějí, npsat tam a komu si přejí, zvolit si místo pobytu podle vlastního přání a odjet tam, kam chtějí — a hle, dnes znovu, jako za Stalina, se bojíme, ukryváme své rukopisy, přestáváme důvěřovat jeden druhému, píšeme bezobsažné dopisy obávaje se censury, přerušujeme styky s přáteli... Copak je lidské odebírat rodičům děti, bránit spojení rodin, nedávat povolení k návštěvě příbuzných v zahraničí, zbavovat celé měsíce, ba i roky příbuzné politických vězňů setkání s nimi a dokonce i korespondence? Co to znamená? A zda je možné žít za takových poměrů? A jak dlouho je možné tak žít? Já více nemohu!

Mé rozhodnutí vystoupit z komunistické strany nikterak neznamena, že se rozcházím s ideály socialismu, s nimiž jsem se seznámil ještě v roce 1910 a které od té doby tvořily hlavní náplň mého dlouhého a bouřlivého života.

Právě naopak. Dospěl jsem k pevnému přesvědčení, že mé setrvání v řadách KSSS by bylo zradou ideálu sociální spravedlnosti, humanismu a vybudování nové, dokonalejší společnosti, jichž jsem se snažil dosáhnout, přes všechny své chyby a omyly během celého svého života.

22.9.1976

Arnošt (Ernest) Kolman, řádný člen Československé akademie věd, profesor Moskevské a pražské university, doktor filosofických věd.

“PROCES” V PLZNI

Psalí jsme již obšírně o hanebném zatčení a procesu proti skupině mladých umělců z hudebních skupin Plastic People a DG 307 i o protestech doma a ve světě, které to vyvolalo. Dnes přinášíme jako dokument zprávu o procesu proti třem obžalovaným který se konal v červenci 1976 v Plzni. Měli se dopustit trestního činu výtržnictví tím, že v prosinci 1975 umožnili Ivanu Jirousovi promluvit o undergroundu v Přešticích u Plzně. Přednáška byla oficiální akcí místní organizace SSM, byla doprovázena hudebními ukázkami z nahrávek a několik písní zazpívali i přítomní zpěváci Karel Soukup a Svatopluk Karásek. Jak to vše probíhalo, co o tom soudí soud, co obžalovaní a svědci, to se dočtete v následujícím dokumentu.

Uveřejňujeme tento záznam proto, že Dikobrazi rubrika “Ze soudních síní” nám do “normalizovaného” soudního zákulisí dává nahlédnout pouze zlomkovitými úryvky a budí tak falešný dojem, jako by to byly jen nějaké vyjimečné perličky. Soudíme, že je to nespravedlivé a že náš občan má právo poznat hlubinu moudrosti režimového soudnictví v celé nádheře. V příštím čísle pak podáme zprávu o hlavním, t. j. pražském procesu, který probíhal v září 1976.

Ve dnech 5. a 6. července 1976 proběhlo soudní řízení při Okresním soudu pro Plzeň-jih, vedené proti třem obviněným, kteří byli od 17.3. t.r. ve vazbě v Plzni-Borech.

Trestně stíháni byli: 1. Karel Havelka, nar. 1950, bytem v Přešticích, stavební mistr, ženatý, otec ročního syna;

2. Miroslav Skalický, nar. 1952, bytem v Chomutově, tesařský dělník, svobodný;

3. František Stárek, nar. 1952, bytem v Teplicích v Čechách, lesní dělník, svobodný, že se dopustili trestného činu výtržnictví podle § 202 druhý odstavec, t.j. jako organizovaná skupina, tím, že dne 13.12.1975 umožnili v klubu SSM v Přešticích u Plzně

veřejné vystoupení Ivana Jirouse a dvou sólových zpěváku, Karla Soukupa a Svato-pluka Karaska, které obsahovalo hrubě neslušné a vulgární výrazy.

Po zahájení trestního řízení bylo rozhodnuto o vyloučení veřejnosti. Každý z obviněných si zvolil po dvou důvěrnících, kteří směli být přítomni v soudní síni. Během prvního dne jednání byla přítomna čtyřčlenná skupina pracovníků StB.

Karel Havelka a Miroslav Skalický měli právní zástupce ex officio, pouze František Stárek měl zvoleného právního zástupce.

Po přednesení žaloby okresním prokurátorem bylo přikročeno k výslechu jednotlivých obviněných.

Obviněný Havelka vypovídal, že se zajímá o moderní hudbu. Publikoval v tom směru asi čtyři články. V létě 1975 se náhodile seznámil s Ivanem Jirousem. Během hovoru v restauraci dospěli ke svým společným zájmům o současnou hudbu. Havelka se přesvědčil, že Ivan Jirous, původním povoláním teoretik dějin umění, má rozsáhlé znalosti o směru undergroundové hudby světové i domácí. Navrhl mu tedy, že by mohl nabídnout klubu SSM v místě svého bydliště v Přešticích informativní pořad o tomto speciálním hudebním směru. Ivan Jirous s jeho návrhem souhlasil a slíbil, že je schopen připravit přednášku s ukázkami bez jakýchkoli finančních nároků. Předseda senátu vznesl dotaz, proč se Havelka obrací na "samorostlého" Jirouse, když přece pro něho, jako publicistu v oboru, nebylo obtížné získat pro tuto akci odborníka, prověřeného přiměřenou institucí, která je zárukou správného ideového stanoviska. Havelka odpověděl, že Jirouse znal z jeho dřívější publicistické činnosti ve Výtvarné práci do roku 1971 a že věděl, že spolupracoval s hudebními skupinami tohoto zaměření od jejich vzniku u nás. Obsah přednášky do podrobností spolu neprobírali.

Havelka tedy nabídl tuto akci výboru SSM, který ji na podzim téhož roku schválil s tím, že Havelka, který není členem této organizace, ale častěji spolupracoval při přípravě kulturních akcí, zajistí tento večer po stránce obsahové a organizační. Havelka se písemně spojil s Jirousem a postupně bylo dohodnuto datum konání pořadu na 13.12. 1975. Jirous přislíbil přednášku a ukázky z magnetofonových nahrávek, diapositivů a filmů. Havelka projevil zájem také o dva zpěváky, o kterých věděl od Jirouse, že zpívají své vlastní písně, Karásek v bluesovém a Soukup ve folkovém stylu. Havelka se ujal také organizace návštěvnosti tohoto pořadu, protože výbor SSM vyslovil obavy, že se dostaví velmi malý počet zájemců. Za tímto účelem se obrátil na Skalického, kterého znal již delší dobu, a požádal ho jako fotografa-amatéra, aby pro tuto příležitost vyhovovil nějaké pozvánky a zčásti je sám rozdál svým známým, o kterých předpokládal, že by je připravovaný pořad zaujal. Skalický mu poslal asi 20 pozvánek. Byl na nicht převzat námět ze zahraničního hudebního časopisu (záchodová mísa, jejíhož okraje se zevnitř

chápu ruce, jakoby tudy někdo vylézal) a fotomontáží doplněn text obsahující údaje, že se jedná o "Underground lecture" v Přešticích, datum a doby odjezdu vhodných vlaku z Plzně. Havelka na dotaz, co pozvánce říkal, odpověděl, že ji považoval za vtipnou. Havelka sám některé z těch pozvánek odeslal, jiné rozdál, místní mládež zval osobně. Některí členové výboru SSM pozvánku viděli a neměli námítky. Mezi pozvanými činil výběr, aby nepřišli ti, kteří navštěvují běžné disko-téky se zájmem vypít větší množství alkoholu, ale takoví mladí lidé, kteří se zajímají o připravovaný pořad. Proto se obrátil i na své známé mimo okruh bydliště. Tento svůj záměr ještě blíže objasňoval tím, že není třeba vybírat publikum na plakátované a opakované veřejné akce, ale tato že měla být ojedinělá a v uzavřené společnosti místního klubu SSM.

Během vlastního pořadu sám dohlížel na pořádek. Publikum se chovalo zcela spořádaně. Bylo přítomno asi 80 lidí. V průběhu večera se dostavili příslušníci VB, kteří provedli kontrolu OP veškerého publika a několik lidí odvedli na místní VB. Havelka se tam zdržel asi 1 1/2 hodiny. Když se vrátil do klubu, program pokračoval. VB po provedené kontrole nepožadovala přerušení vystoupení. Asi kolem jedné hodiny požádal Havelka pokladní SSM Jitku Němcovou, zda by provedla sbírku, aby se účinkujícím uhradila nejnemnější režie. Příspěvky byly ve výši 10 Kčs. Havelka uvedl, že Jirousovi dal 300 Kčs, zaprotokolováno bylo dle formulace předsedy senátu, že mu odevzdal "nějakou částku". Po přednesení Jirousovy přednášky, doprovázené ukázkami, vystoupili S. Karásek a K. Soukup, každý asi se čtyřmi ze svých písniček. Poté Havelka vyzval publikum, že je čas končit, a oznámil odjezd vlaku k Plzni. Návštěvníci se v pořádku rozešli. Samoučelně užitá vulgární výrazy neslyšel, k žádné výtržnosti podle jeho mínění nedošlo, nikdo neměl žádné námítky. Na dotaz prokurátora, co je pro něho underground, odpovídal Havelka líčením historie tohoto hudebního směru na Západě. Uvedl především jméno Franka Zappy a jeho skupiny Mothers of Invention.

Obviněný Skalický vypovídal, že se od svého přítele Havelky dozvěděl o připravovaném pořadu a byl jím požádán, aby udělal nějaké pozvánky a část jich použil pro své známé. Námět zvolil ze zahraničního časopisu, viděl jej přetištěn v několika hudebních magazínech, neví, kterého konkrétně použil. Předseda senátu doplnil, že západoněmeckého. Skalický na dotaz, proč volil tak neslušný objekt a ne radši něco našeho, uvedl, že se mu zalíbilo fotografické zpracování i nápad tohoto snímku. Celkem těchto pozvánek zhotovil asi 40.

Havelkovi dle vlastní výpovědi poslal asi 10 pozvánek, Stárkovi 7-10 s tím, že ho informoval, že je má použít pro sebe a své známé. Nic bližšího mu neříkal ani nepsal, protože sám také nic nevěděl. Několik pozvánek ojediněle rozdál, některé nepoužil. Během vlastního programu pomáhal Havel-

kovi dohlížet na pořádek v sále, protože ho o to požádal, ale nebylo toho vlastně zapotřebí. Neslyšel žádné neslušné výrazy, které by mohly někoho pohoršit. Ojedinelá hrubší slova považuje za běžná v hovorové řeči, denně se s nimi setkává na pracovišti, v rozhlase, televizi i literatuře.

Na dotaz prokurátora, co si myslí, že je underground, když na pozvánku uvedl "Underground lecture" odpověděl, že je to pokrokový směr v moderní hudbě rozšířený na Západě.

Předseda senátu se tázal, proč se u nás určité hudbě říká podzemní. Skalický vysvětlil, že je to ta, která byla hrána veřejně až do r. 1971, kdy byli hudebníci nuceni k ústupkům, na něž nepřistoupili, a raději hráli neoficiálně. Předseda vyslovil souhlas s institucionálními a ideovými požadavky na hudebníky a Skalický oponoval slovy "v tom s vámi, pane předsedo, nemohu souhlasit".

Obviněný Stárek vypovídal, že od svého přítele dostal asi 8 pozvánek. Nic bližšího o pořadu nevěděl. Považoval je za propagační materiál a bez výběru je rozdál svým známým. Sám se vystoupení v Přešticích zúčastnil jako kterýkoli jiný divák. Na organizaci se nijak nepodílel.

Na dotaz prokurátora, co pro něho znamená undergroundové hnutí, se ohradil, že underground nepovažuje za hnutí, ale za hudební směr. Když prokurátor trval na tom, že v Jirousově přednášce je obsažena ideová náplň tohoto slova, že se jedná i o životní styl, odpověděl, že snad potud, že lidé mají žít především lidsky.

Během výslechu se předseda senátu pokoušel výchovně působit na obviněné a vysvětlovat, že v každé společnosti musí existovat "normy normálního soužití normálních lidí"; že naše vyspělá společnost musí dbát o zdravý mravní růst především mládeže, aby stačila nárokům pokroku; že mládež naší společnosti stojí hodně peněz a že si ji nemůže nechat mravně narušovat sprostotou a vulgaritou; že to, co je pokrokové na západě, kde ještě nebylo odstraněno vykořisťování, je zaostalé u nás, kde spějeme od socialismu ke komunismu; že lidé jako obvinění by svou "kulturou" chtěli docílit, aby všichni byli co nejspinavější, nejotrhanější a nejsprostší, a že by to skončilo tím, že by lidé nahatí lezli opět po stromech jako opice.

Po krátké přestávce jednání pokračovalo výslechem svědků. Osobně bylo předvoláno pět svědků: čtyři členové výboru mládežnické organizace SSM v Přešticích a jedna dívka z publika.

Jako první byla vyslechnuta Jitka Němcová, pokladní SSM v Přešticích.

Byla tážána na hrubé a vulgární výrazy, které slyšela během vystoupení. Odpověděla, že si již nevzpomíná. Předseda senátu ji poučil, že se nemá stydět a že ta slova od ní potřebují slyšet. V průběhu jejího rozpačitého mlčení ji děle než čtvrt hodiny povzbuzoval výrazy: "Musíte nám to říci! . . . Vzpomínejte, nejste ještě tak stará. . . Musíte si vzpomenout. . . Stydíte se je opakovat? . . . Abych

to nemusel říkat já. . . Tady lidé říkají, že jsou to slova běžná, tak se nestyďte. . . Aspoň nějaká, nebylo jich tak moc. . ." — "Příslušník VB přečetl nějaký úryvek, a tak jsem si vzpomněla, jinak bych si nebyla vzpomněla". Dále trvala na tom, že na tyto výrazy si nevzpomíná.

Předseda dále naléhal: "Za sedm měsíců si nemůžete vzpomenout, co jste slyšela? . . . Veškerý stud stranou! . . ." Svědkyně: "Já už opravdu nevím přesně. . ." Předseda: "Tak jaká, jaká sprostá slova, co tam padlo za sprostá slova. . . Za tři měsíce se to z mozku nevygumuje. . ." Prokurátor: "Ta škála není tak rozsáhlá. . ." To vše nebylo protokolováno. Poté nechal předseda senátu zaprotokolovat, že svědkyně po delší době a opakovaných výzvách si nemůže vzpomenout na žádné hrubé neslušnosti, že uvedla, že příslušník ji přečetl úryvek, a pak ona řekla, že to slyšela. V protokolu uvedla, že neví, jestli to byla ta přednáška, že si pouze myslí, že to byla ona. Přesto si dneska nevzpomíná. Poté přistoupil předseda senátu k přečtení části výpovědi svědkyně před příslušníky, kde se nalézala slova "hovno", "prdel". Tázal se, zda to jsou ta slova, na která si nemohla vzpomenout. Svědkyně odpověděla, že to bylo tak, jak řekla.

Dále byla dotázána na způsob vybírání peněz během vystoupení. Vypověděla, že asi v 1 hod. ji Havelka požádal, zda by mohla vybrat nějaké peníze pro toho, kdo přednášel. Kolik bylo vybráno neví, protože akce, které nejsou plagátovány, nejsou také vedeny v peněžních dokladech. Vybírala asi po 10 Kčs.

Na dotaz Havelky, zda ji požádal o vybírání peněz až ten večer, upřesnila, že o vybírání se hovořilo už na výboru. Prokurátor se tázal, zda Havelka poučil výbor o významu slova "underground". Svědkyně odpověděla, že hovořil o moderní hudbě a o významu tohoto slova že se dozvěděla až od příslušníků. Dále uvedla na dotaz předsedy senátu, že nikdo z výboru ani ona nezasahoval do průběhu večera, že v klubu byl pořádek, až dodatečně že výbor hodnotil akci záporně, protože "nic nepřinesla". Na dotaz jednoho z obhájců, kdo byl pořadatelem akce, odpověděla, že "Karel s kulturním referentem". Předseda upřesnil, že Karel je Havelka, "když jsou na tom takhle dobře" a s těmi slovy ji propustil.

Další svědek, Ondřej Květoň, vypověděl, že výbor SSM bez výhrad přistoupil na Havelkův návrh uspořádat večer moderní poesie a moderní hudby.

Moc toho neslyšel, většinu času trávil v šatně. Vulgární slova byla normální, "lidová": "sračka, hovno". Hodnocení výboru bylo ze strany senátu přibližně toto: "Tohle jste nechali Havelkovi na pospas, pro příště nebuďte naivní. . . Ať je to pro vás zkušenost, teď už je pozdě bycha honit".

Obhájce se tázal, zda sprostá slova vyvolala nějaký ohlas v publiku. Svědek odpověděl, že o ničem takovém neví, a předseda senátu to vysvětlil složením publika. Dále předseda senátu pohovořil o tom, že rozhodně nepři-

pouští odpovědnost SSM za akci, protože výbor ji dal na starost Havelkovi; že nechce, aby za Havelkovo zneužití trpělo SSM, které je "neostřílené", čehož jini, zkušeni, starší využívají.

Havelka se svědka zeptal, zda na výboru SSM mluvil o undergroundu. Předseda otázku přeformuloval se slovy: "Otočíme to. Udělal vám Havelka ve výboru přednášku, co je to underground?" Dále se Havelka svědka zeptal na rok jeho narození. Předseda senátu namítal, proč je kladena tato otázka. Havelka poukázal na to, že svědek je stejně stár jako on, který ho měl zneužít. Je mu tak jako Havelkovi 26 let. Na to reagoval předseda výrokem: "No vidíte, a ještě má problémy" a svědka propustil.

Předseda SSM vypovídal, že hodnocení výboru vyznělo, že by se taková akce neměla opakovat, ale že k žádné výtržnosti nedošlo. Předseda se tázal, zda svědek slyšel nějaké námítky od členů Klubu během vystoupení. Svědek odpověděl, že ne a že tam vlastně "nikdo nebyl, jeden byl v šatně, druhý vybíral...". Nikdo ve však nezmiňoval o žádných námítkách.

Kulturní referent SSM vypověděl, že programu vůbec nebyl přítomen.

Svědce Dagmar Karásková se programu zúčastnila jako divák. Uvedla, že pozvánice "neřikala nic". Nepamatuje si na vulgární výrazy z přednášky a kytaristy neslyšela, protože odešla dříve. Připouští, že nějaká hrubší slova padla, ale nevzpomíná si jaká. Na údiv předsedy senátu, že si je už nepamatuje a přitom jsou v protokolu, který s ní byl sepsán příslušníky, uvedla: "příslušník mi je četl, tak jsem řekla, že jsem je slyšela". Trvá na tom, že si nevzpomíná, že už to je dlouho. Z protokolu jsou jí přečteny úryvky: "ty tvý oči pitomý...", "... se na to vyserem...". Svědkyně trvá na tom, že příslušník jí to četl a tím že se jí to vybavilo.

Tím skončil výslech svědků. Havelka požadoval předvolání navržených svědků obhajoby. Předseda senátu prohlásil, že to považuje za zbytečné, protože ve spisech jsou všechny závadné texty doloženy. Ukončil jednání prvního dne s tím, že druhý den se bude pokračovat čtením svědeckých výpovědí.

6.7.1976 bylo zahájeno pokračování trestního řízení.

Předseda senátu přečetl jména dvaceti osmi z osob vyslechnutých vyšetřujícími orgány, z jejichž výpovědí budou čteny úryvky týkající se trestné činnosti v Přešticích.

Havelka namítal, že mají být čteny i výpovědi svědků, kteří nebyli na vystoupení v Přešticích vůbec přítomni.

Předseda ho ujistil, že soud uváží, co se k trestné činnosti vztahuje a co ne.

Někteří ze svědků ve svých protokolech uváděli, že neslyšeli nic, že nebyl hluk ani jiný nepořádek; jiní popírali vulgarismy; jeden uváděl výrok "zastavte všechny války"; další dva slyšeli vulgární výrazy "do prdele", "hovno", "srát".

Jeden svědek uvedl, že slyšel výrok "člověče, čemu se podobáš ve své velikosti... hovnu".

Tři svědci a zpěvák Soukup uváděli píseň v sále, všichni tři obvinění však prohlašovali, že Soukup se zmýlil a tuto píseň v Přešticích nezpíval a svědci že byli ovlivněni zřejmě vyšetřujícími orgány, kteří jim texty četli. Toto se podle obviněných týkalo zejména také textů Skalického, na které byla narážka ve třech výpovědích. Skalický uvedl, že tyto jeho texty rozhodně v Přešticích nikdo nemohl slyšet, protože byly v jeho soukromém vlastnictví až do chvíle, kdy mu byly odňaty při domovní prohlídce.

U jedné svědkyně je výslovně protokolováno, že Skalického texty poznala podle příslušníků předložených opisů.

Byl u něho zabaven i text "Sláva systému pana vysavače", a v Přešticích nebyl použit, ač jedna svědkyně uvádí, že slyšela "sláva systému rudého vysavače".

Jirous vypovídal k organizačním otázkám vystoupení shodně s Havelkou a o své přednášce uvedl, že byla improvizací podle textu "Zpráva o třetím hudebním obrození", jehož jest autorem.

Dále byl přečten seznam písní nahraných na magnetofonovém pásku, o kterém uvádí Havelka, že je původním blokem, pořízeným během vystoupení v Přešticích. Nic na něm nechybí ani není navíc. Byly to písně: Pracovní tábor, Radio, It's too late, Svatba v Káni Galilejské, Vy silní ve víře, Řekni "ne" ďáblovi, Leningrad, Amerika, Indie, Lepší je na skále život svůj mít, Kázání o zkáze Sodomy, Good joke, Pivo, Vojna, Spartakiáda.

Většina textů těchto písní byla přečtena z opisů, vložených ve spisech. Větší pozornost byla věnována textům Karla Soukupa. O textech Svatopluka Karáska předseda usoudil, že v nich celkem nic není. Text Soukupovy písně o sádle, o němž je sporné, zda byl hrán, byl přečten "pro dokreslení".

Prokurátor požadoval čtení textů sbírky "Never and vazelína", zabavených u Skalického. Byly čteny písně: Tesilová verbež, Mrzák od Niagáry, Dělníkův den, Vejplata, Kombajnéri, Zelená blbost, Podoba (což do Skalického textů nepatří).

Prokurátor připouští, že píseň "Červené vejložky" je sporná, protože není v žádném případě dosvědčena, přesto však i tento text je "pro informaci" přečten. Všichni tři obvinění opakovaně trvají na tom, že zpívány byly pouze písně Karáskovy a Soukupovy, v žádném případě přečtené texty Skalického.

Dále pro ukázkou z pásku byly přehrány dvě ukázky z písní Pracovní tábor a Radio a kousek z písně It's too late.

K referování obsahu Jirousovy přednášky bylo použito zabaveného textu jeho "Zprávy o třetím hudebním obrození". Z ní byla přečtena místa, obsahující hrubé a vulgární výrazy a bylo poukázáno na společensky nebezpečnou ideologii hnutí undergroundu, jak plyne z tohoto textu.

Jednání pokračovalo čtením posudků obviněných z pracoviště a z místa bydliště.

Všechny posudky byly příznivé až pochvalné. Ani jeden z obviněných neměl ani jedinou neomluvenou pracovní směnu.

Z četby záznamu z trestního rejstříku vyplynulo, že Havelka se od r. 1973 do r. 1974 ilegálně zdržoval v zahraničí a byl po svém návratu odsouzen k 18 měsícům nepodmíněného trestu odnětí svobody. Na jeho vlastní žádost mu byla v prosinci 1974 udělena individuální milost prezidentem republiky.

Skalický měl záznam o podmíněném trestu pro nezvládnutí motorového vozidla. Jednalo se o trest 10 měsíců na dobu jednoho roku. V podmínce se osvědčil.

Stárek neměl žádný záznam v trestním rejstříku.

Na závěr vyšetřování předložil předseda senátu fotodokumentaci k dokreslení charakteru obviněných. Havelka proti tomuto souboru ze zabavených soukromých fotografií namítal, že je viděl prvně během vyšetřování a nechápe, co mohou o jeho charakteru říci tam zařazené dvě jeho svatební fotografie a jedna, kde je se skupinou přátel.

Prokurátor si ještě vyžádal přečtení básně Revoluce, rovněž zabavené u Skalického, "na dokreslení". Skalický vyžadoval, aby tato básně byla čtena z jeho vlastního záznamu, který obsahuje dodatek, a nikoli z přepisu, pořízeného během vyšetřování. V dodatku je výslovně řečeno, že tato "básně" je sestavena z nejrůznějších citátů.

Havelka svědčil, že tento text prvně viděl při vyšetřování a že v něm může některé citáty identifikovat. Jmenoval jejich autorské skupiny a upřesnil, že vůbec nepatří k undergroundovému hudebnímu směru a že ani tuto "básně" není možno vydávat za ideologii undergroundu.

Závěrečná řeč prokurátora vycházela z toho, že při vystoupení dne 13.12.1975 v klubu SSM v Přešticích došlo k *trestnému činu výtržnictví*, protože vyšetřování nevyvratně potvrdilo, že zde byly veřejně před větším počtem mladých osob *zveřejněny texty, obsahující hrubé neslušnosti*. Uvedl, že se jedná o organizovanou skupinu, která v napojení na Jirousovu skupinu pořádá akce v mravně závadném duchu a směřující proti zřízení. V pozadí spatřuje *undergroundové hnutí*, které si obvinění ani jako takové neuvědomují, ale sám Timotey Liery uvádí souvislost tohoto hnutí s používáním drog. U nás jsou podmínky zcela jiné a nelze přehlédnout zřejmou společenskou nebezpečnost undergroundového hnutí. *Bude jako takové u nás ostře stíháno*. Přiznal obviněným polehčující okolnost předchozí beztrestnosti a dobré pověsti pracujících a navrhl obviněným Havelkovi a Skalickému nepodmíněný trest v horní polovině stanovené výše a Stárkovi v dolní třetině, všem pak výkon trestu v první nápravné skupině. Dále navrhl propadnutí zabavených věcí.

Obhájce obžalovaného Havelky vycházel z toho, že všichni obvinění jsou žalováni z hrubé výtržnosti, a přitom se jí sami nedopustili. Havelkovi nebylo předem známo, jak se budou přesně účinkující chovat. Underground považuje za hudební odnož.

Obhájce navrhl zproštění žaloby pro nedostatek subjektivních i objektivních důkazů viny. Nevyhoví-li soud tomuto návrhu, pak přiměřený výchovný trest podmíněný.

Obhájce Skalického vyšel z toho, že pro jeho mandanta je pojem undergroundu spojen s hudbou. Celé akce se zúčastnil pouze jako fotograf a jako divák. Poukázal na to, že bez viny není organizace SSM, která byla vlastním pořadatelem vystoupení. Také příslušníci VB po provedené kontrole vystoupení nepřerušili.

Skalický se nedopustil trestního činu ani pomoci tomuto činu. Nepříslušel k žádné organizované skupině. Navrhl zproštění žaloby.

Obhájce Stárka poukázal na to, že v průběhu vyšetřování se soud chtěl především dopátrat mentality obviněných. Hleděl na to, jak vypadají, a nešlo ani tak o to, co se skutečně stalo. Nejsou splněny znaky zažalovaného trestného činu. Nedošlo ani k dohodě mezi jednotlivými obviněnými navzájem, ani mezi nimi a Jirousem. Stárka se toto týká plnou měrou. Rozdal pouze 7-10 pozvánek. Underground považuje za směr a nikoli hnutí. Program v Přešticích považoval za informativní. Nebyl členem organizované a vůbec žádné skupiny, která předpokládá řídicí centrum. Přímým pachatelem není nikdo z žalovaných. Vulgární slova byla v minimálním rozsahu a jejich společenská nebezpečnost nepostižitelná. Je básnický nosné užít např. srovnání lidské domýšlivosti s "hovnem". Podobné doklady jsou v literatuře (Zola, Šrámek, Švejk). Minimální je tedy i společenská nebezpečnost přímých viníků.

Navrhl zproštění žaloby.

* * *

Po krátké poradě soud vynesl rozsudek ve jménu republiky, jímž odsoudil všechny obviněné k *nepodmíněným* trestům v první nápravné skupině, a to

Havelku na dva a půl roku,
Skalického na jeden a půl roku,
Stárka na osm měsíců.

Havelka oznámil, že podává odvolání, ostatní dva odsouzení se nevyjádřili. Rovněž prokurátor se nevyjádřil k otázce odvolání.

Poznámka: Odvolací soud v Plzni snížil svým rozhodnutím z 3. září původní tresty na polovinu u Karla Havelky a Miroslava Skalického. František Stárek byl odsouzen na 4 měsíce podmíněně a propuštěn. Ale i tak zůstává absurdita celého stíhání a soudu zřejmá.

L46

Po finanční stránce

Jiří Hochman*

"Obávám se, že se nám to trochu vymyká z ruky", řekl mi spřátelený makléř, když mi nedávno stříhal tantiémy. Z okna bylo právě vidět Davida Rockefellera, jak si na rohu Wall Streetu kupuje čerstvé číslo Izvěstijí.

"Dividendy tedy letos opět nebudou", řekl jsem rezignovaně.

Pokýval hlavou.

"Apelujeme na internacionalismus každého akcionáře. Nemůžeme dovolit, aby vyhlásili konkurs".

"Proč?" — podivil jsem se.

"Nikdo by to nekoupil", řekl pan Prosnitz. "Udělalí jsme kompletní marketing. Jediné, co můžeme udělat, je půjčit jim i letos dvě a půl miliardy, aby si tady nakoupili potraviny a zaplatili nám aspoň úroky".

"Kolik nám vlastně dluží?" — zeptal jsem se.

"Pouze veliký Sovětský svaz, vlast socialismu, má tady v této ulici sekeru za dvacet miliard dolarů", řekl se znalostí věci, a dodal: "Plus minus jedna až pět miliard, ovšem. Půjčují si totiž také od našich evropských filiálek a všechno nemáme zcela podchyceno. Požádali jsme ostatně Randovu korporaci, aby nám vypočítala, kam se to vyvíjí".

"K čemu dospěli?" — zeptal jsem se.

"Vrátili nám to. Nemají na to aparaturu. Museli jsme to zadat v Houstonu. Tam jim vyšlo, že v roce 2000 nám budou dlužit asi dvěštipadesát miliard na futro a asi třicet miliard na úrocích. Ovšem pokud si budou i nadále půjčovat jen dosavadním umírněným tempem".

"Ale nedávno jste jim odmítli půjčit dalších 250 milionů", namítl jsem, trochu vyveden z míry.

"Ovšem, ale to bylo proto, že si chtěli půjčit bokem od naší londýnské filiálky pouze na osobní potřeby členů ústředního výboru, zatím co my jim už půjčujeme zásadně jenom na placení úroků. Kromě toho tam nabízeli jako garanci polskou produkci šunky na příštích patnáct let, ačkoli ji mezitím už prodali do Francie".

"Myslel jsem, že mají spousty zlata", řekl jsem.

"To jsme si původně mysleli také", povzdechl si makléř. "I když nám bylo podezřelé, že jejich

delegace mají falešné zuby ze železa. Nedávno nám oznámili, že zlato sice mají, ale na severní točně a jestli ho chceme, že jim prý musíme půjčit dvacet miliard na těžební zařízení. A na to už nemáme", zalomil pan Prosnitz rukama.

"Jaké nám tedy dávají záruky?" — ptal jsem se dále.

"Připsali nám veškerou výrobu brambor v Čechách na příštích stopadesát let a sovětskou zmrzlinu až do šestnácté pětiletky, ale nemají to v čem vozit. V Bulharsku máme opci na deset milionů trpaslíků do zahrady".

"Bulharsko muselo udělat veliký technický pokrok", řekl jsem. "Od cibule k figurální keramice!"

"Ty trpaslíky začnou dělat až za šest let", opravil mne však pan Prosnitz. "Půjčili jsme jim jednu miliardu na strojní zařízení z Turecka. Hltnu ovšem dostanou přímo ze Sovětského svazu".

"Tedy i Bulharsko je u vás zadluženo?" — ptal jsem se dále.

"Bulharsko?" — opáčil. "Celý Varšavský pakt i se Světovou odborovou organizací! Sovětské klienti nám dluží v průměru patnáctinásobek ročního národního důchodu jenom na úrocích! Přitom Rusové dluží svým spojencům dalších sto miliard, ovšem bez těch deseti miliard, o kterých tvrdí Albánie, že Sovětský svaz o ně své spojence v poslední době okradl. To teprve ověřujeme, albánské odhady jsou tradičně konzervativní. Ale spojenci si dluží zhruba tolik vzájemně a následkem toho tedy zase nám, což by už dělalo dohromady sedmsedem miliard devět set devadesát sedm milionů, příští rok to bude trilion a moje žena tvrdí, že dva a půl".

Zcela již otrěsen vysokými počty, které mne vždycky deprimovaly, zeptal jsem se posléze:

"Znamená to tedy, že máme v podstatě budování socialismu v režii?"

"Pouze po finanční stránce", připustil makléř. "Jinak jim do toho nemluvíme. Jsou to konec konců nezávislé, surchované a svobodné státy, že ano".

Měl jsem ten dojem, že na mne ten šibal mrknul.

Pak se zamyslel, zahleděl se do prázdna a řekl:

"A užte, jak to všechno začalo?"

Nevěděl jsem.

"Stará paní Rotschildová potkala jednou v Ženevě na bleším trhu jednu ruskou emigrantku, která měla basedovku a prodávala deštník. A paní Rotschildová jí půjčila dvacet franků, aby mohla vyplatit z frcu samovar, a koupila jí a jejímu starému lístek na vlak do Švédska. A potom...".

*) Jiří Hochman je také autorem fejetonu "Tyhle volby vyhraje", uveřejněného v Listech č. 5. Omlouváme se jemu a čtenářům za toto technické nedopatření.

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

JAN TESAŘ, český historik, který byl odsouzen v červenci 1972 pro účast na předvolební kampani na 6 let vězení, byl letos v říjnu propuštěn po odpykání trestu. K odpykaným téměř 5 letům vězení od zatčení v lednu 1972 mu totiž bylo započítáno 13 měsíců vazby z r. 1969-70. Pro velmi špatný zdravotní stav je nyní v nemocničním léčení.

JIŘÍ HÁJEK, čs. ministr zahraničí v roce 1968, který byl koncem srpna přepaden neznámými pachateli (viz Listy č. 5/76), byl nyní vyloučen z Čs. akademie věd, jejímž je řádným členem. Bylo mu to sděleno dopisem prezidia ČSAV, který však neobsahuje ani důvody tohoto opatření, ani informaci, kdo o tom rozhodl. Jde o mimořádný případ nejen v Československu, ale v celé Východní Evropě. Sovětská akademie věd nevyloučila akademika Sacharova ani v době nejprudší politické kampaně proti němu. Čs. akademie věd si tak získala smutný primát.

LUDVÍK VACULÍK oslavil 23. července 1976 své padesáté narozeniny sice za hrobového mlčení oficiálního tisku, ale zato oslavován na několika přátelských sezeních svými čtenáři a přáteli. Dostal sborník s příspěvky mnoha osobností našeho kulturního života a s několika trefnými fejetony (nová forma literární komunikace v Čechách i na Slovensku). A co bylo nejlepší: vyšlo jedno jediné číslo Literárek v krásné samizdatové úpravě, doplněné kresbami. Podobné sborníky již dostali ke svým narozeninám Jan Werich, Bohumil Hrabal, Václav Černý a Karel Kosík.

VĚNEK ŠILHAN, ekonom a v době XIV. mimořádného sjezdu KSČ 22. srpna 1968 zvolený zástupcem prvního tajemníka KSČ, byl zavolán státní bezpečností na pohovor, při němž byl varován před podpisováním dalších prohlášení. Kdyby své činnosti zanechal, bylo mu slíbeno, že by eventuelně mohl dostat i lepší místo. Dále byl vyzván, aby se určitě dostavil k volbám. Co má volit mu ovšem doporučeno nebylo, hlavní prý je účast.

VÁCLAV HAVEL, český dramatik, byl pozván rakouským ministrem školství na premiéru svých dvou aktovek "Audience" a "Vernisáž" v prvním vídeňském divadle Burgtheater (režisérem představení byl Vojtěch Jasný). Čs. úřady však odmítly vydat Havlovi pas a na protest rakouského ministra a divadla sdělilo pražské MZV, že "Havel není reprezentantem české kultury". Toto prohlášení působilo zvláště směšně ve Vídni, kde Václav Havel dostal v roce 1968 rakouskou cenu za evropskou literaturu a kde byly s úspěchem uvedeny všechny jeho hry. Ministr Sinowatz se k tomu vyjádřil v rozhlase: "Je to nepřívětivý akt a rozhodně není v souladu s vyhlášenými závěry Helsinské konference".

JIŘÍ HÁJEK, literární kritik a dosavadní šéfredaktor "Tvorby" byl vyhozen ze své funkce poté, co v příloze Tvorby "Luk" č. 9 uveřejnil článek "O československý kulturní kontext". Autor v něm doznává, že takový kontext dnes v podstatě neexistuje. Článek byl zabaven a vydání Tvorby se tím zpozdilo o dva dny. Od 15. září zmizelo jméno Jiřího Hájka z tiráže Tvorby a 13. října instaloval tajemník ÚV KSČ Fojtík jako nového šéfredaktora Tvorby dosavadního redaktora Rudého práva Jaroslava Kořínka, známého svými "normalizačními" pamflety.

VLÁDNÍ SAUNA se zřizuje za velké tajnosti, ale také s velkými náklady na zahradě Strakovy akademie, v níž sídlí předsednictvo Federální vlády. Nebyla objednána ani v Sovětském svazu, ba ani ne ve Finsku. Předseda vlády Štrougal a jeho náměstkové si objednali zařízení (samozřejmě za těžké devízy) od anglické firmy, dlaždičky až z Malty, různá zařízení, včetně mechanisované masáže od americké firmy a jen dříví z Finska. Aby se stavba utajila a aby do ní nikdo nepovoláný nezabudoval mikrofony či skrytou kameru, musí dělat přidavače k narychlo zmobilizovaným zedníkům a řemeslníkům příslušníci StB. Aby se neřeklo, něco přece jen bude ze Sovětského svazu: březová košťata.

LISTY (řídí Jiří Pelikán s redakční radou) vycházejí jako dvouměsíčník a jsou určeny především čtenářům v Československu. Přečtěte a předejte známým!

V ZAHRANIČÍ je možno časopis objednat za roční předplatné

20, - DM (nebo ekvivalent v cizí valutě) pro evropské země

25, - DM pro USA, Kanadu, Izrael a j. zámořské země (letecky)

27, - DM pro Austrálii, N. Zéland, Jižní Afriku a Již. Ameriku (letecky)

Předplatné a příspěvky na tiskový fond posílejte na

LISTY, PSchA München 112 76-802 složenkou nebo.

LISTY, Konto No 112844, Bayerische Vereinsbank, Leopoldstrasse, München.

Objednávky časopisu a knih (Tanky proti sjezdu, Zakázaný dokument) a ostatní korespondenci posílejte na adresu redakce:

LISTY, Via Torre Argentina 21, 00186 ROMA